
Biogr.
1051.
i

JACQUES SAURIN.

EENE BLADZIJDE UIT DE GESCHIEDENIS

DER

KANSELWELSPREKENDHEID,

BESCHREVEN DOOR

J. J. VAN OOSTERZEE.

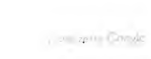
TE ROTTERDAM, BIJ
VAN DER MEER & VERBRUGGEN.
[illegible]

Biogr. 1051 c

Saurin

Digitized by Google

Biogr.

Digitized by Google

JACQUES SAURIN.

Digitized by Google

JACQUES SAURIN.

Digitized by Google

Digitized by Google

JACQUES SAURIN.

EENE BLADZIJDE UIT DE GESCHIEDENIS

DER

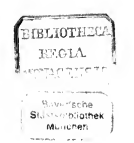
KANSELWELSPREKENDHEID,

BESCHREVEN DOOR

J. J. VAN OOSTERZEE.

TE ROTTERDAM, BIJ
VAN DER MEER & VERBRUGGEN.
1855.

Digitized by Google

GEDRUKT BIJ D. J. MENSING.

Digitized by Google

Aan eene spreekbeurt, die ik onlangs in de hier gevestigde Afdeeling der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen had op mij genomen, had de hier volgende Verhandeling hare geboorte te danken. Mogt ik verontschuldiging noodig hebben, dat ik bij die gelegenheid een onderwerp koos, uit een bijzonder vak van theologische studie ontleend, ik zou het woord van PROPERTIUS *overnemen: „de zeeman spreekt steeds van winden en stormen; de landman van zijne ploegende ossen; de krijgsman telt zijne wonden op, en even zoo de herder zijn' schapen." Maar ik geloof niet, dat men zich lang te verdedigen heeft, wanneer men een man als* SAURIN, *na welligt wat al te lange vergetelheid, bij een publiek weder binnenleidt, dat in vroeger eeuw hem zoo bijzonder hoog heeft geschat. Bijna zou ik echter verschooning te vragen hebben, behalve*

voor menig ander gebrek, inzonderheid voor de lengte van een Opstel, uit den aard der zaak binnen enge grenzen beperkt. Maar men zal mij toch niet voor zóó onwellevend houden, dat ik éénig gehoor ter wereld op eenmaal had willen „vergasten" — om mij van den geijkten term te bedienen — op ál, wat hier wordt te lezen gegeven? Ten overvloede betuig ik plegtig, dat slechts de kleinste helft der Verhandeling voor de mondelinge voordragt gediend heeft. Te minder mogt ik mij daarom onttrekken aan het verlangen van hen, die door het gehoorde uitgelokt, verlangden het geheele opstel te lezen. De stof was, bij het aangenaam bewerken, mij als onder de vingeren aangegroeid, en waar ik eenmaal begonnen was die te gieten in den gewonen vorm eener letterkundige voordragt, vond ik later geene reden, om het stuk van dit gewaad te ontdoen. Aan die oorspronkelijke bestemming is het dan ook uitsluitend — moet ik zeggen te danken óf te wijten, dat veel òf slechts vlugtig aangestipt, òf naar de Noten verwezen is, dat breeder behandeling en beter plaatsing vereischt had, zoo het mijn doel ware geweest eene opzettelijke Monographie over SAURIN *in betrekking tot zijnen tijd te vervaardigen.*

Heb ik intusschen ook hier nu en dan iets kunnen mededeelen, dat niet algemeen bekend was of terstond voor de hand lag, ik heb het te danken aan de vriendelijke welwillendheid van D^r. BERGMAN *te Leiden, die mij opmerkzaam maakte op enkele onuitgegeven stukken, in de Bibliotheek te dier stede berustende, en inzonderheid ook aan mijn geleerden vriend* Dr. G. D. J. SCHOTEL, *die zich met zijne bekende heuschheid gereed toonde, mij uit den rijken schat zijner wetenschap op enkele punten die inlichtingen mede te deelen, waarom ik van*

tijd tot tijd bij hem aanklopte. Een paar der nieuwste Fransche Schrijvers, die over SAURIN *zich opzettelijk uitspraken, heb ik eerst tegen het eind van mijn onderzoek van meer nabij leeren kennen en nog even in tijds kunnen aanhalen. Ik vertrouw echter, dat dit aan het Stuk geen wezenlijke schade zal doen.*

Moge nu maar niemand, die onpartijdig en der zake kundig is, oordeelen, dat het onderwerp zooveel tijd en papier niet waardig, of anders, dat de behandeling al te ver beneden de waarde van het onderwerp was! Moge het Opstel in zijn geheel gelezen worden met dezelfde belangstelling, waarmede het, bij de gedeeltelijke mededeeling, is ontvangen geworden! En bovenal, moge de man, dien eenmaal zijne tijdgenooten verrukt hebben aangestaard, niet geheel vruchteloos spreken, nadat hij gestorven is, tot het tegenwoordig geslacht!

ROTTERDAM, v. O.
December 1854.

De vreemdeling, die in het begin der vorige eeuw het vorstelijk 's Gravenhage bezocht, en op den dag des Heeren zijne schreden naar de Waalsche Kerk had gerigt, zou er niet zelden getuige zijn geweest van een indrukwekkend tooneel. Aan den avond van menigen rustdag, lang voor de ure des gebeds was geslagen, zou hij er eene schare gezien hebben, talrijker dan het heiligdom, hoezeer voor weinig jaren vergroot, binnen zijne wanden kon opnemen. In het midden dier schare, vaak van heinde en ver rondom denzelfden leerstoel zamengevloeid, zou hij niet slechts eenvoudigen en geringen ontmoet hebben, door den honger naar het Woord des levens gedreven, maar ook de magtigen en rijken der aarde, de bloem van Nederlands edelen, de HEINSIUSSEN, de VAN HARENS, de WASSENAARS VAN OBDAM, en zoovele anderen

Digitized by Google

meer; onder en nevens hen de doorluchtige Staatsmannen, voor wie zich thans de afgezanten van den eens zoo trotschen LODEWIJK de Veertiende bogen, allen, allen met onverminderde liefde en belangstelling gekluisterd door de taal van éénen welsprekenden mond. En was het onzen vreemdeling gelukt genoegzaam voorwaarts te dringen, hij zou op den ruimen kansel een man hebben aangetroffen (1), nog naauwelijks in de kracht van zijn leven, middelmatig van gestalte, eenigzins vol en rond van gelaat, sprekend van blik, sierlijk in gebaren, welluidend en doordringend van stem, en het Evangelie verkondigende met een klem en een nadruk, die het al spoedig vergeven deed, dat die tongval niet aan het hoogbeschaafd Parijs, maar aan zuidelijker streken deed denken (2). Hij zou er getuige van geweest zijn, hoe die vreemdeling, bij duizenden meer dan menig landgenoot geliefd en geëerd, zich van oogenblik tot oogenblik onwederstaanbaarder meester maakte van den geest en het hart zijner hoorders. Hij zou met stille verbazing gezien hebben, hoe de rijkbegaafde prediker die gansche schare als medesleepte in de adelaarsvlugt zijner denkbeelden, en straks menigen trotschen schedel deemoedig ter aarde deed buigen, als ware die door een tooverroe aangeraakt, en menig neêrgeslagen blik zich verlangend opwaarts deed rigten, als zag hij den hemel ontsloten. En ware het dan onzen vreemdeling gegaan, gelijk honderden voor en honderden na hem, hij had den tempel des Heeren verlaten, ten diepste in de ziele gegrepen, en tevens onuitwischbaar het beeld voor zijn oog van den weêrgaloozen JACQUES SAURIN.

JACQUES SAURIN — kent gij dien naam, M. H.,

en zijt gij meer dan oppervlakkig vertrouwd met zijne groote verdiensten op het gebied der gewijde welsprekendheid? Indien ja, het zal u goed wezen, zoo gij te dezer ure een frisschen lauwer ziet vlechten om den schedel des mans, wiens geschriften, gaat het u althans gelijk ons, voortdurend· in uwe schatting eene hooge plaats blijven innemen. Of is de beroemde Réfugié, die gedurende het vierde eener eeuw een sieraad van ons Vaderland was, u alleen, misschien naauwelijks bij name bekend? Al ware het zoo, gij zoudt n over die onkunde, noch bijzonder te schamen, noch zelfs zeer te verwonderen hebben. In ons Vaderland heeft SAURIN onder die mannen behoord, die gednrende hun leven door velen bewonderd, na hunnen dood minder algemeen in eere gebleven zijn, althans minder tastbaren invloed door hun werk hebben uitgeoefend, dan waarschijnlijk hunne tijdgenooten dachten en wachtten. En ook Frankrijk is maar al te lang in gebreke gebleven om in de galerij van beroemde mannen, die de eerste helft der achttiende eeuw hebben opgeluisterd, eene waardige plaatse te geven aan een' zijner waardigste zonen. Terwijl gij in bijna elke geschiedenis der Litteratuur van dat tijdvak den naam van SAURIN, den dichter, vermeld vindt, ofschoon deze slechts een uiterst middelmatig navolger der poëzij van VOLTAIRE was, den meester vaak in ligtzinnigheid en onkieschheid gelijk, hoort gij van JACQUES SAURIN, die flonkerende ster aan den hemel der gewijde welsprekendheid, in het geheel niet of naanwelijks gewagen. Een VILLEMAIN bijv. — opdat wij niet schijnen, eene zware beschuldiging onbewezen in het midden te brengen — gaat in zijne heerlijke geschiedenis van de Fransche letterkunde der

Digitized by Google

achttiende eeuw hem geheel stilzwijgend voorbij, schoon hij andere Koryphaeën op hetzelfde grondgebied met hooge lofspraak begroet. Eerst in den laatsten tijd werd in Frankrijk eene poging beproefd om de Protestanten der negentiende eeuw met een' hunner uitstekendste predikers uit de achttiende nader bekend te maken (3). Over het geheel echter zouden wij bijna de verzekering wagen, dat de Muze der historie den eerbiedwaardigen naam, dien wij reeds een en andermaal noemden, niet duidelijk genoeg heeft ingegrift op hare blinkende bladen. Het schijnt, dat zoowel het echt Protestantsch karakter als de niet geheel onberispelijke stijl der werken van SAURIN, hem, ten deele althans, in zijn eigen Vaderland, even gezet op het Roomsch-Katholicisme als op de fijnste taalkundige vormen, betrekkelijk minder deed schatten. Mogen in eene enkele geschiedenis der kanselwelsprekendheid (helaas, in hoe menig opzigt een nog bijna onbebouwd veld!) de verdiensten van SAURIN zijn gehuldigd (4), over het geheel is het, of hij thans in dieper schaduw moest staan, naarmate hij eens als helderder licht heeft geblonken. Vraagt het aan anderen, wie de beroemdste Fransche kanselredenaars zijn, uit éénen adem zullen allen de namen van BOURDALOUE, MASSILLON, BOSSUET u doen hooren, waarbij welligt nog een enkele dien van FLÉCHIER zal vermelden, maar van de twintig zal naauwelijks één er aan denken, om den Haagschen Kerkredenaar naast de vermaarde predikers der hofkapel van Versailles te plaatsen. En toch hebben eenmaal zijne tijdgenooten onzen — wij zeggen het niet zonder regtmatigen trots op den man, die hier zijn tweede Vaderland vond — ònzen SAURIN beurte-

lings den BOSSUET en den FÉNELON van het Protestantisme genoemd. Toch heeft onze éénige BORGER hem den tol zijner bewondering in ruime mate betaald (5). Toch achten wij het zonder groote moeite bewijsbaar, dat in de twaalf banden zijner even krachtige als prachtige leerredenen (6) een rijke schat is te vinden, dien wij, kon het van onze bevoegdheid geacht worden, aan jeugdige beoefenaars der kanselwelsprekendheid met nadruk aanprijzen zouden, maar waarop wij ook in ruimeren kring alle vrienden van het ware, schoone en goede op Christelijk grondgebied met vrijmoedigheid en ingenomenheid wijzen. Toch noemen wij het een schoone taak, en waar wij voor een enkele maal een ongewone spreekplaats betreden, evenzeer met onzen stand en studiekring overeenkomstig, als uwer opmerkzaamheid, veel geachte toehoorders, waardig, wanneer wij pogen een lang gepleegd verzuim te helpen herstellen en aan den vreemdeling eene zwakke hulde te brengen, die als inboorling in ons midden geleefd, en de kunst om wel te spreken zoo gelukkig geoefend, en de wetenschap van harten te roeren en te winnen, in zeldzame mate verstaan heeft. Wij wenschen te dezer ure het beeld van SAURIN, als kanselredenaar, met breede trekken te schetsen. Door het mededeelen van eenige proeven uit den rijken schat zijner nalatenschap zoeken wij, zoowel het eigenaardig karakter als de hooge waarde zijner welsprekendheid klaar in het licht te stellen. Vooraf maken wij u met den man zelven, zijne lotgevallen en werkzaamheden, zooveel noodig is en wetenswaardig, bekend. Enkele opmerkingen en wenken over gewijde welsprekendheid in het algemeen, deels door onze beschouwing heêngevlochten,

deels aan het einde gemaakt, zullen, naar wij vertrouwen, daarbij niet ten eenenmale misplaatst zijn. Moge uwe toegevendheid den wijden afstand voorbijzien, die er tusschen het beeld, dat wij gaan ophangen, en den al te zwakken schilder bestaat!

Ten jare 1686 waren de grenzen van Frankrijk het schouwtooneel van even geheimzinnige, als aandoenlijke voorvallen. Door gewapende magt, niet tegen een vijand van buiten, maar tegen eigen' burgers bewaakt, werden de grensplaatsen van bezoekers betreden, die niets vuriger wenschten, dan weder zoo spoedig mogelijk verder te gaan. Vermomd als pelgrims, als koeriers, als koetsiers, als jagers, die zich voortmaakten, het geweer op den schouder, als boeren, die hun vee naar elders geleidden, als liverei-knechten, als pakkedragers, als soldaten, die zich naar hunne garnizoenen begaven, haastten zich geheele scharen van vlugtelingen om den vaderlandschen grond te verlaten (7). Onder deze trad op zekeren dag een bekommerde vader de poorten in van Genève, zijn negenjarigen knaap aan de hand. Niet zonder moeite kon het ook hèm gelukt zijn, aan de heerlijke boorden van den Léman een veilige schuilplaats te vinden, want met toenemende scherpte werden 's lands frontieren door de dienaren van Frankrijks koning bewaakt; voor niemand scherper dan voor de Hugenooten, die elders de vrijheid gingen zoeken, hun op eigen bodem ontnomen. En in dat geval bevond zich de beroemde regtsgeleerde JEAN SAU-

RIN, nabestaande van de beide gebroeders, ELIAS en JOSEPH SAURIN, de een met hooge eere vermeld, de ander door zijne zonderlinge gedragingen en lotgevallen berucht onder de Protestanten van de beide vorige eeuwen (8). Jaren achtereen had onze vlugteling, als handhaver des regts, in de Fransche stad Nismes gewoond, en daarbij tevens den eerepost van Secretaris der aldaar gevestigde koninklijke Academie bekleed. Hij was in eerstgenoemde betrekking, niet slechts de vraagbaak zijner woonstad, maar zijner geheele provincie geweest (9). Op driekoningendag van 1677 was hij er verblijd door de geboorte van een' zoon, met wien wij ons heden gaan bezig houden. Helaas, maar al te spoedig werd de vaderlijke vreugd door vaderlijke zorgen vervangen! Met kracht begonnen de onweders los te barsten, reeds sinds eenige jaren dreigend opgestoken over Frankrijks hervormde bewoners. De stem, die het Edikt van Nantes herriep, dreef tienen honderdduizenden, en daaronder de bloem der natie, van haardsteden en altaren naar elders (10). Ook de regtsgeleerde van Nismes moest voor het gruwzaam onregt het hoofd buigen en naar het woord des Heeren alles verlaten, om zijnent- en des Evangeliums wil. Maar ook hier werd de plant der Hervorming slechts door de stormen geschud, opdat haar zaad, wijd en zijd als stof in het ronde gestrooid, den ontvangbaren grond zou bevruchten. Wat Frankrijk uitwierp werd gastvrij door Genève ontvangen, en gelijk die vader, jaren achtereen, een sieraad voor zijn tweede vaderland werd, zou die zoon in later tijd een eere voor Nederland worden. De fijne knop, in den weelderigen bodem van het zuidelijk Frankrijk ontloken, zou,

na elders zorgvuldig gekweekt te zijn, in onze noordelijke luchtstreek zich in haren vollen rijkdom van geuren en kleuren ontplooijen!

Wie zou het toevallig noemen, dat juist Genève, het Rome der hervorming, de kweekschool werd van den aanstaanden uitstekenden Prediker? Nergens, voorwaar, kon de jeugdige Protestant beter voorbereid worden tot de groote taak van zijn leven, dan in de stad van CALVIJN, te dien tijde nog in zoo menig opzigt door den reuzengeest des Hervormers beheerscht. Bijna is het ons, alsof wij in later jaren iets van de klaarheid, de vastheid, de kracht, die den geestelijken Vader der Reformatie in Zwitserland kenmerkten, zien overgaan op dezen voedsterling der Hoogeschool, door zijne onvermoeide zorgen gesticht. En hoezeer de jonge SAURIN de gelegenheid tot verstandelijke ontwikkeling, hem hier in overvloed aangeboden, met noesten ijver gebruikte, het blijkt ons, wanneer wij zijne levensbeschrijvers hooren verklaren, dat hij weldra boven alle anderen uitmuntte. „Het scheen," zegt een hunner, „of hij niets nieuws leerde, maar zich veeleer oude dingen te binnen bragt, die hij reeds lang te voren gehoord had." Bij uitstek gelukkig van geheugen en vlug van begrip, trok hij weldra het oog zijner leermeesters in de voorbereidende wetenschappen. Reeds zagen zij den tijd te gemoet, dat hij met onverdeelde krachten zou voorwaarts streven op de baan der ontwikkeling, waarop reeds zijne eerste schreden zoo veelbelovende waren. Op eenmaal werd hunne verwachting voor een tijdlang op smartelijke wijze teleurgesteld. Maar onder het aanbiddelijk Godsbestuur moest ook de kortstondige zijtred des jongelings een middel worden

om hem naar de hoogte te leiden, waarop zich later de man zou vertoonen.

Het was 1694, en nog altijd duurden de geloofsvervolgingen onder LODEWIJK de Veertiende voort. De oorlogskreten tegen den trotschen geweldenaar klonken tot over Zwitserlands bergen. Ook VICTOR AMADEUS, de groothertog van Savoye, had aan de Europeesche coalitie tegen Frankrijk zich aangesloten, en den markies DE RUVIGNY vergunning verleend, om een regiment vrijwilligers zaâm te stellen, ten deele uit gevlugte Protestanten bestaande. Wien kan het bevreemden, den jongen SAURIN in hun midden te zien? Ongetwijfeld hadden de vreeselijke tooneelen, die hij reeds in zijne kindschheid beleefde, of later vernam dat vooral in de nabijheid zijner vaderstad, in de Cevennes plaats gehad hadden, op een gemoed, zoo vurig en diep als het zijne, een magtigen indruk gemaakt. Waren het zulke indrukken, die hem in het land der vrijheid met gloeijenden haat tegen de onderdrukking des gewetens vervulden; of was het de natuurlijke heldenmoed, zoo gemakkelijk opgewekt in edele zielen door den loop der omstandigheden; of wel de invloed van vrienden, die onophoudelijk voor zijn gretig luisterend oor, boven die der pen de waarde van den degen verhieven? Althans, op naauwelijks vijftienjarigen leeftijd zien wij onzen JACQUES de dienst der letteren voor de krijgsdienst vaarwel zeggen. Als vrijwilliger in de reeds vermelde afdeeling ingelijfd, verduurt hij omtrent vier jaren achtereen met onbezweken geduld al de ontberingen en gevaren, aan den oorlog in de valleijen en bergstreken van Piëmont in zoo rijke mate verbonden. En is het een karaktertrek van groote mannen, dat zij onwillekeurig uitmunten,

zelfs op een ongewoon grondgebied, waarop zij slechts voor een tijd zich bewegen, ook die lof kon aan SAURIN niet betwist worden. Reeds in 1695 wordt hij door den kolonel REGNAULT met een Vendel onder zijne krijgers bevoorregt, tot loon van uitstekenden heldenmoed. Welligt zou hij zijn geheele leven aan Bellona, in plaats van aan Minerva gewijd hebben, had niet de vrede van Rijswijk, ten jare 1697 gesloten, een einde aan den oorlog gemaakt en den jeugdigen krijgsheld geroepen om op de verlaten letterbaan naar een' anderen lauwer te jagen. Weinig heeft wel een der onderhandelaars te Rijswijk vermoed, wat zijdelingsche dienst hij alzoo aan 's Hage, aan Nederland, aan de Godgeleerde wereld bewees!

Wij zouden ons over een even ongegrond als liefdeloos oordeel te schamen hebben, zoo wij beweerden, dat de jeugdige vlugteling uit Frankrijk zich gedurende zijne onverpligte wapendienst aan een ongebonden leven zou hebben schuldig gemaakt. Geen zijner tijdgenooten, zoover wij weten, heeft hem daarvan immer beschuldigd: veeleer vinden wij aangeteekend, dat hij zelfs voor zijn regiment nu en dan de openbare gebeden deed, hetgeen zijnen Overste zoozeer behaagde, dat hij hem daartoe, bij voorkomende gelegenheid, meermalen opzettelijk uitnoodigde. Wij besluiten er gereedelijk uit, dat de jonge SAURIN zijne Christelijke beginselen ook op deze gladde loopbaan meermalen treffend deed uitkomen, en bemerken tevens met blijdschap, dat eene zorgvuldige opvoeding in den strengen Protestantschen geest van zijnen Vader niet zonder vrucht was gebleven. Maar toch, en hoe kon het ook anders, had de geest des jongelings in dat vierjarig tijdperk

eene andere rigting gekregen, en was zijn hart niet geheel onbesmet gebleven door den adem der ligtzinnigheid, die hem van alle zijden in de meest behagelijke vormen omgaf. Wel haalde hij den verloren studietijd met verhoogden ijver weêr in, en zijne leermeesters LEGER, MINUTOLI, CHOUET in de wijsbegeerte; TRONCHIN, PICTET en ALPHONSE TURRETIN in de Theologie zagen hem met vernieuwde ingenomenheid weder, maar, het was, helaas, hun oude leerling niet meer. In plaats van kinderlijke vroomheid had een geest van twijfelzucht en ongeloof zich ongevoelig van hem meester gemaakt; zijne scherpzinnigheid vond minder behagen in het verdedigen, dan in het weêrspreken der waarheid, en meer dan eenmaal moest hij welverdiende berispingen hooren over de onreinheid der handen, waarmede hij het heilige aantastte. Aanvankelijk scheen al de ernst der waarschuwende liefde vergeefs, maar eindelijk trof zij zijn harte. Eenmaal — het was bij een Theologischen redetwist, waarin SAURIN aan zijn schitterend, maar sceptisch vernuft den vrijen teugel gevierd had — had een zijner leermeesters hem lang en zwijgende aangehoord, maar eindelijk opgerezen, met zigtbare ontroering hem toegevoegd: „jonge mensch, ga dan heên, waar uw hart u geleidt, maar vergeet niet, dat God om al deze dingen u in het gerigt zal doen komen!" Dat woord werd voor SAURIN het zaad eener wedergeboorte, zonder welke men evenmin burger als dienaar van het koningrijk der hemelen wordt (11). Beschaamd en ontwapend verliet hij het strijdperk, om meer dan te voren tot zichzelven in te keeren, en de waarheid van het woord te ervaren, dat de hellevaart der zelfkennis tot de hemelvaart der Godskennis leidt (12).

Aan een beslissend keerpunt in zijn verborgen leven genaderd, verbrak hij alle betrekkingen, die tot dusver maar al te weinig bevorderlijk waren geweest aan zijne eigenlijke levensbestemming, en zocht ernstiger dan immer naar waarheid, en zocht ook niet te vergeefs. Nu werd geen rang in zijne schatting begeerlijker, dan die van krijgsknecht van CHRISTUS; en de hand, die met eere het vaandel onder VICTOR AMADEUS gedragen had, werd met alle kracht geslagen aan de banier van het kruis. De zelfverloochening, moed en volharding, die hij op het slagveld geleerd had, zouden hem weldra, in en tot edeler strijd, uitstekend te stade komen!

Reeds vóór SAURIN zijne voorbereidende loopbaan geeindigd had, was de roem zijner jeugdige welbespraaktheid ver buiten de wanden der Academische gehoorzaal vernomen. Zoo uitnemend waren de eerste proeven geslaagd van wat hij later zou worden, dat een ongewone schare zich rondom het gestoelte verdrong, waarop hij de eerste proeven van zijn' schitterenden aanleg zou geven. Eenmaal moest men zelfs de Kathedraal der stad voor hem openen, omdat kleiner lokaal onvoldoende was. Die onder de hooge gewelven van St. PIERRE, op den predikstoel van CALVIJN, die jeugdige gestalte aanschouwden, konden gemakkelijk spellen, dat zulke eerstelingen zouden achtervolgd worden door een' heerlijken oogst. Toch zou Genève dien even weinig als Frankrijk verzamelen: de Heer had een anderen werkkring voor den uitgelezen dienaar bestemd. In 1701 het kanaal van Engeland overgestoken, werd hij aan de overzijde der zee tot de openbare predikdienst toegelaten. Gedurende ruim vier jaren verkondigde hij het Evangelie te London met gedurig klimmenden op-

gang (13). Was die eerste werkkring beperkt, hij was in menig opzigt belangrijk, te meer omdat er de grondslag van zijn huiselijk geluk werd gelegd, en onder hooger Bestuur de laatste hand aan zijne vorming tot welsprekend verkondiger van het Evangelie geslagen. Daar namelijk trad hij, ten jare 1703, in den echt met CATHARINA BOUTON, de telg van een aanzienlijk geslacht, die hem twee zonen schonk, ANTONY en PHILIP, die beiden den vader overleefden. Daar hoorde hij meermalen, en niet zonder zigtbare vrucht, den begaafden prediker TILLOTSON, ook door zijnen onmiskenbaren invloed op de hervorming onzer Hollandsche preêkmethode in die dagen vermaard, en voor SAURIN daarom te nuttiger, omdat hij, zonder verloochening van eigene zelfstandigheid, zich den uitmuntenden Brit kennelijk tot modèl had gekozen. Er is dan ook wel geen twijfel aan, of indien hij, geoefend in zulk eene school, voortdurend onder zijne land- en geloofsgenooten nabij de Theems had geleefd, zou weldra zijn naam onder de beroemde mannen in Albion met hooge eere gespeld zijn.

Anders intusschen was het besloten bij de hooge Voorzienigheid, die haren jeugdigen kweekeling in een vierde land van het felgeteisterd Europa verplaatsen en daar, gedurende eene reeks van jaren, het pas ontstoken licht op den kandelaar der Hervormde kerk wilde stellen. Het schijnt, dat de lucht van Engeland voor het gestel van SAURIN niet zeer verkieslijk was. Redenen van gezondheid althans noopten hem, ten jare 1705, naar Holland over te steken, waar hij reeds eenmaal, op zijne reize naar zijne eerste gemeente, voor een korte wijle vertoefd had. En wie kan het betwij-

felen, of niet slechts het ligchaam, maar ook eene ziel als de zijne, had aan zulk eene reize behoefte? Altijd hebben wij het een schoonen trek in de geschiedenis van PAULUS gevonden, dat hij op zijnen weg door Italië God dankte en eenen moed greep, toen hij de broeders gezien had (HAND. XXVIII: 15). Zich naar den geest te versterken door de ontmoeting van broeders, die met hem in den vreemde gevloden waren, het moet de stille wensch ook van onzen SAURIN zijn geweest, en waar kon dat verlangen overvloediger voldaan worden, dan in een land, later door een dankbaren Réfugié (14) „de groote arke des behouds voor de gevlugten" genoemd? Ons bestek laat niet toe, de weldaden op te sommen, door ons Vaderland aan de uitgewekene Protestanten van Frankrijk bewezen (15). Genoeg, hier hadden sinds omtrent twintig jaren duizenden en tienduizenden uit dat land een veilige haven voor de stormen der tijden gevonden, en aanvankelijk de genoten gastvrijheid beloond door al wat zij bijdroegen tot den bloei van welvaart en handel, van kunst en wetenschap, van beschaving en Godsdienst. Ook in dit laatste opzigt hadden zij, reeds vóór de komst van SAURIN, een belangrijken invloed geoefend. De vermeerdering der aanzienlijkste Waalsche gemeenten hier te lande met zoovele duizende lidmaten maakte eene vermeerdering van het aantal Leeraren in haar midden noodzakelijk. Was het wonder, dat de aandacht, nevens, ja boven anderen op den prediker van London gevestigd werd? Zelfs zijne jeugd, voor zoo menig ander een hinderpaal, strekte hem tot krachtige aanbeveling. Wat mogt men niet van eene welsprekendheid wachten, reeds zoo ontwikkeld in de lente des

levens! Voorloopig had hij een en andermaal, ofschoon nog bniten vaste betrekking, onder groote toejuiching te 's Hage gepredikt, en was op het punt naar zijne standplaats in London weder te keeren. Maar weldra werd hij, door eenige aanzienlijke gemeenteleden der hofstad, tegen eene vaste bezolding aangesteld, om zich des voormiddags op den voorlaatsten Zondag van iedere maand te doen hooren. En toen, weinig maanden later, eene plaats was opengevallen onder de vier predikanten, die uit de menigte van vlugtelingen opzettelijk en uitsluitend geroepen waren tot het houden eener pasgeopende Godsdienstoefening, aan den avond van iederen rustdag, werd die vereerende betrekking aan SAURIN aangeboden op acht en twintigjarigen leeftijd, gelijk hij haar dan ook tot zijnen dood toe op waardige wijze bekleed heeft.

Men heeft meermalen aan onze natie eene buitensporige ingenomenheid met het uitheemsche verweten en beweerd, dat zij niet zelden ook aan Evangeliedienaren uit den vreemde eene voorliefde toonde, die aan waardiger mannen, afkomstig uit haren eigenen schoot, vaak zonder reden onthouden bleef. Maar indien één, zeker verdiende SAURIN de uitstekende plaats boven zoo menig landzaat en vreemdeling, die hem al spoedig in de openbare meening werd toegekend, en weldra vonden vele honderden stof om de keuze te danken van hen, die ten zijnen gevalle tot een buitengewonen maatregel overgingen, en hem als Ministre des Nobles — Evangeliedienaar ten behoeve der aanzienlijken — aanstelden. Al spoedig toch mogt die vreemdeling ten onzent in eene populariteit zich verheugen, zelden geëvenaard en zeker nimmer door één kerkre-

denaar van zijnen tijd overtroffen. Met bijna iedere leerrede die hij uitsprak, stak de faam de loftrompet luider, en weldra klonken hare schelle toonen ver buiten de stad der paleizen. Men noemde hem den grooten, den beroemden, den weêrgaloozen SAURIN, den CHRYSOSTOMUS der Protestanten, en met deze laatsten stemden zelfs Roomsch-Katholijken te zamen, om hem tot boven de beroemde trits der Fransche kanselredenaars te verheffen. Door de uitgestrektheid zijner kennis, de vlugt zijner gedachten, de vaart zijner verbeelding, de kracht zijner bewijsvoering lokte hij de hoogste bewondering uit. Niet minder verhief men zijn zuiveren stijl, krachtige spreekwijze, natuurlijke deftigheid en doordringende stem, gepaard met aangename en welgepaste gebaren. Wel waren er die in de algemeene geestdrift niet deelden, berispende waar zooveel te bewonderen viel. Zij merkten, onder anderen op, dat de vurige spreker niet altijd in genoegzame mate zichzelven meester kon blijven, en vaak door een al te krachtigen aanhef tegen het einde eenigzins daalde. Maar niet zelden verlieten ook de hevigste kritikasters het vaandel van ARISTARCHUS, om weggesleept door den stroom zijner rede, de breede rei der bewonderaars van SAURIN te vergrooten. Soms waren reeds veertien dagen te voren, de plaatsen aan den voet van zijnen leerstoel besproken, en waar een groot aantal van hen, die hem hooren wilden, gedurig onverrigter zake moest wederkeeren, was men reeds verblijd, als men de sport van een der ladders kon magtig worden, die daar buiten tegen den muur, in de nabijheid van een geopend venster, voor het overtalrijk gehoor waren aangebragt. En men wane niet, dat alleen minbevoegden hem prezen, betooverd door een

verblindenden schijn! De beroemde ABBADIE, om ten bewijze van het tegendeel slechts een enkel voorbeeld te noemen, riep uit, toen hij hem voor de eerste maal hoorde: „is het een mensch, of een Engel, die spreekt?" En van den geleerden Amsterdamschen Hoogleeraar CLERICUS lezen wij, dat hij langdurig geweigerd hebbende, de kerk van SAURIN te bezoeken, maar eindelijk door een' zijner vrienden medegenomen half tegen zijn' wil, opzettelijk in dier voege zich plaatste, dat hij den geroemden spreker niet zag. Hij wantrouwde namelijk eene tooverkracht, die hij niet aan de klem der redenering, maar aan de kunstgrepen eener opgesmukte welsprekendheid toeschreef. Hoe groot was zijne verbazing, toen hij aan het einde bemerkte, dat hij zichzelven vergeten had, en onwillekeurig geheel van plaats en houding veranderd was! Tot in de ziel geschokt en bewogen, moest hij zich overwonnen verklaren.

Men zal te eer gelooven, dat de naam van SAURIN op iets beters, dan op den volkswaan van den dag was gegrond, wanneer men verneemt, dat hij zich, gedurende het vierde eener eeuw, onbezweken heeft staande gehouden. Ook elders beschouwde men het als een geluk, hem te hooren, en was hij te Amsterdam of elders, men bad hem dringend, dat hij prediken zou, en achtte het een weldaad, wanneer hij aan dat aanzoek gehoor gaf. Is het veel moeijelijker roem te behouden dan roem te verwerven, het eerste is aan SAURIN, niet minder dan het tweede gelukt. Voor geen gering deel moge het hieraan zijn te danken geweest, dat hij, jaren achtereen, in den regel slechts éénmaal in de vier weken moest optreden, en dus meer arbeid aan zijne opstellen wijden kon, dan den meesten mogelijk is, ter-

wijl het verlangen om hem te hooren door het zeldzame der gelegenheid gedurig aangevunrd werd. In veel hooger mate echter is die opgang, het blijkt bij nader onderzoek spoedig, uit de veelzijdigheid zijner gaven en de uitnemendheid van zijn werk te verklaren. Wil men, ter algemeene karakteristiek, de getuigenis van een tijdgenoot hooren, dns lnidt zij: „ofschoon hij nog jong is, ziet men hier geen aanvanger, met zijne stoffe verlegen, maar een man, geheel meester der zaak, die haar kneedt en behandelt, gelijkerwijze hij wil, die zijn doel vast in het oog vat, en een bepaalden weg om er te komen verkiest, en er dan ook gelnkkig in slaagt (16)." Het geheim van SAURIN'S meesterschap over de gemoederen schijnt ons vooral daarin bestaan te hebben, dat hij aan de ééne zijde eene onuitputtelijk rijke verbeelding, aan den anderen kant een helder denkenden, krachtig ontwikkelden geest bezat. Zijn mannen van wetenschap niet zelden arm aan phantasie, en verbreekt daarentegen de verbeelding in hare vlugt dikwijls de bandén van rede en wetenschap, in SAURIN waren twee, schijnbaar tegenstrijdige krachten op hoogst gelukkige wijze vereenigd. Men hoore een anderen tijdgenoot (17): „wanneer hij een onderwerp ter behandeling voor zich heeft, dan biedt de levendigheid eener vruchtbare verbeelding aan zijn verstand een grooten stapel van bonwstoffen, welken hij, om zoo te spreken, met éénen blik overziet. Zijn naauwkeurig oordeel scheidt alles, wat op zijn onderwerp niet past, van alles, wat hij daartoe wezenlijk acht te behooren. Zijn verstand, aan goede orde gewoon, schikt de stof, welke hij gekozen heeft, in zekere klassen, en doet de een van de andere afhangen, met zoodanig eene

netheid, dat zij bekwaam is, in de ziel zijner toehoorders in te dringen, en daar lang te huisvesten." — Kan het ons bevreemden, dat zijne taal, gelijk eene elektrieke vonk, de harten der hoorders moest treffen? Toen eenmaal SAURIN bij eene bijzondere aanleiding tot milddadigheid opgewekt had, bragten de rijken aan de deur der kerk hun goud en hunne juweelen ten offer; aanzienlijke legaten werden ten behoeve der noodlijdenden vastgesteld; weldadige stichtingen rezen, en de prediker smaakte de zalige vreugd, dat hij zijne menschlievende poging ver boven verwachting bekroond zag!

De laatstvermelde bijzonderheid baande reeds van zelve den weg tot de vermelding der werkzaamheid van SAURIN, ook buiten zijne geregelde Evangelieverkondiging. IJverig in zijne betrekking van prediker voor aanzienlijken, toonde hij zich niet minder gezet op den schoonen rang van vriend en helper der armen. De kring, waartoe zich zijne weldadige werkzaamheid uitstrekte, was tegelijk uitgebreid en belangrijk. Het waren allereerst de huisgenooten des geloofs, met hem uit Frankrijk verdreven en niet zelden tot de uiterste behoefte gebragt, die zijne innige deelneming opwekten. Hun ten gevalle hield hij de pasgenoemde opwekkingsrede over de aalmoezen, waarvan wij weldra meer zullen hooren. Zelf gaf hij daarbij het voorbeeld van onbekrompen weldadigheid, en achtte het zich geen last, maar een lust om pleitbezorger der behoeftigen bij de rijken der aarde te wezen. Zijne aanzienlijke betrekkingen stelden hem boven velen in staat, om menig beroep op hunne harten en — beurzen te doen, en met opoffering van rust en kracht zag men hem die gelegenheid onophoudelijk aan-

grijpen. Zoo weinig werd hij overigens bij zijn liefdebetoon door eenigerlei baatzucht gedreven, dat hij eenmaal veeleer de ondubbelzinnigste proef van het tegendeel gaf. Door zekeren LOUIS LAMBERT, met hem te Nismes geboren, en later in Holland gestorven, tot erfgenaam van zijn aanzienlijk vermogen gemaakt, werd hij door diens éénigen broeder, die zijne eigene hoop teleurgesteld zag, opentlijk aangevallen en op de hatelijkste wijze in regten vervolgd. Eene schoone gelegenheid voor de vijanden van SAURIN, om hem met schimpschriften te bestormen, die onverwijlde verdediging van zijnen kant volstrekt noodzakelijk maakten! Niet moeijelijk viel hem de zegepraal, daar hij door genoegzame getuigen bewijzen kon, dat de voordeelige erflating geheel buiten zijn toedoen of weten geschied was. Maar een groote ziel, als de zijne, had behoefte aan grooter triomf. Wel liet hij het aangevangen pleitgeding afloopen, om alzoo zijn goed regt voor aller oog te doen gelden; maar toen de beslissing des Regters ten zijnen gunste gevallen was, verdeelde hij den schat, waarvan hem het genot was verbitterd, onder zekere voorwaarden tusschen de betrekkingen en de geloofsgenooten van den gestorvene, zonder iets voor zichzelf te behouden. De goede naam was, in zijne schatting, niet slechts beter dan goede olie, maar ook beter dan duizenden van goud en zilver geweest (18)!

Onbaatzuchtig vriend der armen, daalde SAURIN tevens tot de behoefte van kinderen en jeugdigen af. Onvoldaan met den leidraad, dáartoe tot dusver gebezigd, gaf hij zelf eene handleiding tot catechetisch onderrigt uit, veelzins voortreffelijk boven de in zijnen tijd op dit punt nog niet rijke litteratuur in ons land.

Zelfs zweefde hem het ideaal voor den geest van Christelijken Zendelingsarbeid, waartoe hij eene opzettelijke Maatschappij wilde stichten, gelijk ons Vaderland eerst op het einde zijner eeuw zag verrijzen. „Daar zijn zaken — dus schreef hij (19) — die in het gemoed van alle Christenen omgaan moesten, en waarvan wij echter naauwelijks gewagen durven, uit vreeze, dat zij niet kunnen ten uitvoer gelegd worden. Wij betreuren de geringe vorderingen, die de Hervorming in ons werelddeel, zelfs in de gewesten, die wij bewonen, gemaakt heeft. Wij zijn getroffen door het onheil van zoovele natiën, die wij in de duisternis des Heidendoms zien nedergezeten, en voor wier oog nog geen zon der geregtigheid rees. In het bijzonder moeten voor elken weldenkende de ongeregeldheden onzer volkplantingen in de nieuwe wereld eene bron zijn van grievende smart. Haar zedenbederf is zeker meer geschikt, om het Christendom onder de afgodische volken te schandvlekken, dan om het te doen eerbiedigen. Onze Maatschappij zou verlangen in staat te zijn, om in die afgelegen gewesten ijverige Predikers uit te zenden, die door hun moed en standvastigheid den stroom dier diepe verbastering mogten kunnen weêrstaan, en zuivere denkbeelden aangaande de Christelijke Godsdienst verspreiden. Wie bezit ijver genoeg om de hand aan zulk eene grootsche onderneming te slaan?"

Het strekt ons intusschen tot blijdschap, dat wij van belangrijker geschriften van SAURIN, dan de pasgenoemden te spreken hebben. Behalve de vijf bundels Leerredenen, die hij zelf ter perse mogt leggen — het derde droeg hij, op een ontvangen wenk, aan den koning van Groot Brittanniën op, die hem begun-

stigde met een jaarlijksch pensioen, dat hij van 1717 af tot aan zijn dood toe genoten heeft — was zijn leven ook aan anderen letterkundigen arbeid gewijd. Trouwens, een geest als de zijne moest op breeder terrein zich bewegen, dan alleen de kansel hem aanbood, dien hij slechts op gezette tijden bestijgen kon. Zoo vervaardigde hij ten behoeve van den Engelschen kroonprins eene handleiding voor de opvoeding van jeugdige vorsten, die met dankbaarheid door de Koninklijke Moeder ontvangen is, ofschoon, zoo ver wij weten, nooit voor het publiek verkrijgbaar gesteld. In de laatste jaren zijns levens schreef hij, op het voetspoor van BASNAGE en DURIEU, brieven aan en ten behoeve van zijne vervolgde geloofsgenooten, die (1725—1727) te zamen onder den titel van Staat des Christendoms in Frankrijk zijn uitgegeven (20). — Maar vooral hebben wij hier van een nog nitgebreider arbeid te spreken, het Theologisch hoofdgeschrift, waarmede SAURIN de letterknnde zijner dagen verrijkte. Uitgenoodigd tot het vervaardigen van den tekst voor een prachtig plaatwerk over de Bijbelsche geschiedenis des ouden en nieuwen Verbonds, ging hij met opgewektheid en kracht aan den arbeid. Hij leverde een' tekst, evenmin streng wetenschappelijk, als alleen praktikaal, maar door vorm en inhoud geschikt om te voldoen aan de behoeften van hen, die, gelijk THEOPHILUS ten dage van LUCAS, „de zekerheid wenschten te weten der dingen, waarin zij waren onderwezen geworden." En toen de hooge prijs de verspreiding der prachtige folio-uitgave, gelijk al spoedig bleek, in den weg stond, gaf hij later deze zijne Bijbelsche verhandelingen in gewoon formaat in het licht, met weglating der dure gravuren (21). Een

rijkdom van velerlei wetenschap en belezenheid is in dezen doorwrochten arbeid nedergelegd, waarvan echter de schrijver zelf slechts een tweetal deelen voltooijen mogt. Het vervolg, waarin het laatste gedeelte zijner letterkundige nalatenschap voorkomt, is later door zijne ambtgenooten, BEAUSOBRE de jonge te Berlijn en ROQUES te Bazel geleverd. Vereerend, zoowel voor SAURIN, als voor zijnen lofredenaar zelven, is de wijze, waarop de laatstgenoemde van den arbeid zijns voorgangers spreekt (22). „Men heeft — schrijft ROQUES — door zijnen dood niet slechts een van de welsprekendste leeraars verloren, maar ook een geleerde, die alle eigenschappen in zich vereenigde, noodig om met genot en nut gelezen te worden. Het is waar, er hebben zich bekwame beoordeelaars opgedaan, die zijnen geleerden arbeid met de uiterste naauwkeurigheid nageplozen en hem zelfs niet het minste vergeven hebben van wat zwak in de redenering, of onjuist in de uitdrukking was. Hij was mensch, en kon dwalen: ook de zon zelve heeft vlekken. Maar van de andere zijde, hoeveel lofredenaars heeft deze geleerde niet gehad, bij zijn leven en na zijn' dood! Slechts groote talenten kunnen alzoo de geleerde wereld in twee partijen verdeelen. Het is onmogelijk, aller lof te verwerven, hoe digt men ook der volmaaktheid genaderd zij!" En iets later: „indien er geleerden zijn, in staat om zich met zulk eene uitgestrekte taak te belasten, SAURIN behoorde onder dat klein getal van bevoorregten. Met een' doordringenden en wijsgeerigen geest paarde hij eene uitgebreide belezenheid; zijn zuivere, smaakvolle, afwisselende, krachtige, harmonische stijl, die als het ware in zijn geslacht erfelijk was, bezield

door het vuur eener levendige, maar wel bestuurde en edele verbeelding, stelde hem in staat om verhevenheid bij te zetten aan al zijne werken."

Wie zou niet verwacht hebben, dat een zoo nuttig en werkzaam leven als dat van SAURIN even rijk aan bloemen, als aan vruchten geweest ware? Maar, helaas, ook hij had de ervaring der meest uitstekende geniën te deelen, dat onder de stralen van de zon des roems meer doornen dan rozen ontluiken. Ten allen tijde schijnt er tusschen SAURIN en de overige Haagsche predikanten, indien geene verwijdering, althans een zekere afstand bestaan te hebben. Zijne opvoeding en manieren stemden vooral met die der Hollandsche predikers niet geheel overeen. Bovendien hadden deze laatsten meer achting voor dorre geleerdheid, dan voor bloeijende kanselwelsprekendheid, en sommigen konden welligt niet spoedig vergeven, dat hof en adel meer onder zijn gehoor, dan onder het hunne te vinden waren. Intusschen bleef het bij dezen, meestal stilzwijgenden en verborgenen tegenstand niet. Wij zijn tot de beschouwing van de schaduwzijde der geschiedenis zijns levens genaderd, en moeten van de vijandschap spreken, die vooral in het laatste gedeelte van het laatstvermelde geschift eene langgewenschte aanleiding vond, om al hare kracht te doen blijken. Reeds maakten wij een en andermaal in het voorbijgaan van het ongunstig oordeel gewag, dat de hooggevierde man van sommige zijden moest hooren. Zelfs in zijne meest rustige levensperiode kon een tijdgenoot ten zijnen aanzien verzekeren, „dat er mogelijk niemand in de wereld gevonden werd, dien men met meer

gretigheid hoorde, en op wien men tevens meer dan op hem had te vitten, zoodat er waren, die hem zelfs alleen op een hooren zeggen berispten." Men wilde wel toestemmen, dat hij vele uitwendige gaven, en daarbij vooral eene levendige verbeelding bezat, maar men betwistte hem den roem van geleerdheid, en zocht zooveel mogelijk op de kracht zijner redeneringen af te dingen. Tegen de pas vermelde verhandelingen bragt men voornamelijk in, dat hij wel vele proeven van belezenheid, maar weinige van zelfstandig onderzoek gaf, en wel verschillende gevoelens van anderen over betwiste punten vermeldde, maar zich vaak met de meeste zorgvuldigheid wachtte, om beslissend en duidelijk zijne eigene meening te zeggen. Alzoo, meende men, werkte hij het scepticisme met kracht in de hand, en deed grooter dienst aan de bestrijders, dan aan de vrienden van de openbaring des Bijbels. Wij zwijgen van andere aantijgingen, die uit het duister te voorschijn gekomen, de strekking hadden om hem te brandmerken als een zedeloos en gewetenloos huichelaar, en schoon hij hare beantwoording te ver beneden zich achtte, echter niet nalaten konden zijn hart op het diepst te doorwonden (23). Maar te grievender waren, om alleen van deze te spreken, de pijlen, op zijnen letterkundigen arbeid gerigt, toen het bleek, uit wat koker zij kwamen. Het was namelijk een der eigen ambtgenooten van SAURIN, de Haagsche Predikant DE LA CHAPELLE, die den gehaten mededinger op den gewijden leerstoel gedurig, maar naamloos verguisde, zonder dat het hem echter geheel gelnkte, den diepsten grond van zijn afkeurend oordeel voor den opmerkzamen blik te bedek-

ken. „Met wat regt — schreef hij op smalenden toon bij de aankondiging van den arbeid zijns ambtsgenoots — „met wat regt wil men, dat de Auteur verder dan zijne leidslieden ga en nieuwe wegen zich bane? Met behulp eener uitgebreide Bibliotheek en talrijke onderzoekingen zouden er welligt geleerden te vinden zijn, die in een lijvig boekdeel eindelijk eens iets konden zeggen, dat tot dusver niet was gezegd, en over oude donkerheden alzoo een nieuw licht deden rijzen. Maar zouden allen, die veel boeken hebben en maken, geleerden moeten zijn, die zulke nieuwe ontdekkingen doen? Billijke lezers moeten reeds met een schrijver meer dan voldaan zijn, als hij zich de moeite geeft van duizend boekdeelen te openen, om het daarin verspreide alzoo bijeen te verzamelen. Zulk eene taak is reeds groot genoeg om nu ook niet meer te vorderen, van een man, die bovendien (hier verheft de adder den kop van onder het gras) genoeg andere dingen te doen heeft, om den roem zijner welsprekendheid op te houden, en aan zijne mededingers het terrein te betwisten (24)." Jammer slechts, dat recensent zelf een van die velen was, van wie het nimmer bleek, dat zij op wetenschappelijk grondgebied iets nieuws hebben uitgevonden. En gelukkig wederom voor SAURIN, dat mannen als CLERICUS zijnen arbeid, bepaaldelijk wat de bedachtzaamheid in het beslissen van betwistbare punten betreft, op vrij wat gunstiger wijze beoordeelden.

Wat zou hij intusschen op zulke lage schimpscheuten antwoorden? Gedachtig aan het woord van den wijssten der koningen, waaraan wij een' zijner schoonste preeken te danken hebben: „die over zijn geest heerscht,

is sterker, dan die eene stad overwint," bewaarde hij aanvankelijk een veel beteekenend stilzwijgen. Maar ernstiger werd de toestand van zaken, toen de naijverige tegenpartij zich den weg zag geopend, om hem, niet slechts van onwetenschappelijkheid, maar, veel erger voorwaar voor een kerkelijk man, van onregtzinnigheid aan te klagen. De verkettering van SAURIN over een vraagpunt der zedeleer, die de laatste levensjaren des grooten mans heeft verbitterd, zou op zichzelve schier te onbeduidend zijn, om thans nog beschreven te worden, indien zij niet te gelijk eene treffende proeve van het odium theologicum in al zijne onverzoenlijkheid heeten kon. Gedachtig intusschen aan het bepaalde doel van ons overzigt, stippen wij het voorgevallene slechts kortelijk aan (25).

Bij de behandeling der geschiedenis van DAVIDS zalving door SAMUËL beantwoordt SAURIN de bedenking, hoe het mogelijk was, dat de Heer, behoudens de waarheid, aan dezen zijnen dienaar gelasten kon, de eigenlijke reden zijner komst te verbergen en enkel te zeggen, dat hij verscheen om te offeren. Hij lostte die zwarigheid op in een afzonderlijk onderzoek, waarin hij, naar het scheen, de noodleugen niet onvoorwaardelijk afkeurde en opzettelijk aanwees, hoe de Allerhoogste, zonder zijne aanbiddelijke volkomenheden in eenig opzigt te kort te doen, de waarheid in dit geval kon verbloemen. Nu had ARMAND DE LA CHAPELLE eene uitgezochte gelegenheid om al de bitterheid van zijnen haat te doen voelen. Door een tal van Sophismen, te veel en te fijn, om hier één voor één te ontleden, zocht hij SAURINS verhandeling over de leugen te doen voorkomen als een hoogst ligtzinnig geschrift, dat de

Godsdienst aan den spot der ongeloovigen blootstelde, en SAURIN zelven als een Godslasterlijk mensch, die God tot een' leugenaar, ja, tot den ergsten van alle lengenaars maakte. Niet tevreden met die beschuldiging in eene naamlooze beoordeeling daarheên geworpen te hebben, wist hij, door invloed zijner vrienden, de zaak zelfs zoover te brengen, dat SAURIN voor de Synode, eerst te Kampen en later te 's Hage vergaderd, wegens zijne wangevoelens aangeklaagd werd (26). Erger werd de veete, toen zekere DE LA MARTINIÈRE op niet zeer gelukkige wijze als verdediger van den aangevallene optrad en alzoo der tegenpartij slechts nieuwe wapens in handen gaf (27). De aangeklaagde vond zich gedrongen om wat hij in zijn grooter werk over de noodleugen geschreven had, afzonderlijk uit te geven en in beter daglicht te stellen. Intusschen, thans bleek het eerst regt, hoeveel vijandschap zijne jarenlange vermaardheid had opgewekt. Zelfs onder zulken openbaarde zij zich, die persoonlijke verpligting aan zijne Christelijke liefdadigheid hadden; wel een treurig bewijs, dat men met weldaden niet altijd de dankbare liefde der beweldadigden wint! Er werd tegen hem van meer dan ééne zijde geschreven, en ook de stemmen, die zich van den anderen kant ten zijnen gunste verhieven, deden de schaal niet overhellen naar de zijde des regts, omdat SAURIN, hoewel zonder eenigen grond, werd verdacht van althans zijdelings de hand te hebben gehad in wat zijne vrienden beproefden, om de openbare meening te zijnen aanzien billijker en zachter te stemmen. Steeds vlijmender doornen werden gevlochten voor den rijkgelauwerden schedel, en wie zegt, wat einde de

zaak nog genomen zou hebben onder de handen van een kerkelijk bestuur, voor geen gering gedeelte uit vijanden of benijders bestaande? Maar de Synode ontving van ter zijde een wenk, dat indien er niet spoedig een eind kwam aan den nog altijd hangenden twist, de Staat zich wel eens zou kunnen mengen in de zaak op een wijze, die der kerkvergadering welligt niet aangenaam zijn zou (28). En hieraan was het dan ook voorzeker, althans ten deele te danken, dat men in eene verklaring des aangeklaagden genoegen nam, waarin hij zooveel mogelijk toegaf, maar die overigens niet wezenlijk verschilde van wat hij reeds eenige maanden vroeger betuigd had, zonder dat men daarin toen had willen berusten. Thans echter, hoe zeer SAURIN evenmin herriep als ontkende, wat hij in zijn eerste geschrift had gesteld, maakte de Synode een einde aan den hardnekkigen strijd, met de beleefde betuiging, „dat zij zich verheugde, de zaak op eene wijze geëindigd te zien, die niet anders dan tot stichting der kerke kon strekken." De belasterde ontving deze schriftelijke eereherstelling, vier maanden voor zijn diep betreurd sterven.

Of er dan iets was in SAURIN, waardoor zulk een onverzoenlijke haat wordt gewettigd; waardoor althans de tegenstand, dien hij ondervond, voldoende kan worden verklaard? Het is niet moeijelijk, op die dubbele vraag een bevredigend antwoord te geven. Zooveel blijkt bij eenigzins naauwkeurige vergelijking der verschillende stukken al spoedig, dat geheel de strijd over de noodleugen berustte op een, hetzij onwillekeurig, hetzij opzettelijk misverstand van den zin en de bedoeling des Schrijvers; een misverstand overigens,

dit moeten wij gereedelijk toestemmen, althans ten deele daardoor veroorzaakt, dat de rijkbegaafde man zich over het teeder geschilpunt òf niet helder, òf niet grondig genoeg uitgedrukt heeft. Ook zijne persoonlijkheid verdiende, evenmin als zijn werk, zulk een stelselmatige miskenning en tegenstand. Veeleer doet alles, wat zijne tijdgenooten ons te zijnen aanzien berigten, ons gunstige gedachten koesteren, beide aangaande zijn hart en karakter. Nederig onder overdreven' lof en kalm bij onverdiende miskenning, leende hij meer nog aan vijanden dan aan vleijers het oor, opdat hij met hunne berisping voordeel voor zijnen arbeid mogt doen. Hij was in dit opzigt gelijk aan MASSILLON, die, toen hij eenmaal buitensporig geprezen werd, den lofredenaar afwees met het treffende woord: „zwijg toch, datzelfde heeft de duivel mij reeds zoo menigmaal ingefluisterd!" Hij wordt bovendien om zijne trouwe zorgen als huisvader en zijn gullen toon in het verkeer met wie hem kenden geroemd. En terwijl zij, die op een' afstand hem gadesloegen, hem meermalen van trotschheid beschuldigden, getuigden anderen, die nader en beter hem kenden, dat hij met beminnelijken eenvoud als het ware het hart op de tong had, en sprak, gelijk hij dacht en gevoelde. Zulke persoonlijke eigenschappen, geopenbaard in een leven, gedurende een lange reeks van jaren aan de hoogste belangen van rijken en armen gewijd, hadden hem, naar het schijnt, eene onverdeelde sympathie in ruimen kring moeten waarborgen. En toch was er iets in SAURIN, behalve zijne onvergeefelijke meerderheid, dat zijnen tegenstanders een tuighuis vol wapenen bood, en hunnen haat, wij zeggen niet verschoonlijk, maar volkomen verklaarbaar

doet worden. Vraagt gij, wat wij bedoelen, wij kunnen het niet beter uitdrukken, dan met de woorden van een' zijner levensbeschrijvers (29). „Nooit sprak iemand op waardiger wijze van de geheimen der Godheid, dan hij, maar hij kende de menschen te weinig. Op den kansel kon hij met verwonderlijke juistheid en diepe menschenkennis hunne beeldtenis afmalen, maar in het dagelijksch leven onderscheidde hij de origineelen niet der portretten, die hij met eigen' hand had geschilderd. Zijn éénige behoedmiddel was in sommige gevallen een soort van instinctmatig voorgevoel (Pressentiment), want ofschoon hij de menschen niet voor zoo verkeerd hield als zij werkelijk waren, ontzag hij hen echter zoozeer, dat hij tot elken prijs zooveel mogelijk uit het gedrang wilde blijven. Hij was een man, aan een stil en rustig leven gewoon, die gaarne op zijne kamer zich ophield, en groote goedhartigheid met geringe wereldkennis vereenigde. Onbekwaam om uit de strikken zich losterukken, die men gedurig hem spande, was hij eigenlijk slechts geschikt, om onder menschen te leven, opregt en goedwillig als hij. Voor degenen, die hem niet kenden, was hij vaak afgemeten en stil, en dit, gevoegd bij zekere afgetrokkenheid, die voortvloeide uit zijne veelvuldige bezigheden, deed hem van trotschheid verdenken. Hij had eerzucht, zonder hoogmoedig te zijn, maar de vele toejuichingen, die hij ontving, konden niet nalaten, zijne eigenliefde te streelen, en mogelijk was hij in dit opzigt niet altijd genoeg op zijne hoede, en deed zijne meerderheid boven anderen wel eens al te nadrukkelijk gelden." Ook door hoogwellevende vormen en fijnbeschaafde, niet altijd bedachtzame levenswijze vermoeden wij, dat hij aanstoot aan

niet weinigen gaf, die een en ander onvereenigbaar met den hoogen ernst zijner prediking noemden (30). Zulk een man moest dikwijls den schijn des kwaads tegen zich hebben, ook daar, waar zijn geweten getnigde, dat hij niets dan het goede bedoelde. Maar zulk een hart moest ook nog dieper dan menig ander gewond worden door de giftige pijlen der boosheid, en ook waar het tot vergeven gezind was, slechts met groote moeite vergeten. Het geleden verdriet gaf voedsel aan een gevaarlijke kwaal, waarvan zich de beginselen, naar het schijnt, reeds vroeger vertoond hadden. Eene ontsteking in de borst, aanvankelijk weinig geteld, deed den uitwendigen mensch van dag tot dag in krachten verliezen. Ook de lijder gevoelde, dat zijne dagen en uren geteld waren. Nog één heilige pligt lag hem intusschen zwaar op het hart. Zoo gaarne wilde hij in vrede scheiden van zijne verbitterde ambtgenooten, en de hand der verzoening hun reiken. Helaas, ook de stille sterfkamer moest nog in een strijdperk verkeeren! Een der aanwezigen weigert de broederhand, en vraagt op schamperen toon aan den zieltogenden ambtsbroeder, of hij niet de hand heeft gehad in geschriften, ter zijner gunste verschenen. Het is te vergeefs, dat de diepgehoonde zich met een plegtig Neen op de alwetendheid des hemelschen Regters beroept. Vruchteloos zelfs, dat een hoogaanzienlijk getuige van den onedelen aanval zijne verontwaardiging op ondnbbelzinnige wijs aan den dag legt. De vraag wordt nog eenmaal herhaald, en slechts ten halve bevredigd laat de vrager tot heëngaan zich dringen (31). Een weinig tijds daarna, en de rust, die de aarde niet schenken kon, was gevonden in haren donkeren schoot. Den dertigsten van Wintermaand des jaars 1730 ontslapen,

werd het stoffelijk overschot van SAURIN, den vijfden van Louwmaand, daags voor zijn vier en vijftigsten verjaardag, ter ruste gelegd in hetzelfde bedehuis, waarin hij zoo vaak het Woord des levens verkondigd had. Een aanzienlijke lijkstoet vereenigde zich om hem de laatste eer te bewijzen (32). Weldra werd zijn naam ook in lijkrede en lijkdicht vermeld, schoon tegenover een tal van eervolle grafschriften een bijna even groot getal is te plaatsen, ingegeven door een' haat, dien zelfs de dood niet verzoende (33). Maar stond zijne plaatse ook ledig, zijn naam zou niet met hem vergaan. Mogten ook, vijf jaren na zijn' dood, meer dan tweehonderd exemplaren zijner leerredenen in Languedoc aan de vlammen geofferd worden, de godsdiensthaat, die ze prijs gaf, kon zijn roem niet op de papiermyt doen sterven (34). Weldra werden ook van de zijde der Roomsche Kerk zijne onmiskenbare verdiensten gehuldigd (35). Op onze Vaderlandsche kansels werd althans door sommigen de weldadige invloed van zijn voorbeeld gevoeld (36). In andere Protestantsche landen werden zijne leerredenen, niet slechts vertaald, maar ook gelezen en in eere gehouden (37). Bij toeneming worden daarop in onzen tijd in Frankrijk de oogen gevestigd. En wie, die ze meer dan oppervlakkig leert kennen, ziet niet weldra den tijd te gemoet, dat de naam van SAURIN voor veler oog een der voornaamste bladzijden vullen zal in de geschiedenis der nieuwere kanselwelsprekendheid?

Wij vragen geene verschooning voor de betrekkelijke uitvoerigheid onzer voorstelling eener reeds lang besloten levensgeschiedenis. Was die geschiedenis ook op zichzelve niet rijk aan treffende voorvallen en ongewone ervaringen, zij heeft ons echter verplaatst in een' belangrijken tijd, en ons bovendien bekend gemaakt met onderscheiden bijzonderheden, die tot regte waardering van den persoon en het werk des Redenaars niet zonder beteekenis zijn. Ondertusschen, wat waarde ook aan zijne overige geschriften zij toe te kennen, het zijn vooral zijne Leerredenen, die hem bij voortduring eene eervolle plaats in de geschiedenis der letterkunde verzekeren. Gereed, om het beeld van SAURIN als kanselredenaar met breede trekken te schetsen, ontleenen wij de proeven zijner welsprekendheid uit geheel deze rijke nalatenschap. Moge het ook aan de laatste deelen te zien zijn, dat zij de beschavende hand des schrijvers zelven gemist hebben, nog altijd zijn zij vol van onmiskenbare schoonheden, en heeft SAURIN in sommige opzigten, gelijk in vroeger eenwen de Oosterlingen, „den goeden wijn eerst opgezet en daarna den minderen (JOH. II: 10) ;" geen enkele preek, die geene sporen van de geoefende meesterhand toont. Om op dit uitgestrekte veld onze beschouwing eenigermate te leiden, spreken wij onderscheidenlijk over inhoud en vorm zijner voordragt. Tot nog toe hebben wij gezien, wie hij was, thans vragen wij wat het is, waardoor hij zoo zeldzamen invloed op duizenden in zijnen tijd heeft uitgeoefend.

Wat predikte SAURIN zijnen hoorders; wat was de

groote inhoud van wat hij ter hunner stichting hun voordroeg? Welligt zouden wij, indien wij den raad en het voorbeeld van niet weinigen volgden, allereerst moeten vragen, hoe SAURIN het Evangelie verkondigde? Onder de vele verkeerdheden, die de openbare beoordeeling van het werk des Evangeliepredikers aankleven, moet, onzes inziens, ook deze geteld worden, dat daarbij te veel op den vorm, te weinig op den inhoud gelet wordt. En toch valt het van zelf in het oog, dat ik veelmeer bij dezen laatsten, dan bij den eersten belang heb. Smachtend van onleschbaren dorst verlang ik vòòr alle dingen te hooren, niet of de beker, die gij mij reikt, van goud, of zilver of glas is, maar of hij wezenlijk een teug frisch en helder en levend water bevat. Om de rijke stof te beter te overzien, verdeelen wij de leerredenen van SAURIN in dogmatische, zedekundige en gelegenheidsredenen. Met andere woorden, wij hooren in hem den Evangelieprediker, den Zedeleeraar, den Réfugié in het begin der achttiende eeuw.

Er is — het werd meermalen opgemerkt — vooral één groot verschil tusschen den gewijden en den ongewijden redenaar op te merken. Terwijl de laatste geheel vrij is in de keus zijner stof, of zich anders door den loop der omstandigheden het onderwerp, dat hij moet bespreken, ziet aangewezen, vindt de eerste zich eene bepaalde, bekende, onveranderlijke hoofdzaak ter behandeling voorgesteld. Geroepen om over de hoogste belangen en behoeften der menschheid te handelen, is hij op Christelijk grondgebied tevens verpligt, dit bij het licht van het Evangelie te doen, en wel verre van

den roem te mogen bejagen, dat hij nienwe dingen verkondigt, heeft hij integendeel de eenwen-onde waarheid, schoon telkens weder zelfstandig opgevat en in andere vormen gegoten, tot het verstand, tot het hart, tot het geweten bovenal van wie hem hooren te brengen. Van den Evangeliedienaar wordt geëischt, dat hij CHRISTUS, CHRISTUS geheel, en alleen, en aan allen als den weg der behoudenis predike, en die, gelijk in de vorige eeuw in Duitschland gezien is, deze roeping zooverre vergeet, dat hij bijv. op het Kersfeest over de stalvoedering, op den Paaschdag over het nnt eener wandeling, of op Palmzondag over de boomschenderij zich doet hooren, mag in onze dagen niet slechts voor de vierschaar des Christelijken geloofs, maar ook voor die der Christelijke wetenschap rekenen op een veroordeelend vonnis.

Het strekt ongetwijfeld tot lof van SAURIN, dat hij zich, wat den inhoud zijner prediking aangaat, onveranderlijk aan den lastbrief gehouden heeft, om te prediken geloof en bekeering. Wel verre van aangaande hoofdwaarheden des geloofs zijne meening te verbergen achter een floers van onbestemde en onbestembare uitdrukkingen, komt hij voor zijne Christelijke overtuiging steeds rond en ruiterlijk uit. Geheel zijn arbeid was gebouwd op den grondslag van een Christelijk Openbaringsgeloof, dat voor Gods woord met diepen eerbied zich buigt, ook dan, wanneer zijne uitspraken voor het eindig begrip volstrekt ondoorgrondelijk zijn. Hoort, hoe hij zulken bestrijdt, die alles afwijzen, wat zich niet aanstonds laat uitwijzen voor de regtbank der rede en des gezonden verstands! „Wat manier van redeneren is dit," roept hij uit (38). „Het schijnt

zoo; ik kan mij niet begrijpen; ik zou mij niet kunnen voorstellen." Wie zijt gij, die op zulk eene wijs u doet hooren? Zijt gij Christenen? Waar is dan dat geloof, dat de rede onderwerpt aan de beslissing der Schrift, dat de diepzinnigste leerstukken doet aannemen en de hoogste verborgenheden? Is het geoorloofd, zoo te redeneren, zoo te antwoorden waar God heeft gesproken, en te twisten waar Hij heeft beslist? Komt, dat we dan een nieuwe Godsdienst ons scheppen, en de Rede op den troon heffen, maar het Geloof er van afstooten!" — Op dit standpunt zich plaatsende, kon hij dan ook geene zwarigheid maken, om zulke leerstukken opzettelijk ter sprake te brengen, die voor het natnurlijk verstand onpeilbaar of zelfs aanstootelijk zijn. Aan de ontwikkeling en verdediging van het leerstuk der Godheid van CHRISTUS wijdde hij, niet minder den MASSILLON, eene uitvoerige leerrede, en niet onbelangrijk zou het zijn, liet ons bestek het ons toe, beide stukken nevens elkander te plaatsen, om bij geheel uiteenloopenden vorm en groot verschil van aangevoerde bewijzen, eene merkwaardige overeenstemming te vinden in de geloovige beschouwing derzelfde hoogheilige zaak. Menige plaats, bepaaldelijk in de leerredenen over de Lijdensgeschiedenis, strekt bovendien ten bewijze, hoezeer het kruis van CHRISTUS, als het éénig middel tot verzoening van de zonden der wereld, in de prediking van SAURIN op den voorgrond staat (39). De Evangelische leer der wedergeboorte stelde hij, in een drietal leerredenen opzettelijk en klaar in het licht. Een even belangrijk drietal was aan de bestrijding van het uitstel der bekeering gewijd, op gronden aan de Schrift, de geschiedenis, de gezonde rede ontleend. Maar waartoe

meer? Wij zouden de lijst van bijna alle de leerredenen van SAURIN moeten afschrijven, om de bewering te staven, dat ook hij in zijne mate den grooten Apostel kon nazeggen: „ik heb niet achtergehouden, dat ik u niet zou verkondigd hebben den ganschen raad Gods!"

Evangeliedienaar in de Hervormde kerk, verbergt hij zijne instemming met haar kenmerkend leerstuk, dat der voorverordinering uit vrije genade, niet, maar spreekt tegelijk met groote bedachtzaamheid en gematigdheid over het zoo teedere punt. Met kracht wederlegt hij, zoowel de Sociniaansche als de Arminiaansche beschouwing, en ontwikkelt daartegenover de zuiver Calvinistische voorstelling, zonder de bezwaren te ontveinzen, die ook bij die opvatting overblijven. Maar niet tevreden met eene aannemelijke theorie, stelt hij vooral de praktische zijde der heilswaarheid met klem en kracht op den voorgrond. Aan hen, die zich over de vraag verontrusten, of ook zij onder Gods uitverkorenen zijn, roept hij toe (40): „Ondoorgrondelijk is Gods besluit en verzegeld het levensboek. Men heeft u reeds duizendmalen gezegd: geen andere weg blijft u over, dan te onderzoeken of gij het karakter der uitverkorenen hebt! Die karaktertrekken, gij weet het, zijn het geduld, de zachtmoedigheid, de liefde, de ootmoed, de hemelschgezindheid en andere Christendeugden. Uwe taak is het, die te beoefenen. Een weinig minder bespiegeling, en dan wat beter praktijk! Trachten we minder nieuwsgierig en meer geheiligd te worden! Laten we Gode de zorg voor de volvoering van zijn raadsbesluit over, en ons aangaande, geven we acht op onze daden en handelingen! En zegt nu niet, indien ik ten leven ben voorbeschikt, ik zal behouden

worden, ook zonder mijn werken! Gij zijt ter kwader trouw, waar gij die bedenking laat hooren, want overtuigd dat uwe dagen geteld zijn, verzuimt gij toch geen voedsel te nemen en voor uw levensonderhoud de noodige zorge te dragen. Niet anders hebt gij te handelen, ten aanzien van uw eeuwig geluk!

„En wij dienaars van CHRISTUS, wat is onze taak in dit opzigt? Waartoe zijn wij tot dezen volke gezonden? Is het, om het raadsbesluit der verkiezing en verwerping geheel te doorgronden? Gewis, omdat Gods Geest die verborgenheid geopenbaard heeft, staat het vrij, daarvan tot deze schare te spreken en het ware „wijs zijn boven hetgeen men behoort wijs te zijn," zoo men dat deel der waarheid verzweeg. Maar moet men ten slotte daar blijven staan? Moet men zelfs daarvan het voorname onderwerp der prediking maken? God verhoede, dat wij het doel onzer bediening zoo ten eenenmale miskenden! Even zoo min zou ik een arts willen zien, die geraadpleegd over een gevaarlijke ziekte, zich zou beijveren om eene redevoering over den eindpaal des levens te houden, en den lijder zou bewijzen, dat zijne dagen geteld zijn. Ontijdig spreker, laat uwe redeneringen daar, en toon, wat gij kunt; ga te rade met de ziekteverschijnselen, neem natuur en kunst tot mijne genezing te baat, en waar gij Gode de uitvoering van zijn eeuwig raadsbesluit overlaat, schrijf mij de middelen voor, die ik aanwenden, den leefregel, dien ik in acht nemen moet! Houden wij aan dat voorbeeld ons vast! Laat ons gedachtig blijven aan de verantwoording, die wij eenmaal voor onzen Heer moeten afleggen! Zien wij toe, dat Hij in den grooten dag des gerigts niet deze taal ons

doe hooren: Gaat weg van Mij, ontrouwe dienstknechten! Ik had u aangesteld, om de gemeente heilig, maar niet om haar geleerd te doen worden; om mijne uitverkorenen te versterken, en niet om met hen af te dalen in de diepte der uitverkiezing; om hun mijne wet te doen hooren, en niet om hen mijn besluit te doen peilen (41)!"

Nog altijd woedde in de Hervormde kerk de strijd tusschen de Voetiaansche en Coccejaansche partij. Ofschoon SAURIN met wijs beleid zich zooveel mogelijk van de behandeling der geschilpunten tusschen beiden onthield, werd hij gewoonlijk tot de Voetianen gerekend. Het is dan ook niet te ontkennen, dat hij nu en dan nadert tot hunnen meer ascetischen trant, terwijl daarentegen het typisch en allegorisch element der Coccejaansche methode bij hem schier ten eenenmale ontbreekt. Maar overigens blijkt het genoeg, dat hij de inwendige verdeeldheid der Kerk als een jammerlijk onheil betreurde, en op onafhankelijk standpunt geplaatst, naar geenen anderen Meester, dan den éénigen, genoemd wilde zijn. Slechts waar de vijandschap tegen Dezen het hoofd vermetel verhief, streed hij met geestelijke wapenen, zoowel tegen het bijgeloof der Roomsche Kerk, als tegen eene ongeloovige wijsbegeerte. Wat deze laatste betrof, het is bekend, hoezeer in den aanvang der achttiende eeuw het scepticisme door den invloed van BAYLE doordrong vooral onder hoogere standen. Maar het is welligt nog niet genoeg opgemerkt, wat krachtig tegenwigt SAURIN, eene reeks van jaren achtereen, door zijn onwrikbaar geloovig standpunt bij velen in de schaal gelegd heeft. Vele wijsgeerig-afgetrokkene redeneringen, die nu gewis

in veler oog zijne leerredenen meer ontsieren dan opluisteren, waren uitnemend geschikt om te dien tijde den boozen twijfelgeest te bezweren, die uit Rotterdam naar 's Hage zich een ruimen weg zocht te banen. Men hoore met wat edele vrijmoedigheid SAURIN een beginsel bestreed, dat hij verderfelijk achtte! „Staatkundige beginselen — zoo heft zijne leerrede aan, die de spreuk „geregtigheid verhoogt een volk" zal ontvouwen — Staatkundige beginselen in eene Godsdienstige zamenkomst blootleggen, of Godsdienstige beginselen voor eene vergadering van Staatsmannen uitspreken: het een schijnt al even onverstandig en onuitvoerlijk, als het andere is! Men trekt eene zoo scherpe grenslijn tusschen den Christen en den Staatsman, dat men er twee tegenovergestelde personen van maakt. Het is, alsof de Heer, toen Hij ons het uitzigt op eene betere, dan de aardsche maatschappij heeft ontsloten, ons verboden heeft, de jammeren der tegenwoordige voor te komen en aan hare verheffing mede te werken, en dat men geen' aardsche magt kan doen zegepralen, zonder de wetten der billijkheid te schenden en de regten der Kerk te verkorten. Hoe algemeen intusschen deze onverdragelijke bewering ook zij, naauwelijks had men tot dusver iemand gevonden, die haar opentlijk zou durven verdedigen. De moed om haar te bepleiten was weggelegd voor de tegenwoordige eeuw, en bewaard voor een Christen, in uwe provinciën opgenomen, gekoesterd in uwen schoot, en o schande onzer Kerk, onder de Hervormden verscholen, gelijk eenmaal de duivel gelijktijdig met de Engelen kwam, om zich voor het aangezigt des Heeren te stellen. Wij hebben ons voorgesteld, de Sophis-

men van dien Schrijver voor u te ontwarren, en den innigen zamenhang van Staatkunde en Godsdienst te staven." — En nadat nu de geschiedenis en de aard der zaak hem een tal van bewijzen voor de waarheid der gekozen' spreuk heeft gegeven, eindigt hij met eene karakterstreek van den man, dien hij bestrijdt, die welligt op den kansel eenigzins zonderling geklonken zal hebben, maar zeker op zichzelve onder de schoonste plaatsen van SAURIN's geschriften te tellen is (42). De groote talenten van den gestorvene worden ten vollen erkend, en geen vermetele hand wordt aan den sluijer geslagen, die zijn lot in de toekomst bedekt. „Maar," eindigt de redenaar eensklaps, „zoo de liefde ons gebiedt, voor zijn eeuwig heil het beste te hopen, de eer onzer Godsdienst eischt van ons, dat wij het misbruik doen uitkomen, door hem van zijne kennis gemaakt. Nooit kunnen wij toestemmen, dat hij een waar lid onzer Hervormde kerk is geweest. Ten aanhoore van hemel en aarde leggen wij veeleer daartegen getuigenis af, en een deel zijner geschriften zullen wij altijd beschouwen, als aanstootelijk voor alle weldenkenden en als eene pest voor de Kerk!"

Men wane intusschen niet, dat de verdediging des Christendoms, die SAURIN op den kansel beproefde, zich slechts tot de bestrijding der wangevoelens van enkele ongeloovigen uitstrekte. Neen, voorlooper in dit opzigt van een later meer ontwikkelde, historisch-philosophische Apologetiek, zocht hij niet slechts in zijne straks vermelde Discours, maar ook in zijne leerredenen nu en dan, de Christelijke Openbaring te verdedigen tegen bedenkingen van meer algemeenen aard en inhoud, als daartegen ten allen tijde plegen geopperd

te worden. Als proeve vermelden wij, uit velen, slechts zijne leerrede over de genoegzaamheid der Goddelijke Openbaring, naar aanleiding van het treffend slotwoord der gelijkenis van LAZARUS en den rijken man, waarin hij zegevierend betoogt, dat wie het Evangelie betwijfelt, even veel reden van bedenking op zijn standpunt zou overhouden, ook wanneer werkelijk de ongerijmde wensch werd vervuld, dat iemand uit de dooden terugkeerde. Geheel dit betoog, naar de behoefte van onderscheiden soorten van twijfelaars ingerigt, en met de treffende voorstelling van het ongeloovig sterven besloten, is overwaardig in zijn geheel gelezen te worden (43).

Minder, dan men welligt wachten zou, achtte SAURIN zich geroepen, op den kansel tegen Rome te strijden. Wel greep hij van tijd tot tijd de gelegenheid aan, die hem door zijn onderwerp van zelf werd aangeboden, om dwaling en misbruik der verbasterde Kerk in het licht te stellen. Zoo hooren wij, nadat hij de ijdele levenswijs der boetvaardige zondares heeft beschreven, op eenmaal de treffende spreekwending: „ Rome, wat schoone gelegenheid zou ik hier mij zien aangeboden, om u op het diepst te beschamen! Kon ik niet voor het oog van heel de wereld uwe schuld en schande ten toon stellen; de prostitutie, uitmakende een deel uwer inkomsten; zoovele diepverlaagden, opgenomen onder uwe voedsterheeren en zoogvrouwen; ja, de heilige stoel voor een deel onderhouden, door „ hoerenloon en hondenprijs ," om mij van het woord der Heilige Schrift te bedienen" (DEUT. XXIII: 18)"? Maar die aanval, zoo hevig begonnen, wordt niet voortgezet, omdat de spreker gevoelt, dat Rome geen minder groote schandvlekken in Protestantsche Staten kan aanwijzen. Liever wil hij

deze bestraffen, dan met hoogmoedigen trots neêrzien op de dwalende Moederkerk. Ook elders, waar hij hare verkeerdheden aantast, verloochent zich, naast groote vrijmoedigheid, de geest der gematigdheid niet. Dogmatisch verschil tusschen de eene en de andere Kerk wordt door hem slechts zelden opzettelijk ter sprake gebragt. Daarom wordt hem ook de lof gegeven, hoezeer in onze schatting niet altijd verdiend en zeker niet onbepaald te begeeren, dat zijne preeken even goed van den Roomsch-Katholijken, als van den Hervormden kansel hadden gehoord kunnen worden (44).

Wat echter niet ontkend worden kan, het is, dat de eigenlijke kracht van SAURIN, niet zoozeer in de behandeling van leerstellige, als wel vooral van zedekundige stoffen, en allermeest in enkele gelegenheidspreêken gezien wordt. Wij spoeden ons daarom, om inzonderheid zijn beeld als zedeleeraar te schetsen, en vleijen ons, dat zijne voortreffelijkheid ook in dat opzigt spoedig in het oog vallen zal. Het was geene reeks van onbestemde vermaningen, geen afgetrokken stelsel van wijsgeerige zedeleer, dat hij zijnen toehoorders voorhield. Neen, Christelijke Godzaligheid was het, als kostelijke vrucht gegroeid aan den boom des geloofs, waartoe hij gedurig hen riep; eene Godzaligheid, die ja zetelde in het gemoed, maar dan ook in het persoonlijk, huiselijk, maatschappelijk leven hare zegenrijke kracht openbaarde. Met vaste hand greep SAURIN in de werkelijkheid, die hij rondom zich aanschouwde; geene hooggeplaatsten of rijken verschoonde hij, waar hij zich tot vermanen en bestraffen verpligt vond; heerschende, ook ergerlijke zonden schroomde hij niet van haren bedrie-

gelijken glans te berooven en in het volle licht der waarheid te stellen. En schoon hij de hoofdeischen van het Evangelie aan álle zijne belijders nimmer op den achtergrond stelde, drong hij bovenal op de behartiging van die voorschriften aan, die voor zijn hoogst aanzienlijk gehoor bijzondere beteekenis hadden. Niet moeijelijk valt het, een en ander met treffende bewijzen te staven.

Zoo even hoorden wij de ontboezeming over de onreinheid van Rome's hof als op een toon van verlegenheid afbreken. Maar hoe en waarom? Men hoore de krachtige taal, schoon zich het oorspronkelijke niet in al zijne stoute schoonheid laat wedergeven. Waarom durft hij Rome niet meer verwijten? „ Ik zou al te zeer vreezen, dat het verwijt mij met woeker werd wedergegeven. Ik zou beven, dat men buitensporigheid tegen buitensporigheid stelde, en den afgeschoten pijl op ons met kracht deed terugkeeren. „ O God, onderwijs heden mijne handen ten strijd; mijne vingeren ten oorlog"! Mijne broeders, moest ook de vrije toegang tot dezen leerstoel ons voor immer ontzegd worden; moest ook mijn woord als een toorts der tweedragt worden verworpen, die deze gewesten in vlam zet; moest zelfs een deel van de verdiende straf der misdaad terugvallen op het hoofd van hen, die het wagen haar tegen te staan, toch moeten wij het luide verklaren: „ nooit, nooit zal de bloei dezer gewesten zijn gewaarborgd, zoolang daarin opentlijk de Majesteit wordt beleedigd van Hem, die te rein is van oogen, om het kwade te zien! Roept geen vasten uit, houdt geene plegtige openbare bijeenkomsten, zoekt het aangezigt des hemels met uwe smeekingen niet, om zijne dreigende oordeelen af te wenden. Laten de priesters, des Heeren dienaars, niet

weenen tusschen voorhof en altaar, laten zij niet zeggen: spaar uw volk, o Heer; en geef uwe erfenis der versmaadheid niet over! Al die vertooning van vroomheid zal nutteloos zijn, zoolang in uw midden tempelen der zonde in het openbaar blijven opgerigt. De pestwalm, die daaruit opstijgt, zal zich tot den hemel verheffen en een wolk vormen tusschen ons en de genade van God, een wolk, die zelfs de vurigste gebeden niet zouden kunnen doorboren (45)!"

Onder de verkeerdheden, die in SAURIN'S tijd zich gedurig schaamteloozer vertoonden, behoorde ook de verderfelijke actiehandel. Zou het onderwerp, dat in zoo regtstreeksch verband met het geluk van afzonderlijke personen en geheele geslachten stond, te kiesch zijn geweest, om op den kansel besproken te worden? SAURIN was van het tegendeel overtuigd, en waar hij op een bededag optrad, met het oog op de algemeene belangen, gaat hij na de vermelding van pest, veeziekte en storm, waardoor ons vaderland getuchtigd was, voort:

„Een vierde roede Gods is de geest der ligtzinnigheid. Het schijnt wel, dat God ons wil verderven met onze eigene handen. Het schijnt wel, als of wederom een leugengeest is uitgegaan, gelijk eenmaal in, de dagen van ACHAB. Ja, een geest, die het verderf onzer geslachten, de ondermijning van kunsten en wetenschappen, den val van onzen handel, het verlies van ons krediet schijnt gezworen te hebben, die geest betoovert ons allen. Van grooten en kleinen, van het hof en de stad, heeft hij zich gelijkelijk meester gemaakt. Maar — het is als voelt de redenaar dat hij op het punt is van te ver te gaan — hier breek ik opzettelijk af (46)."
Wie zou den man niet bewonderen, die op zoo hoog een

standpunt geplaatst, zich door geen aanzien des persoons liet weêrhonden om nit te spreken, waartoe pligt en geweten hem drong?

Voor geen gering gedeelte bestond het gewone gehoor in de Waalsche kerk te s' Hage uit hovelingen. Het was ongetwijfeld deze opmerking, die SAURIN aanleiding gaf om het leven der hovelingen tot het, (voorwaar niet gemakkelijk!) onderwerp eener opzettelijke preêk te verkiezen. Tot tekst werd genomen het verstandig woord van den grijzen BARZILLAÏ toen DAVID hem noodigde om met hem naar Jeruzalem weder te keeren en daar rustig aan zijn hof te vertoeven (47). De redenaar wil opzettelijk aanwijzen, dat, mogen ook de bezigheden en genoegens van het hofleven voor jonger menschen tot zekere hoogte geschikt zijn, zij bepaaldelijk bij het klimmen der jaren als onvoegzaam moeten afgekeurd worden. Met wat scherpen blik hij den door hem beoordeelden levenskring had gadegeslagen, men hoore het, als hij het hof aldus beschrijft: „ Daar zijn in den regel voor het geweten de gevaarlijkste strikken gespannen. Daar geeft men zich aan hartstogten over, voor wier bevrediging de gelegenheid rijkelijk openstaat. Daar komt men in de verzoeking, om zichzelven aan te zien als een wezen van hoogeren rang, verre verheven boven het laag en kruipend gemeen. Daar wordt iedereen tyran op zijn beurt, en de hoveling, om zich schadeloos te stellen voor de slavernij, waartoe zijn vorst hem veroordeelde, bereidt zijnen onderhoorigen op hunne beurt het lot van den slaaf. Daar worden strikken gespannen, kabalen gesmeed, komplotten geduld, waarvan de onschuld zoo dikwijls het slagtoffer is. Daar zitten de verderfelijkste beginselen op den troon, en de schandelijkste voor-

beelden tevens. Daar verandert elke rigting van den geest, indien niet van aard, althans van nitwendig voorkomen, door de vreemde kleuren, waarmede zij opgesierd wordt. Daar wordt het vergif der vleijerij straffeloos nit- en met gretigheid ingeademd. Daar buigt de verbeelding zich voor ijdele goden neder, en onwaardige afgodessen ontvangen er eene hulde, zoo als alleen den Allerhoogsten behoort. Daar wordt de geest gednrig door verleidelijke beelden bekoord, waarvan hij zich zelfs dan niet ontslaan kan, als hij zich aan de ernstigste en heiligste beschonwingen wijden wil. Daar maakt het gedruisch der wereld alle inkeering tot zichzelven schier onmogelijk, en gedurig wordt men, ondanks zichzelven, door den stroom weder medegesleept. Voorbeelden, die men luistervol acht, geven vrijheid tot de misdadigste stappen, en doen van lieverlede die teederheid des gewetens en die hnivering voor de misdaad verliezen, die zoo magtige slagboomen waren, om ons te houden binnen de grenzen der deugd"! — Men zal wel niet verwachten, dat op zulk een standpunt de poorten ten hove zelfs voor jonger menschen door den Redenaar te wijd zijn geopend. Maar treffend vooral is de tegenstelling tusschen den ernst en de behoeften der grijsheid, en den geest, die aan de hoven regeert. Door deze wordt de keuze van BARZILLAÏ op zoo schitterende wijs geregtvaardigd, dat aan het einde zeker niemand den grijsaard beklaagt, maar veeleer den man zou benijden, die niets vuriger wenscht dan te sterven in zijne stad, bij het graf van vader en moeder!

Niet zelden ziet men dat de prediker, die enkele in het oog vallende zonden gelukkig bestrijdt, met mindere kracht meer gewone verkeerdheden aantast, en

kleiner' of verborgen' overtredingen onbeteugeld in de harten laat heerschen. Zoo was het niet met SAURIN, die van den besten Meester de volzinnige spreuk had gehoord: „deze dingen moest men doen en de anderen niet nalaten." Naar aanleiding van dat woord heeft hij eenmaal over de groote en kleine pligten van de Godsdienst op zulk eene wijze gesproken, dat voorzeker de aanwijzing der laatsten bij die der eersten niet achterstaat. De Phariseeuwsche gezindheid van hen, die in de uitwendige gehoorzaamheid aan kleine eischen een vrijbrief voor de inwendige overtreding van grootere vinden, wordt — men vergunne ons het woord — met schorpioenen gegeeseld (48). Of wil men een ander voorbeeld, men hoore hem tegen een der meest gewone zonden van het dagelijksch leven, tegen het kwaadspreken, ijveren (49). „Ik erken het, mijne broeders, men kan zich bijna tot deze stof niet begeven, zonder de noodige bedaardheid te verliezen, die tot hare behandeling noodzakelijk is. Het zij zwakheid van geest, of eigenbelang, of de buitensporige mate, waarin het misdrijf gepleegd wordt, men raakt schier buiten zichzelven, en bijna verwar ik het deel mijner rede, aan uwe onderwijzing gewijd, met dat, tot uwe bestraffing bestemd. Is er in uw midden één karakter, zoo achtingswaardig; één bedoeling, zoo onschuldig; één gedrag, zoo onberispelijk; ééne vroomheid, zoo standvastig, die door uwe kwaadsprekendheid niet aangetast wordt?" En later: „wat zal men doen, om den kwaadspreker voor te komen, of hem het stilzwijgen op te leggen? Heb een opgeruimd humeur, dat allen zockt aangenaam en welgevallig te wezen, men zegt, dat gij niets degelijks zijt,

en door den vreemden lust wordt gedreven, om volstrekt iedereen te vermaken. Toon een streng gelaat, en graveer, als ik zoo spreken mag, op uw voorhoofd die groote waarheden, waarvan uwe ziele vervuld is, straks zal men u een huichelaar schelden, en zeggen, dat gij een fraaijen schijn weet te toonen, en u achtingswaardig wilt voordoen, maar welligt onder den dekmantel van Godsdienst een goddeloos en bedorven harte verbergt. Houd den juisten middelweg, en schik u naar tijden en plaatsen, blijde met den blijden, terwijl gij met den weenenden weent, men zal u beschuldigen van laaghartige weekelijkheid. Beweeg u in kleinen kring, dien gij slechts aan vertrouwde vrienden ontsluit, en gij zult verdacht worden van hoogmoedigen trots. Vertoon u naar buiten, en wees toegevend, openhartig, goedwillig voor anderen, weldra zal men u van wufte ligtzinnigheid aanklagen. Zoo" — maar wij kunnen de gansche Philippica niet overnemen, die door zoo warmen toon is bezield, dat men onwillekeurig vraagt, of ook SAURIN in zijne eigene levenservaring reden had, om dezen kanker der maatschappij aan te tasten met zoo groote gestrengheid?

Geen wonder, dat de man, die de zonde alzoo in verschillende vormen bestrafte, de wet der heiligheid met klem en kracht op den voorgrond stelde. De hoogverheven eisch: „zijt heilig, want Ik ben heilig" werd eenmaal door hem op voortreffelijke wijze ontvouwd (50). Men hoore de krachtige inleiding. „Ik breng tot alle geloovigen, die het Godsdienstwerk van dezen dag aan deze plaats heeft te zamen gebragt, het woord, dat MOZES eenmaal, naar Gods gebod, moest brengen tot geheel de vergadering Israëls. Hoe ach-

tingswaardig de schare zij, tot welke de Voorzienigheid mij heden doet spreken, zij kan niets verhevoners hebben dan die, tot welke de oude Wetgever zich eertijds te rigten had. Zij was zamengesteld uit meer dan achttienhonderd duizend personen. Daar waren regters en overheidspersonen, die op aarde de plaats der Godheid bekleedden. Daar waren Priesters en Levieten en Oudsten, aan wie zij haren wil openbaarde. Daar was eene verscheidenheid van menschen, geëvenredigd aan het groote getal. God had aan die bijzondere personen bijzondere wetten gegeven. Maar ziethier een voorschrift, volstrekt algemeen; een wet voor alle menschen en tijden en plaatsen... — En alzoo, nog eens, moest ook ik datzelfde woord tot alle geloovigen rigten. De wet der heiligheid, die ik heden verkondig, is voor u, vorsten en overheden! Scheidsregters over uwe eigene bevelen, ziet gij geen sterveling op aarde, wien gij rekenschap van uwe daden verschuldigd zijt, maar er is een God in den hemel, waarvan gij zelf onderdanen en schepselen zijt, en Hij wil, dat gij heilig zult wezen. De wet der heiligheid is voor u, Priesters en Levieten des nieuwen Verbonds! Wel verre, dat het gewijd karakter, waarmede gij bekleed zijt, u eenigzins van dien eisch zou ontslaan, wekt het u daartoe nog ernstiger en dringender op. Die wet is voor u allen, mijne hoorders, van wat rang, van wat stand, van wat staat gij moogt wezen! Hoe hoog MOZES ook anders boven ôns sta, wij hebben denzelfden last u te brengen, en de stem des hemels spreekt heden tot ons, als tot hem: „ zeg aan geheel de vergadering der kinderen Israëls: „ Wees heilig, want Ik ben heilig."

Menig prediker, die de zedelijke eischen des Christendoms met klem en nadruk doet hooren, slaagt minder, wanneer hij beproeft aan de fijnere snaren des gevoels een zachteren toon te ontlokken. Zeer dikwijls treedt de mystische zijde der heilswaarheid eenigzins in de schaduw terug, waar de moreele op den voorgrond gesteld wordt, en blijft het gemoed onbevredigd, waar het geweten door de wet wordt gescherpt. SAURIN daarentegen — het is in ons oog geene onbeduidende aanbeveling — was zoo geheel van deze eenzijdigheid vrij, dat, waar gij pas een moralist van den eersten rang in hem vondt, gij straks integendeel een mysticus van de edelste soort in hem aantreft. Men heeft slechts zijne leerrede over „de liefde, die sterker is dan de dood," of over „de zalige aanschouwing der Godheid," te lezen, om te zien, wat diepe blikken hij in het binnenste heiligdom des verborgenen levens kon slaan (51). Aan het einde der eerste, waarin hij met gloeijende kleuren het smachtend verlangen eener Godgeheiligde ziel naar haren Heer en Koning beschreven had, verklaart hij zelf, dat hij zich gelukkig zou achten, zoo hij heden door vijf of zes zijner hoorders verstaan is, en zoo twee of drie daarin de uitdrukking hebben erkend van hun eigen, innerlijk leven. Elders Christenwijsgeer van hoogen rang, is hij hier pectoraal-theoloog in den edelsten zin van het woord.

Eene groote menigte van zedelijk-godsdienstige onderwerpen is door SAURIN op den kansel besproken. Maar hetzij hij de vaderlandsliefde aanprijst als een Godsdienstigen pligt (52), of opwekte om den keizer te geven wat des keizers, Gode wat Gods is (53); hetzij

hij oproept tot het tellen der dagen, of het uitkoopen van den tijd in al zijnen omvang beschrijft (54); hetzij hij tot waarachtigen heldenmoed, zelfbeheersching, of tot naauwgezette waakzaamheid aanspoort (55), overal ontdekt men den man, die den invloed van de Godsdienst op het leven met alle kracht wil bevorderen. Als PAULUS voor FELIX en DRUSILLA, eenmaal door hem zoo voortreffelijk voorgesteld, predikte ook hij van regtvaardigheid en matigheid en van het toekomend oordeel (56). En met hoeveel kracht SAURIN op de beoefening dier voorschriften aandrong; hoe onverbiddelijk gestreng hij alle uitvlugten van traagheid en onwil terugwees; het blijkt, wanneer hij, om wederom uit vele voorbeelden één slechts te noemen, naar aanleiding der bekende plaats uit den brief van JACOBUS (H. I: 25), den vergetelijken hoorder des woords veroordeelt tegenover den „dader des werks." Merkt op; hoe hij de uitvlngten van den eerstgenoemden beantwoordt (57).

„Wij hebben onze bezigheden; wij hebben eene taak te vervullen; wij hebben geen' tijd om dien aan het onderzoek van de Godsdienst te wijden." IJdel voorwendsel, valsche overlegging! Wat noemt gij uwe bezigheden? Wat denkbeeld hebt gij van nwe taak u gevormd? Bestaat die daarin, dat gij dag en nacht bezig zijt, uwen aardschen schat te vermeerderen? Of daarin, dat gij onophoudelijk naar middelen zoekt, ter bevrediging van eerzncht en hebzucht? Maar dat is een roeping, die nwe eigene begeerlijkheid, die de wereld, die de Duivel u aanwijst! Uwe groote taak, uwe waarachtige roeping, het ééne wat noodig is, is uws zelfs zaligheid te werken met vree-

zen en beven; is te arbeiden aan uwe verlichting en heiliging. Gewis, het staat vrij, het wordt geëischt zelfs, dat men arbeide voor zijn dagelijksch onderhoud, en de instandhouding der maatschappij met alle krachten bevordere. Ik ben zelfs overtuigd, dat God medelijden zal hebben met een arme, met een behoeftigen huisvader, die geroepen om voor zich en zijne kinderen in het zweet zijns aangezigts het eerlijk brood te verdienen, slechts weinig tijds aan het onderzoek van de Godsdienst kan wijden. Maar dat eene vrouw naar de wereld, wier gewone bezigheid in verstrooijing en omgang bestaat; maar dat trage lediggangers, die hunnen levenstijd op de straten verslijten, en die het zich ten taak schijnen gesteld te hebben om iedereen op te houden, die van zijn' tijd een beter gebruik wil maken; maar dat menschen van zulk een stempel zich beroepen op bezigheden, om hunne onkunde op Godsdienstig gebied te verschoonen — 't is een onregt, voorwaar, dat God op het strengst zal bezoeken!

. . . .

. . . .

„Maar het woord Gods wordt gebrekkig verkondigd. De prediking mist die juistheid en diepte, die noodig is om de Godsdienst ons in te scherpen." Valsche overlegging, nogeens! Gods woord, zegt gij, wordt gebrekkig verkondigd. Maar hebt gij, die u als hoogsten regter over de prediking opwerpt, voor het grootste deel daaromtrent wel heldere denkbeelden? Menschen, die noch beginselen, noch opvoeding hebben; die met valschen waan en vooroordeel gevoed zijn; die onze leerredenen slechts kennen door de verveling, die zij daarbij gevoelden; die den geest met grove en zinne-

lijke gedachten vervuld hebben; die bij onze Godsdienstoefeningen slechts eene oppervlakkige opmerkzaamheid medebrengen, en onder het hooren meer denken aan het spel, dat zij zoo even verlieten of aanstonds beginnen zullen, dan aan de waarheid, die hun voorgesteld wordt, zulke menschen, weten zij wel, wat goed prediken is? Staat het aan hen te beoordeelen, of iemand met juistheid redeneert, of zich in algemeenheden en onbestemde gedachten verliest; of hij leert naar den regel des geloofs, dan of hij zijne eigene denkbeelden mededeelt? „ Gebrekkig verkondigd"! Maar daalt af in u zelven; herinnert u die leerredenen, waarin gij het meest te berispen vondt en die werkelijk het minst geleidelijk waren; hebt gij er ééne gehoord, die u in het geheel niet nuttig kon zijn? Ééne, die niet geschikt was, om u tot ernstig nadenken over u zelven te leiden, zoò gij haar waarlijk met het voornemen gehoord hadt om u zelven te leeren kennen of te verbeteren? „ Gebrekkig verkondigd"! Ach, zoo dat Manna, waarvan gij oververzadigd zijt, omdat het voor uwe tenten dagelijks regent; zoo dat Manna aan die arme Gereformeerden geschonken werd, aan wie thans de Godspraak vervuld wordt: „ziet, de dagen komen, spreekt de Heer, dat Ik een' honger in het land zal zenden; niet een honger naar brood, noch dorst naar water, maar om te hooren de woorden des Heeren (AMOS VIII: 11)"; zoo de minste dier predikingen, die u zoo vervelen, aan die arme broeders gerigt ware, en de geringste uwer herders gezonden tot die verlorene schapen, die aan den stal des Heeren ontrukt zijn, en daarin welligt nooit zullen wederkeeren, met hoe geheel andere oogen zouden zij

die Bediening beschouwen, waarmede gij zijt bevoorregt! — „ Gebrekkig verkondigd"! Maar waarom wendt gij dan geen pogingen aan, opdat men het krachtiger hoore? Waarom niet bij voorkeur zulken uwer kinderen tot de heilige Bediening bestemd, die bijzondere talenten bezitten? Waarom geen eerbied getoond voor een ambt, dat uw God en Zaligmaker zelf zich verwaardigd heeft te bekleeden? Waarom geene vrome stichtingen daargesteld, ten behoeve van hen, dien het, niet aan lust, maar aan vermogen ontbreekt, om aan deze taak zich te wijden? „ Gebrekkig verkondigd"! Maar juist daarom, als het zoo is, hebt gij zelf u te meer te beijveren, om die kennis te verkrijgen, dat gij zelf de vragen beantwoorden kunt, waarin gij dan zooveel belang stelt: Is het Gods, of des menschen woord, dat men predikt; is het de leer van CHRISTUS, die men mij brengt, of de leer van den leeraar zelven?

Een nieuw voorwendsel. „ De leer der Evangeliedienaren wordt krachteloos door hunnen wandel gemaakt; de Evangeliebediening kan zich evenmin op uitstekende voorbeelden verheffen, als op het wondervermogen." IJdel voorwendsel, valsche overlegging al weder! Ja, God zij ons genadig voor alles, wat regtmatig in zulke verwijtingen zijn mogt! God geve ons, dat wij aan het hoofd der Christenen wandelen mogen op die baan der deugd, die wij wijzen! God leere ons, op het voetspoor van den Oversten Leidsman en Voleinder des geloofs, ook ten uwen aanzien te spreken: „ ik heilig mijzelven voor hen, opdat ook zij geheiligd mogen worden in waarheid"! Nogthans, al erkennen wij met schaamte en berouw, wat er in zulke aanklagten regtmatigs mogt wezen, het is niet voor de

regtbank van uwen laster en uwe kwaadsprekendheid, dat ons oordeel gesproken zal worden! Van die onregtvaardige beroepen wij ons op regtvaardiger vierschaar, waar wij verschijnen zullen, zoo als wij werkelijk zijn, en niet zoo als gij zoo gaarne ons afteekent. Daar zullen wij worden vrijgesproken van zooveel dwaze gedachten, als gij ons toegekend; van zooveel giftige wendingen, als gij in onze woorden gevonden; van zoovele ongunstige uitleggingen, als gij aan onze daden gegeven hebt! Dan, ofschoon wij op de borst slaande om vergiffenis vragen zullen, zal het blijken, dat wij in waarheid met de Godsdienst ingenomen en door nog vuriger begeerte naar uw geluk, dan de uwe naar ons verderf, zijn gedreven geweest! En bovendien, geen waarheid wordt veranderd van aard, omdat hij, die haar predikt, bedorven en zwak is! Storten waarlijk uwe leeraars zich in het verderf, ziet toe, dat gij niet met hen verloren gaat! De plagen der hel zullen niets minder ondragelijk zijn, omdat gij die moet deelen met hen, die er zichzelven in neêrgestort hebben, toen zij u vermaanden den toekomenden toorn te ontvlieden!

Een laatste voorwendsel. „Wanneer men alle pligten vervullen wilde, die de leeraren eischen, men zou zich dagelijks eene nieuwe bron van onrust en kwelling geopend zien. Dat ware naauwelijks levensgenot, het ware veeleer een vervroeging van den doodsangst te noemen." IJdel voorwendsel, valsche overlegging nog eenmaal, de ijdelste zelfs en meest valsche van allen! Ja, wat wij in de Godsdienst boven alles op prijs stellen, het is die vrede, die zij in het harte kan uitstorten; die blijdschap, waarmede zij bij iedere vordering ons telkens bij vernieuwing vervult! Niets is meer geschikt,

om beurtelings medelijden en verontwaardiging op te wekken, dan wereldlingen te hooren, die durven vergelijken, die zelfs durven verkiezen, hun toestand boven dien van den Christen! Hoe, te leven als de vrienden der wereld in gedurig vernieuwde verblinding; nooit te durven denken aan wat men is en eenmaal moet worden; in het geruisch en gedruisch der wereld een hulpmiddel te zoeken om te vergeten, dat men sterfelijk is en binnen luttel dagen wordt opgeroepen; door duizend angsten gefolterd te worden bij de minste pijn of de kleinste schok der gezondheid; overal boden des doods te aanschouwen en te meenen, dat men alom de roepstem verneemt: Geef rekenschap van uwe rentmeesterschap; voor den dood te sidderen en slechts hoop te hebben voor deze spanne des tijds, dien nevel, dien damp, noemt gij dat gelukkig te zijn? Moet dat leven genaamd worden? Maar de Godsdienst te kennen, te beoefenen, telkens meer in hare schitterende waardij te bewonderen; dagelijks nieuwe vorderingen te maken op den weg der Godzaligheid; dagelijks over zichzelven nieuwe triomfen te vieren; met regt zich die troostwoorden toe te eigenen, waarmede het Evangelie bezaaid is; tot zichzelven te kunnen zeggen: „ 't is voor mij, dat die beloften der genade, die schatten van barmhartigheid zijn, die CHRISTUS den boeteling aanbiedt;" onophoudelijk eene gelukkige eeuwigheid voor zich te zien, haar te verwachten, haar bij voorraad te bezitten, en zoo gestemd het eind van den togt te verbeiden, zietdaar wat ik leven, wat ik gelukkig zijn noem!" — In waarheid, zulk eene taal, zij is als een vuur, als een hamer, die een steenrots te morsel slaat!

Wij meenen onze beschouwing van SAURIN, als zedeleeraar, niet beter te kunnen eindigen, dan door een kort overzigt van een zijner beroemdste en uitstekendste Leerredenen, die namelijk, welke over de aalmoezen handelt. Men moet verlangen een geheel te overzien, nadat men zoo voortreffelijke deelen bewonderd heeft.

SAURIN had namelijk eene inzameling van liefdegaven ten behoeve der Vlugtelingen aan te bevelen, en koos ten tekst het woord van den Heer tot de Schriftgeleerden en Phariseën, ten aanzien hunner bekers en schotels: „ geef tot aalmoezen hetgeen daarin is." (LUCAS XI: 41ᵃ) Na eene inleiding, vooral uit oratorisch oogpunt merkwaardig, die wij kortheidshalve voorbijgaan, en eene verdediging zijner opvatting van den tekst, als stellig bevel, die wij voor zijne rekening laten, verdeelt hij zijne rede in tweeën. Eerst prijst hij in het algemeen de liefde aan, die het beginsel der mededeelzaamheid zijn moet; dan stelt hij zich voor, eenige meer bijzondere beschouwingen over die mededeelzaamheid zelve te geven. Bij uitstek rijk is het eerste deel reeds, in een zestal punten gesplitst. De liefde wordt beschouwd in betrekking tot het geluk der maatschappij; tot het groote doel van de Godsdienst; tot de verschrikkingen des doods; tot het laatste oordeel; tot de eeuwige gelukzaligheid; tot God, de oneindige Liefde. Die haar alzoo op de regte wijze beoefent — dit is de slotsom van geheel dit betoog — is zoowel een uitstekend burger, als een goed Christen, en bevordert niet slechts de rust van zijn sterfuur, maar ook zijn geluk in de toekomst. De maatschappij zou weldra ontbonden worden, indien iedereen het be-

ginsel volgde, dat de liefdelooze zich ten regel schijnt gekozen te hebben, dat hij zijne schatten slechts als een goed voor zichzelven ontvangen heeft: geen wonder, dat wie dien regel in beoefening brengt, met de algemeene verachting beladen wordt! — De Heer zelf prijst ons, door zijne geheele verschijning, zijne leer, zijne daden, zijn lijden en sterven, de liefde aan met een kracht, waaraan geen Christen weêrstand kan bieden. — De dood is als een schipbrenk, waarbij men alles verliest; een tijdstip, waarbij men tot het afleggen van een beslissende verantwoording overgaat. Maar de liefdevolle heeft geen schipbreuk te vreezen, want naar het bevel des Heeren heeft hij door zijne schatten zich vrienden gemaakt, die hem in de tabernakelen des hemels ontvangen, en hij verdient het schoone grafschrift van ATOLUS te Rheims: „door zijne liefdadigheid had hij zijne goederen reeds in den hemel overgebragt, en is die thans in bezit gaan nemen." Ook de verantwoording vreest hij niet, want de liefde zal menigte van zonde bedekken. — Wel verre intusschen van zulken gerust te stellen, die in aalmoezen een vrijbrief voor de zonde en een koopbrief van eenwig heil willen vinden, prijst SAURIN alleen die weldadigheid aan, die uit het éénig ware beginsel geboren, naar den regel van Gods woord wordt betoond. Ook in het oordeel kan zij roemen, naar het tafereel des jongsten gerigts, ons door den aanstaanden Regter zelven gemaald. Kwam de Heer in zijne volle Majesteit ons de offers der barmhartigheid vragen, wie, die ze Hem weigeren zou? Maar nu komt Hij, als verhuld in het kleed van armen en ellendigen, om ons alzoo op den toets te stellen, of er ware liefde in ons harte gevon-

den wordt. En in den hemel — daar zal geen geloof of hoop, of geduld en lijdzaamheid, of menige andere deugd meer te beoefenen zijn; men zal er bededagen honden, noch vasten uitroepen, noch avondmaal vieren. Maar de liefde volgt ook in den hemel ons na, als de band, die al zijne bewoners omstrengelt en de bron van alle geluk. Nu wendt zich de Redenaar op eens, afdalende tot de aarde, naar die hoorders, die hij al hooger en hooger opgevoerd heeft. „Na zoo den blik ten hemel verheven te hebben, komen wij tot n, mijne broeders, en wij blozen over wat wij heden verrigten. Wij schamen ons, dat men u moet prediken, roepen, vermanen — waartoe? Om u te bewegen, dat gij uw gansch vermogen ten offer brengen, nw leven verzaken, een vloek voor nwe broederen worden zoudt? Of althans, om n te dringen tot eenig bijzonder heldhaftig liefdebetoon? Neen, men moet prediken, roepen, vermanen, om van u te bekomen een weinigske brood, eenig deksel, een klein deel van dat goed, dat gij zoo mild aan de wereld geeft. Goede God, welke Christenen zijt gij dan toch? Is hier de Kerk, zijn hier huisgenooten des geloofs, spreken wij tot burgers des hemels, en kloppen wij aan de deur van harten, die aan een eeuwig leven gelooven? Maar hoe zondt gij, zoo ongevoelig, die woningen intreden kunnen? Hoe daar niet de gemeenschap der heiligen verbreken en de zangen der engelen stooren? En hoe gevoelt gij niet, dat zoo gij niet „aandoet de innerlijke bewegingen der barmhartigheid," gij u zelven bant uit een oord, waar alles liefde ademt"?

Slechts met een enkel woord beschouwt de Prediker de liefde in betrekking tot God. Het veld is al te

ruim, om anders dan in het voorbijgaan aan te stippen, hoe de Christen, die liefde toont, den God der liefde gelijkt. Hij spoedt voort tot zijn tweede deel, als gevoelt hij, dat hij minder door algemeene, dan wel door bijzondere beschouwingen het gewenschte doel moet bereiken. „Iedereen" vangt hij aan „is geneigd, de ontwikkelde waarheden in het afgetrokkene toe te stemmen, en te erkennen, dat de arme geholpen moet worden. Maar iedereen blijft even voldaan met zichzelven, en beweert, dat men zich over zijne weldadigheid wel allerminst te beklagen heeft. Niet moeijelijk zou het vallen, algemeene regels te geven, waaruit met genoegzame zekerheid kon afgeleid worden, hoeveel ieder verpligt is te dezen aanzien te doen. Maar die aanwijzing kon, wanneer zij in al hare kracht werd gegeven, overdreven en hard schijnen. De Spreker wil daarom een anderen weg gaan en zijnen hoorders vijfderlei maatstaf in handen geven, opdat dan hun eigen geweten spreke. Hij doet hen berekenen, vooreerst, hoeveel weldadigheid van het Israëlietische volk onder en door de Mozaïsche wet werd geëischt. Het blijkt, dat alles te zamen genomen, wat de Israëliet aan Godgewijde of menschlievende bedoelingen ten offer moest brengen, weinig minder dan de helft van zijn tijdelijk vermogen daarvoor moest afgestaan worden. En het Christendom, hoewel het de letter der wet ook heeft afgeschaft, hoeveel hooger liefde eischt het nog van zijne getrouwe belijders! Ten tweede geeft SAURIN te bedenken, op wat wijze zich de eerste Christenen van den pligt der liefdadigheid kweten. De bekende getuigenissen van LUCIANUS, JULIAAN, de afvallige, en anderen worden in het midden

gebragt, terwijl in overweging gegeven wordt, wat moeite en opofferingen zich de eerste geloovigen voor heidenen, zieken, armen getroostten; wat vrome stichtingen in hun midden verrezen; hoe zeker diaken te Rome, door keizer DECIUS gedwongen, tot uitlevering van de schatten der Kerk, één dag bedenktijd verzocht, en voorts alle armen, kreupelen en kranken verzamelde, die door de Kerk werden onderhouden, en sprak: „ziedaar de bezittingen der Kerk, hare inkomsten, hare waarachtige schatten!" Een derde maatstaf om te bepalen, hoeveel de hoorders te dezen aanzien konden en moesten doen, wordt ontleend van hunne overtollige uitgaven. De Spreker wil niet eenmaal gewagen van wat men tot levensonderhoud, tot betamend genot, tot een waardig ophouden van zijn stand in de wereld besteedt: dat men het onverhinderd behoude! Maar, als alles eens werd opgeteld, wat werd ten koste gelegd aan buitensporige maaltijden, aan hartstogtelijk spel, aan zucht om op eenigerlei wijze te schitteren, waardoor — het wordt in het voorbijgaan herinnerd — deze natie zoo ver is afgeweken van de eenvoudige leefwijs der Vaderen! Men zou eigenlijk voor een zoo edel doel, als de liefde beoogt, ook wel iets van het noodige en aangename voor zichzelven moeten afstaan, maar daarop behoeft hij niet eenmaal te dringen: gaf men slechts al wat men, zonder éénige schade voor zichzelven kon missen! En nu wordt als vierde maatstaf, om de weldadigheid eenigzins te regelen, op het groote aantal der armen, en als vijfde op den gebrekkigen staat der bronnen gewezen, die hunne verzorgers ontsluiten kunnen, om in zoo nijpenden nood te voorzien. „Gij vraagt zonder

twijfel" — zegt SAURIN na eene, treffende opgave — „hoe al die armen bestaan kunnen." Hij had namelijk van honderde behoeftigen en van een aanzienlijk te kort in de kerkelijke fondsen gesproken, dat slechts door de algemeene liefdadigheid eenigzins kon aangevuld worden. „Het is zeer waar, dat zij bestaan, en dat niemand hunner stierf van den honger. Maar hoe zij bestaan? Weet gij dat niet? Zij lijden, zij weenen, zij zuchten; van gebrek worden zij krank, de krankheid vermeerdert hun gebrek, en het gebrek vermeerdert de krankheid. Slagtoffers zijn zij van een dood, te wreeder, omdat hij te langzamer is, en die dood, die dood schreeuwt om wrake ten hemel, tegen hen, die het hart voor hen sloten!"

En nu, eer de Hoorders in de gelegenheid gesteld worden, om te handelen naar dien vijfderlei maatstaf, waarvan zij de billijkheid niet betwijfelen kunnen, eene peroratie, die wij slechts verkort kunnen mededeelen, maar die de waardige kroon zet op alles. „Mijne broeders, wij beklagen ons onophondelijk, dat onze taal zoo vaak te vergeefs in uw midden weêrklinkt, en dat onze bediening onvruchtbaar is. Van uwe zijde beschuldigt gij ons niet zelden van overdrevene voorstellingen. Thans kunt gij uzelven regtvaardigen en onze verwijten beschamen; onze behoeften zijn u blootgelegd; onze handen zijn uitgestrekt, om uwe hulp te begeeren. En verschoont u niet, met wat alreede gedaan is; beklaagt u niet over onzen voortdurenden aandrang; zegt niet, dat er toch ook aan het vragen nimmer een einde komt, maar laat veeleer uwe reeds betoonde weldadigheid u met kracht tot nieuwe weldadigheid dringen! — — Of hoe, zou uwe liefde verkoelen, omdat

de behoefte is aangegroeid? Zijn wij, ballingen uit ons Vaderland, dan minder te beklagen, omdat onze nood en ellenden zich gedurig weder vernieuwen? Mogelijk zal God, tot loon uwer liefde, juist door haar die nood en ellende verligten en de vreugde u schenken, dat gij, na de weggevoerde arke des Heeren gehuisvest te hebben, haar met vreugdezangen naar Silo terugvoert! Hoe het zij, bedenkt, dat waar God uwe aalmoezen vraagt, Hij het doet uit liefde tot u! Hij, die u niet noodig heeft, om zijne armen te voeden, wil aan u iets schuldig, aan u iets verpligt zijn. Hij maakt zich als het ware arm, om door u zich te laten verrijken. Die alles geeft, is genadig genoeg om op zijne beurt van u te willen ontvangen! — — En daarom, niemand, niemand van ons mag terugblijven! Laat er een edele naijver onder ons wakker worden! Laat de groote geven, van wat hem zijne eerposten opbrengen; de krijgsman van zijne soldij; de handelaar van zijne winst; de kunstenaar van den arbeid zijner handen; de leeraar van wat zijn werk hem mogt opbrengen; de jongeling van zijne vermaken; de wereldsgezinde vrouw van hare sieraden; de zondares van hare zeer kostelijke zalve, tot ongewijde bedoeling bestemd; de inwoner dezer gewesten van zijn vaderlijk erfgoed, en zelfs de Vlugteling, dat hij de wrakken verzamele zijner deerlijk geteisterde kiel, en er een vuur van ontsteke, om offeranden te brengen aan dien God, die hem uit de schipbreuk gered heeft!

„ M. Br., ik weet niet, welk gevoel van vreugd mij op eenmaal doordringt en vervoert; ik weet niet, wat stem in mijn hart mij van dit woord meer vruchten belooft, dan van die wij tot dus ver gesproken

hebben. Vraagt met groote vrijmoedigheid, uitdeelers onzer liefdegaven; „ komt in onze huizen, gij gezegenden des Heeren," en verzamelt de aalmoezen van een volk, dat met vrengd, dat zelfs met dankbaarheid geven zal!

„ Maar, zelfs daarmede zijn wij niet voldaan, M. Br.! Al overtroft gij ook onze verwachting nog verre; al gaaft gij alle uwe goederen, al liet gij zelfs geene armen in ons midden meer overblijven, nog zoudt gij te weinig gedaan hebben. Wij vragen niet slechts in het belang der armen, maar in uw eigen belang; wij wenschen, dat gij uit het éénig ware beginsel mogt geven. Geeft met uwe aalmoezen uwe geesten en harten; geeft aan den Heer, niet slechts dit kleine deel van uw goed, maar geeft Hem n zelven; en stelt al nw heil in zijn handen, opdat gij in de doodsure zeggen mogt: „ ik weet, in wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd, dat Hij magtig is mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag! Amen, schenke God ons deze genade! Aan Hem, den Vader, den Zoon en den H. Geest, zij eer en heerlijkheid tot in eenwigheid!"

Ik onthoud mij van alle opmerkingen aangaande de voortreffelijkheid van dit stuk, die den eenigzins bevoegden beoordeelaar van zelf in het oog vallen. Zeker zou menigeen van ons het voorbeeld dier hoorders gevolgd, en onder den oogenblikkelijken indruk dier welsprekend biddende stem meer gegeven hebben, dan hij eerst zich had voorgenomen. Maar gaat het anderen als mij, bij de vergelijking dezer preêk met die van den beroemden MASSILLON, tot eene gelijksoortige bedoeling gehouden over de wonderdadige spij-

ziging (58), zal men geen oogenblik aarzelen,. deze laatste in veel opzigten schoon, maar die van SAURIN nog treffender en schooner te noemen.

De waarheden en pligten, die wij tot dusver door SAURIN hoorden aanprijzen, werden ook, al was het vaak op minder indrukwekkende wijze, door andere Christelijke predikers van vroeger en later eeuwen geleerd. Maar er is ook in hem iets eigenaardigs, dat bij het overzigt van den inhoud zijner prediking niet mag voorbijgezien worden. Hij was niet slechts zedeleeraar, maar Réfugié, en als zoodanig niet zelden sprekende op een toon, in zijnen toestand en dien zijner lotgenooten dnbbel aandoenlijk. Wij hebben ons voorgenomen, daarop als op eene derde bijzonderheid de aandacht te vestigen, en ofschoon wij ook elders treffende ontboezemingen te dezen aanzien vernemen, vestigen wij vooral het oog op zijne gelegenheidsredenen. Wij gelooven niet te veel te zeggen, wanneer wij beweren, dat SAURIN inzonderheid in deze laatsten heeft uitgemunt.

Het was er ver van daan, dat de welsprekende vreemdeling het goede zou gering geschat hebben, door hem en duizenden met hem op onzen vaderlandschen bodem genoten. Het tegendeel hooren wij hem in zijne leerrede over de Vaderlandsliefde verklaren. „ Aan onze vijanden zijn wij de genezing van een vooroordeel verschuldigd, dat sinds onze geboorte ons aankleefde, en dat de meerderheid onzes volks nog blijft vasthouden, dat er namelijk bniten Frankrijk nergens een aangenaam verblijf zou te vinden zijn. Wij leven in dit gezegend land onder het zachtste bestuur der wereld. Wij vinden in de Vereenigde Nederlanden eene algemeene

vergoeding voor opofferingen, die wij voor ons geloof ons getroost hebben. Onze regenten zijn eenigzins onze gelijken, door hunne minzaamheid en door een zekeren geest van gelijkheid, die Gemeenebesten beheerscht, zooverre dit met het algemeene welzijn bestaanbaar is. Zulken onder ons, die eenige kunde of kunstvaardigheid hebben, zijn in hunne vakken vooruitgegaan. Onze broederen, die naar andere Protestantsche landen gevlugt zijn, genieten ook daar tallooze weldaden. En zoo er eenigen zijn, die gebrek lijden, gelijk niet te ontkennen is, zij zijn daarvoor rijkelijk schadeloos gesteld door den vrede van hun geweten, die onwaardeerbaarste van alle bezittingen (59)."

Maar toch spreekt er naast die dankbaarheid een weemoed, een deelneming in den toestand en de behoeften van zoovele medevervolgden om der geregtigheids wil, een liefde voor de verlaten altaren en haardsteden, die zelfs na zoovele jaren bij het lezen onder zoo geheel andere omstandigheden onwillekeurig ons aangrijpt en treft. Telkens ziet men van den Haagschen kansel een blik vol tranen gewend naar dat „Babylon, dronken van het bloed der heiligen," gelijk de spreker eenmaal zijn ongelukkig vaderland noemde.

Geen wonder, dat elke nederlaag, door den gekroonden verdrukker der Fransche Hervormden, na vroegeren voorspoed geleden, een hart als het zijne met eene, wel niet onvermengde, maar toch warme vreugde vervulde. Hoort, hoe hij in zijne leerrede over de diepten van Gods wegen (60) de verdrevenen troost en hun den trotschen LODEWIJK toont, na de veldslagen van Hochstet en Ramillies ten diepste vernederd. Men hoort niet den Franschman over zijn' koning, maar den Protestant

over den vijand der Evangelische vrijheid. Ten bewijze, hoe God op de ongedachtste wijze nitkomst kan geven, spreekt hij aldus van den verwonnen' tyran:

„Ik zie hem, aanvankelijk de magtigste vorsten evenarende, wat zeg ik, hen ver overtreffende, en gekomen tot een toppnnt van magt, dat geheel de wereld verbaast; gezegend in zijn geslacht, overwinnend met zijne legerscharen, meester van een nitgestrekt grondgebied. Ik zie sterkten veroverd, veldslagen gewonnen, en zijn troon slechts bevestigd, door al, waardoor men zijn zetel wil schokken. Ik zie een afgodisch hof, dat hem boven menschen en helden verheft, en hem met God zelven gelijk stelt. Ik zie alle wereldstreken overstroomd door zijne legerbenden, onze grenzen bedreigd, de Godsdienst aan het wankelen, de Protestantsche wereld aan den oever des ondergangs. Bij het gezigt van die stormen wacht ik reeds den laatsten slag, die de Kerk zal doen vallen, en roep: o scheepken, door de orkanen geslingerd, wordt gij alzoo door de golven verzwolgen!.... Ziet, daar ontbloot God den arm zijner Heiligheid, die uit den bajert te voorschijn komt, en ons nu verbaast door de wonderen zijner liefde, na ons te hebben verward door de raadselen van zijn wereldbestuur. Ziet daar, door twee veldtogten meer dan honderd duizend vijanden, of in de golven begraven, of door het zwaard onzer krijgers geveld, of door onze krijgsrossen vertreden, of met onze ketens beladen. Ziet daar geheele gewesten aan ons gezag onderworpen! Ziet onze dappere helden, bedekt met laurieren, de schoonste, die wij immer aanschouwden! Ziet die noodlottige magt, die zich tot den hemel verhief... daar wankelt, daar valt zij... mijne broeders, dat zulke

gebeurtenissen ons toch bedachtzamer maken! Beoordeelen wij naar onze gedachten de wegen der Godheid niet, en leeren wij de diepten van haar bestuur te aanbidden"!

Hindert ons die toon eenigermate? Kunnen wij hem slechts ten halve begrijpen in den man, die alzoo over den val van honderd duizend Franschen kon juichen, toch wel niet allen vijanden des waren geloofs? Schooner dan en zeker Christelijker nog zal de wending genoemd worden, die hij bij eene andere gelegenheid aan zijne kerkelijke heilwenschen gaf. Aan het einde zijner beroemde Nieuwejaarsrede over de kortstondige godsvrucht (61) rigt hij zich eerst tot de geestelijke en wereldlijke Regenten van staat en stad, en vervolgt nu:

„Zijn onze wenschen uitgeput? Helaas, hoe zouden wij op dezen dag van vreugd onze grootste smarten vergeten? Gelukkige bewoners dezer gewesten, die zoo vaak van onze ellenden gehoord hebt, wij zijn over uwen voorspoed verblijd, zoudt gij uw medegevoel aan onze jammeren weigeren? En gij, treurige en eerbiedwekkende overblijfselen van onze ongelukkige Kerken; Broeders, die de nood dezer tijden op deze kusten geslingerd heeft, zouden wij niet aan onze ongelukkige overgeblevenen denken? Jeruzalem, indien ik u vergate, zoo vergete mijne regterhand zichzelve! Och of God bewogen ware, indien ook al niet door den gloed onzer wenschen, althans door de maat onzer jammeren; indien niet door ons verlies aan vermogen, althans door het gruis zijner heiligdommen; indien met deze ligchamen niet, die wij alom met ons voortslepen, althans met die zielen, die men ons gewelddadig ontrooft!"

En nu wendt de Redenaar op eenmaal zich tot den

Koning van Frankrijk, die met ééne pennestreek zooveel ellende veroorzaakt heeft. Men verwacht een vloek over dien gezalfden schedel te hooren, en wat verneemt men in de plaats daarvan?

„En ook gij, ontzagverwekkende Vorst, dien ik eenmaal als mijn Koning vereerde, en nog eerbiedig als geesel in de hand van den Heer, ook gij zult uw aandeel van mijne wenschen ontvangen! Deze gewesten, die gij bedreigt, maar die de arm des Heeren nog hoedt; deze streken, die gij met vlugtelingen bevolkt, maar met vlugtelingen, van liefde doordrongen; deze muren, die duizend, door u tot martelaars gemaakten, bevatten, maar tot martelaars, wien hun geloof van de overwinning verzekert, zullen nog van zegenbeden ten uwen nutte weêrgalmen! Moge God den noodlottigen blinddoek doen wegvallen, die de waarheid voor uwe blikken verbergt! Moge God die stroomen bloeds vergeten, waarmede gij de aarde bedekt hebt en die uwe regering zag vloeijen! Moge God uit zijn gedenkboek wisschen de plagen, die gij ons aangedaan hebt, en terwijl Hij hen vergeldt, die geleden hebben, ook hnn vergeven, die hen hebben doen lijden! Behage het Hem, dat gij, na zoolang voor ons en de Kerk het werktuig te zijn geweest zijner oordeelen, nu de uitdeeler zijner genadegaven en de dienaar zijner barmhartigheid worden mogt!" — Voorwaar, indien iemand ons vraagt, wat het zegt, vurige kolen op het hoofd van een' vijand te hoopen, wij mogen naar zulk eene taal hem verwijzen. Om hare kracht ten volle te voelen, zou men zich geheel in de plaats moeten stellen van een fransch gehoor in den vreemde, den eersten Januarij 1710!

Maar is SAURIN alzoo jegens een' vijand zelfs zacht-

moedig en vredelievend gezind, te heviger dondert zijne verontwaardiging tegen die **afvallige** zonen der Hervorming, die hij bestempelt met den moeijelijk over te brengen naam van **temporiseurs**! Als een onweder steekt zijne welsprekende verontwaardiging op, bij voorbeeld in eene plaats, gelijk deze:

„O schande der Hervorming, o herinnering, waardig eene altijd vloeijende bron van tranen te openen! Rome, gij die ons braveert en beleedigt, neen, meen niet, dat gij ons beschamen zult, door ons die galeijen te toonen, die gij met slaven uit ons midden bevolkt, wier jammeren gij verhoogt door den stok, waaronder gij hen neder doet zinken, door de ketenen, waarmede gij hen overdekt, door den edik, dien gij stort in hunne geopende wonden! Wij blozen niet voor u, als gij die diepe holen ons wijst, voor het licht ontoegankelijk, en wier schrik gij vermeerdert door de levenden in het gezelschap der dooden te laten: die plaatsen mogen lustoorden heeten door de genade, die God in de ziel der gevangenen uitstort, en door de vreugdepsalmen, die zij onophondelijk, zijn naam ter eer, doen weêrklinken! Meen zelfs niet, dat gij ons verlegen maakt, als gij ons die verwoeste huizen, die verstrooide geslachten, die overal gevlugte scharen doet zien: dat alles is onze roem, en gij verheft ons, terwijl gij ons beleedigen wilt! Maar wilt gij ons met schaamte bedekt zien? Toon, toon ons die zielen, die gij ons geweldadig ontroofd hebt! Verwijt ons, niet dat gij de ketterij hebt nitgeroeid, maar dat gij òns de Godsdienst hebt doen verloochenen: niet, dat gij martelaars, maar dat gij verzakers der waarheid gemaakt hebt! Ja hier, hier is onze zwakke plaats te vinden, en geen smart is aan

de onze gelijk! Wat zal ik zeggen, M. B., die dezulken onder uwe betrekkingen telt, om u in die regtmatige smart te vertroosten? Hadt gij slechts uwe schatten verloren, ik zou u toeroepen, dat de schat des Christens in den hemel te vinden is! Hadt gij slechts uw vaderland verloren, ik zou u zeggen, dat de geloovige zijnen God kan ontmoeten in de woestijnen, in de eenzaamheid, in de meest verwijderde streken. Hadt gij slechts uwe tempelen verloren, ik zou u herinneren, dat de gunst van God niet aan plaatsen of muren verbonden is. Maar wat zal ik u zeggen, treurende echtgenooten, die uwe echtgenooten mij toont, van CHRISTUS gescheiden door een verloochening, waarin zij reeds sinds dertig jaren volharden? Wat aan u, treurende moeders, die mij uwe kinderen aan den voet van afgodische altaren wijst? O God, zijn dan uwe barmhartigheên uitgeput, en heeft de Godsdienst, die altijd vloeijende troostbron, volstrekt niets, dat déze smart kan verligten? Die ontrouwen aan de waarheid zijn onze vrienden, onze broeders, ons ander Ik! Er is meer, zij zijn afvalligen en martelaars zamen! Apostaten door hun val, martelaars, door hun verlangen, hoe flaauw dan ook, om weder op te staan! Apostaten, door de angsten, die hen terughouden, martelaars, door de bewegingen, die hen dringen! Apostaten, door die bijgeloovige plegtigheden, daar zij zich gedwongen aan overgeven, martelaars door die zuchten, die zij ten hemel zenden, en door die tranen, die zij in stilte doen vloeijen! Moge de Martelaar voor den Apostaat genade bekomen! Dat de zwakheid den val verontschuldige; dat het berouw de afgodsdienst boete; of liever, dat het bloed van CHRISTUS, den afval, de

zwakheid, het gebrekkige zelfs der boetvaardigheid dekkende, uwe regtvaardigheid ontwapenen, uwe barmhartigheden opwekken moge!" (62)

Te liever hebben wij deze plaats in haar geheel overgenomen om dat er liefde en gematigdheid in het oordeel over deze gevallenen spreekt; een geest, niet altijd even krachtig geopenbaard, waar SAURIN op andere plaatsen zijner leerredenen hetzelfde onderwerp een en andermaal ten sprake doet komen (63).

Treffend vooral is de wijze waarop SAURIN de rampen der Fransche Hervormden aan de waarschuwing en teregtwijzing der Nederduitsche weet dienstbaar te maken. Als hij bijv. wil aanwijzen, in zijne leerredenen tegen het uitstel der bekeering (64), dat de langmoedigheid Gods hare grenzen heeft, wijst hij op de zware gerigten, die over de Hervormden in Frankrijk gekomen zijn. „Tot wie spreek ik toch hier, mijne broeders? Ach, hoezeer kent gij de waarheid, die wij u heden verkondigen! De tijd der genade heeft zijne grenzen, verzekerden wij: helaas, zijt gij er onkundig van? Maar wie anders kan daarvoor tot krachtiger bewijzen verstrekken? Of, begeert gij nog sterker, komt dan en ziet: de puinhopen onzer tempels, het gruis onzer heiligdommen, onze galeislaven in ketenen, onze belijders in ijzers; komt en ziet het land, dat ons als uitgebraakt heeft, en den naam van Réfugié alom, zal ik zeggen geëerd of geschuwd! En om u nog roerender tooneelen onder de oogen te brengen, komt en ziet, onze broeders aan den voet van altaren gesleept, die zij als afgodisch beschouwen; moeders, die hun vermogen behouden ten koste harer eigene zielen of van de ziel harer kinderen! Wijkt, wijkt voor onze ellenden, gij jammeren van

vorige eeuwen, gij moeders, wier tragisch aandenken het nageslacht met verbazing vervult, omdat gij door den honger gedreven waart, het vleesch uwer telgen te eten, en uw leven te rekken, door het te ontrukken aan hen, die van u het leven ontvingen! Hoe bloedig uw bedrijf ook mogt zijn, gij hebt hun slechts een vlugtig leven ontnomen, en door ééne daad hebt gij u zelven en hen van de woede des hongers bevrijd. Hier stort het een na het ander in denzelfden jammerpoel neder, en moeder en kind zien om strijd zich gedwongen, om met elkanders ziel zich te voeden!" In waarheid, hij, die aan zijne hoorders in een ander land zulk een waarschuwenden spiegel kon voorhouden, had ook regt om bij eene andere gelegenheid uitteroepen: „Holland, Holland, ziedaar ook ùw vonnis verkondigd! Nadat God u een langen tijd zal hebben gespaard en gedragen, zal Hij eindelijk naar de stem uwer ongeregtigheid hooren: Hij zal dit Israël versmaden, dit Silo verstooten, dezen Tabernakel verwerpen, dien Hij tot dusver zich verwaardigd heeft te bewonen (65)!"

Inzonderheid op de bededagen, die in zijnen tijd gezet werden gehouden, deed SAURIN, juist in zijn karakter als Refugié, aan onze Vaderlandsche kerk woorden van hoogen ernst en diepe verootmoediging hooren! Een treffende proeve bevat de biddagsleerrede vóór den veldtogt van 1706 (66), in hare soort even voortreffelijk als die over de aalmoezen, en door eene bijna profetische verhevenheid en stoutheid gekenmerkt. De hoofdinhoud van die rede is een regterlijk pleit, tusschen God en het Nederlandsche volk. De spreker vangt met de historische herinnering aan, hoe

eenmaal ABRAHAM de zaak van het ongelukkige Sodom voor het aangezigt des Heeren bepleitte. Moeten wij Gods nederbuigende goedheid bewonderen, wanneer Hij aan nietig stof en assche vergunt, bedenkingen tegen zijne oordeelen in te brengen, hoeveel treffender is het tooneel, waarop de tekst ons verplaatst! „Hoort gij, bergen, den twist des Heeren, mitsgaders gij sterke fundamenten der aarde, want de Heer heeft een twist met zijn volk, en Hij zal zich met Israël in regt begeven! O mijn volk, wat heb Ik u gedaan, en waarmede heb Ik u vermoeid, getuig toch tegen Mij!" En nu wordt het pleitgeding, na korte ontvouwing van den zin der Godspraak, geopend. „Bij de muren van dezen tempel, die nog staan, maar die de vijand wil omstooten; bij het heil uwer vrouwen en kinderen, waarvan het verderf reeds voorbereid wordt; bij de liefde, die gij aan de Godsdienst en aan den Staat zijt verschuldigd; in naam onzer vorsten, onzer veldheeren, onzer krijgers, wier beleid en dapperheid geheel vergeefs zijn zonder de hulp des Almagtigen, bezweer ik u, een nadenkenden geest en een geopend gemoed aan die beschouwing te wijden!" Zoo wekt en stemt SAURIN zijne hoorders, om een opmerkzaam oor aan de beide pleitende partijen te leenen. Eerst mag de mensch inbrengen, al wat hij tegen God heeft te klagen, maar dan zal God laten hooren, wat aanklagten Hij tegen zijn volk heeft te uiten. Men raadt nu reeds eenigzins, wat er zal volgen. Eerst komt de mensch aan het woord met een drieledig bezwaar. Gods wetten zijn veel te streng; Gods oordeelen veel te hard; Gods tijdelijke gunstbewijzen veel te beperkt. Wat toonen van onwil, van

ondank, van wrevel, van opstand, ooit in een menschelijk hart tegen zijnen Maker gehoord mogten worden, zij worden hier allen geslaakt, maar ook op zoo krachtige wijze weêrsproken, dat het zonneklaar blijkt, hoe de mensch geen enkele reden heeft, om met Gods leidingen en eischen in het minst ontevreden te zijn. Maar nu wordt de bladzijde omgekeerd, en God zal van zijne zijde zijne grieven tegen het volk, dat Hij zoo rijk heeft beweldadigd, vermelden. Men verwacht reeds een scherpe boetrede over allerlei openbare en verborgen zonden, gelijk die oudtijds op onze vaderlandsche bededagen zoo dikwijls gehoord werd, maar met meesterlijken tact kiest zich SAURIN een geheel anderen weg. Wel wetende, dat een Godspraak van verwijt in zijnen mond niet voegen en in het hart der hoorders welligt slechts flaauwen weêrklank zou vinden, maakt hij hen tot hunne eigene regters, en stelt hen in de gelegenheid om zoo onpartijdig mogelijk hunne schuld of onschuld te wegen. Hij stelt daartoe eenige algemeen erkende beginselen vast, waarnaar men zelf kan beoordeelen, wat goed of kwaad is te noemen. Bijv. wanneer een volk door God op bijzondere wijze gezegend is, moet het ook in dankbaarheid uitmunten. Wanneer Gods tuchtigende hand over ons uitgestrekt wordt, is men tot vernedering voor Hem geroepen, en veel zelfs, wat anders geoorloofd zou zijn, wordt in dat geval niet meer voegzaam. Telkens wordt zulk eene algemeene stelling in hare toepasselijkheid op den tegenwoordigen oogenblik voorgesteld. Telkens worden op grond daarvan, diepbeschamende vragen tot de hoorders gerigt; vragen, die wel verre van bij het algemeene te blijven staan, afdalen zelfs tot schijnbaar

kleine bijzonderheden. Telkens eindigt de vrager met het woord, dat in dit verband zoo dikwijls herhaald, van treffende uitwerking is: „ik beslis niet, ik vonnis niet, ik laat u zelven regters over nw eigen gedrag!" Maar zoo, men gevoelt het zonder breedere aanwijzing, zoo klimmen ook telkens de verwijtende aanklagten; zoo wordt de behoefte aan verootmoediging opgewekt, en waar nu geheel het gehoor verbaasd en verslagen is, omdat het als met schuld overstelpt, niets tot zijne verontschuldiging in het midden kan brengen, daar antwoordt hij in aller naam, gelijk eenmaal het verootmoedigd Israël bij MICHA: „ waarmede zal ik den Heer tegenkomen en mij bukken voor den hoogen God!" Na znlk eene verootmoediging wordt ten slotte het liefelijkst uitzigt van overwinning en vrede ontsloten. De preek is als een onweêrswolk, die bij het afdrijven door de op eenmaal doorbrekende zon wordt beschenen. Die als boetprediker begon, treedt als heilheraut af, ja, het is, alsof de Profetenmantel op de schouders van SAURIN is gevallen, maar — zonder dat het aardsche stof er aan kleeft!

Zonderling moge naar den smaak onzer dagen de aanleg dezer leerrede zijn, en niet onbillijk de eisch, dat het onderscheid tusschen de bijzondere Godsregering over het Israëlietische volk en het bestuur der Voorzienigheid over een der vele Christennatiën scherper in het oog was gehonden, toch vloeit geheel het opstel van schitterende schoonheden over. Hoe treffend is bijv. de wending in het eerste deel, waaruit wederom de Refngié in al zijn leed, maar ook in al zijne kracht wordt gekend.

„ O mijn volk, wat heb Ik u gedaan"? Ach,

Heer, wat Gij ons gedaan hebt? Wegen van Sion, met rouwe bedekt, verwoeste poorten Jeruzalems, treurende priesters, rouwende maagden, vernietigde heiligdommen, met vlugtelingen bevolkte woestijnen, leden van CHRISTUS over heel de aarde verstrooid, kinderen aan uwe vaders ontrukt, kerkers met belijders vervuld, galeijen van martelaars overvloeijend; bloed onzer landgenooten, als water vergoten; lijken, eerwaardig omdat gij aan getuigen onzer Godsdienst behoordet, maar geworpen langs de wegen, voor de vogelen des hemels tot spijze; bouwvallen onzer tempelen, brandstapels, galgen, straffen, tot in onze eeuw ongehoord, geeft antwoord, en brengt uwe klagten tegen den Oneindigen in"! Waar ook accumulatie berispelijk zij, hier, bij de herdenking van zulke feiten is zij een schoonheid te meer, en bijna zouden wij gelooven, dat het loon eenmaal door den kerkvader HIëRONYMUS aan een prediker toegewenscht, „ dat de tranen zijner toehoorders de lofspraak op zijne prediking zijn zouden," voor SAURIN niet zal zijn verloren geweest. Te uitstekender is voorts deze plaats, omdat straks de klagten, hier tegen het Godsbestuur van het standpunt der ervaring geslaakt, van dat des geloofs volkomen bevredigend beantwoord en opgelost worden.

Overigens is het medegevoel, dat uit deze klagten spreekt, dubbel aandoenlijk, omdat gelijk bekend is, SAURIN wel ten gevolge van, maar niet onmiddelijk door de herroeping van Nantes' Edikt naar elders verdreven is, en eerst in het tweede tijdvak der Fransche landverhuizing, in het begin der achttiende eeuw, alzoo sprak, toen reeds de eerste indruk der ontzettende, hier bedoelde tooneelen geweken was. Maar voor een

hart als het zijne moesten zulke wonden onvergetelijk zijn, ook al waren zij hem niet persoonlijk geslagen, en daarom kan het ons dan ook in geenen deele verwonderen, dat toen later nieuwe rampen de Hervormde Kerk na kortstondige ruste bedreigden, ook zijn klaagstem bij vernieuwing vernomen werd (67). Van het eerste tot het laatste deel zijner werken verraden zij den geest, den toon, de hand van den Réfugié, die met zijn hart — en het strekt hem bij zooveel toejuiching in den vreemde tot dubbele eere — volstrekt onlosmakelijk aan zijnen vaderlandschen grond bleef gehecht!

Wij vatten al het gezegde te zamen. Op verschillend grondgebied hebben wij SAURIN als prediker leeren kennen, maar telkens van de meest voordeelige zijde. Wij sloegen uit zijne homiletische geschriften bladzijden op, waardig na en naast het schoonste genoemd te worden, dat ons vaderland, ook in de negentiende eeuw op het gebied der kanselwelsprekendheid leverde. En hoeveel hooger klimt onze ingenomenheid, wanneer wij bedenken, dat hij in het begin der achttiende leefde, toen de Evangelieprediking der Protestanten hier te lande oneindig ver beneden hare latere ontwikkeling stond! Om zijne volle waarde te doen gevoelen, zouden wij, bij wijze van tegenstelling, een overzigt der toenmalige, vooral der Coccejaansche preêkwijs te geven hebben, en waar beurtelings onze verveling of onze ergernis opgewekt werd, stof vinden om het strenge vonnis van een Duitsch kunstregter der achttiende eeuw te verschoonen: „de Hollanders zijn van

nature geen redenaars: dit volk heeft veel verstand, maar de welsprekendheid komt hun weinig te stade (68)!" Maar wordt zulk eene vergelijking ons ook ontraden door de vrees voor te groote uitvoerigheid, wij meenen, dat SAURIN, ook op zich zelven beschouwd, als een blinkende zon aan den kerkhemel zijner eeuw zich voor aller oog zal vertoonen. En met vernieuwde opgewektheid maken wij ons gereed, om na den inhoud, nu ook den vorm zijner rede van naderbij te bezien.

De vorm — het is niet te ontkennen, dat hij meermalen op het gebied der gewijde welsprekendheid te hoog gewaardeerd is geworden. Terwijl men, althans in ons vaderland, in de vorige eeuw ongetwijfeld te veel op den inhoud, te weinig op de vormen het oog sloeg, heeft welligt honderd jaren later het tegenovergestelde bij sommigen plaats. Maar zoo berispelijk het is, bij voorkeur op schitterende vormen en niet of naauwelijks op degelijkheid van inhoud te letten, zoo eenzijdig zou het zijn, de onmisbaarheid van uitstekende vormen voor den beoefenaar der gewijde welsprekendheid eenigzins in twijfel te trekken. Geef mij geene onrijpe appelen op gouden schalen, maar reik evenmin gouden appelen in een' aarden of houten nap: ik heb gouden appelen op zilveren schalen te eischen! Voorzeker, PAULUS is niet met uitnemendheid van woorden gekomen, en de dwaasheid der kruisprediking heeft het wijze der wereld doen vallen. Maar diezelfde Apostel heeft toch in woord en schrift een kracht van redenering betoond, en een heerschappij over vormen doen blijken, die toont, hoe weinig hij hunne waarde miskende. Diezelfde kruisprediking behoeft niets van hare

dwaasheid voor den natuurlijken mensch te verliezen, door waarachtig welsprekend te zijn. Of rijst de boodschapper eener goede tijding in uw oog zooveel hooger, wanneer hij zich ongekleed en bestoven, dan wanneer hij zich in voegzamen dos aan uwe oogen vertoont?

Voor zijnen predikvorm heeft SAURIN, wij hebben het met een woord reeds doen opmerken, niet weinig aan den beroemden TILLOTSON te danken gehad. De bondige en grondige betoogtrant des Engelschen kanselredenaars vindt men schier in ieder opstel des Franschen terug, en de hoog beschaafde, bijna zeiden we min populaire toon, die den éénen kenmerkt, treffen wij ook bij den anderen aan. Niet alzoo nogtans, dat het werk van onzen maestro slechts een flaauwe kopie zou te noemen zijn van wat hij aan de overzijde der zee had vernomen! Veeleer strekt het hem tot een' eersten, in onze schatting niet weinig beduidenden lof, dat hij zijne individualiteit niet verloochend, maar bewaard en ontwikkeld heeft, en dat hij niet TILLOTSON de tweede, maar SAURIN de eerste geweest is. Geheel overeenkomstig met het Fransche volkskarakter staat dan ook bij hem het oratorisch element der rede veel sterker op den voorgrond, dan bij den meer koelzinnigen Brit, en waar deze laatste ook op den kansel Verhandelaar was, mag hij ten volle Redenaar heeten. Als zoodanig volgde hij dan ook geheel zijne eigene methode. Wanneer men het oog slaat op wat te dien tijde voor onze vaderlandsche kansels geleverd werd, men zal zonder moeite eene éénheid van methode ontdekken, die weldra eentoonigheid werd. Altijd een lange verklaring, van woord tot woord, in een afzonderlijk deel, ook van den meest verstaanbaren tekst, bij de meesten

rijkelijk met Hebreeuwsche en Grieksche woorden, of aanhalingen uit ongewijde schrijvers doormengd. Altijd eene meer analytische, dan synthetische ontvouwing der zaken, om het even of het onderwerp zelf meer de een of de andere aanbeval. Altijd een afzonderlijke toepassing, afloopende op dezelfde of gelijksoortige wijze, naar dezelfde behoeften van dezelfde soorten van menschen en zondaars gerigt. Hoe geheel anders daarentegen de geniale SAURIN! Indien iemand, hij zag in, dat ieder onderwerp zijne eigenaardige wijze van behandeling niet slechts gedoogt, maar vereischt, en gelijk weinigen zocht hij, door verscheidenheid van vormen zijne hoorders gelijktijdig te behagen en nuttig te zijn. Soms, ja, gaf hij uitvoerige verklaring van wat duister en ingewikkeld kon schijnen: wij prijzen hem te liever om die te gemoetkoming aan de behoefte van velen, omdat wij vermoeden, dat de didactische toon voor eene persoonlijkheid als de zijne niet de meest uitlokkende wezen moest. Maar waar het onnoodig is, lang bij woorden te toeven, spoedt hij meestal onverwijld tot de behandeling der zaken zich voort, en geeft te meer tijd aan wat nader ontwikkeling vordert. Waar een deel zijner rede aan duidelijke, een ander aan meer betwistbare punten gewijd is, staat hij niet, ter wille der lieve symmetrie, bij de eersten juist even lang als bij de laatsten stil, maar wijdt weinig ruimte aan het een, om te meer voor het ander over te houden. Afzonderlijke toepassingen heeft hij dikwijls, maar lang niet altijd; soms spreekt hij van den aanvang af telkens tot het gemoed en geweten der hoorders, en waar elders het praktikale deel geheel van het theoretische of speculatieve gescheiden blijft, is de wet der af-

wisseling gewoonlijk met zorg in het oog gehouden. Elke leerrede in één woord, vertoont alzoo dezelfde geoefende hand, maar geene is het naknipsel eener voorafgegane of de ruwe schets eener weldra volgende leerrede!

Wie immer in het publiek had te spreken, kan getuigen wat moeite en zorg hem vaak het vinden eener juist gepaste inleiding kostte. Het bekende woord van BOILEAU: „Un sonnet sans défauts vaut seul un long poème", mag men welligt op het Exordium, vergeleken met geheel de preek of verhandeling, van toepassing maken. Hoezeer werkt een gelukkigen vond bij den aanhef niet mede, om ooren en harten te boeijen! SAURIN heeft meesterlijke grepen op dit grondgebied gedaan. Nu eens leidt hij de behandeling van zijn onderwerp in, door iets analoogs uit een geheel anderen tijd te vermelden; dan, door aanvankelijk de zaak van een geheel tegenovergestelden kant te bezien, dan zij zich aanvankelijk aan het oog der hoorders vertoont; straks, door zonder eenigen omweg, hen terstond als in het midden der stof te verplaatsen. Wil men voorbeelden? Hij zal het troostrijk geloof des Christens versterken: Hij is meerder, die in u is, dan die in de wereld is (1 JOH. IV: 4), en hij begint met het gedenkwaardig uur in ELIZA's leven te schetsen, toen hij door vijanden te Dothan omringd, met zijnen verrukten dienaar op eenmaal een hemelsch heirleger ter zijner bescherming gereed vond: men raadt reeds, hoe het feit des ouden Verbonds wordt overgebragt op het grondgebied van het Christelijk leven. — Gereed, om naar aanleiding van het gesprek met NICODEMUS over de wedergeboorte te handelen, vangt hij aan

met op Israëls eersten Koning te wijzen, na zijne zalving op eenmaal zulk een ander mensch geworden, dat hij in heilige verrukking onder de Profetenzonen zich schaart, en klimt nu van het mindere tot het meerdere, van SAUL tot den geloovige op, die hooger zalving deelachtig, veel grooter en bestendiger verandering van geest en hart ondergaat. — Straks weder kiest hij zich de bekende geschiedenis van de boetvaardige zondares aan SIMONS maaltijd tot onderwerp, en hoe wordt nu de hoorder op het ware standpunt gebragt? Hij wordt bij den aanhef herinnerd aan DAVIDS roerende bede: laat mij toch in de hand des Heeren vallen, en niet in de handen der menschen! Hier namelijk zal hij eene zondaresse ontmoeten, die aanvankelijk in de hand van menschen, en dan in de hand van den Heer valt, maar ook terstond ondervindt, hoeveel beter het laatste dan het eerste mag heeten. Of wij bedriegen ons, of zulke grepen doen eenen niet gewonen tact, eene groote kunstvaardigheid blijken, en zouden door menigeen benijd mogen worden, die tot dusver welligt SAURIN onder de verouderden telde.

Als proeve eener gelukkige inleiding vermelden wij die voor de Inwijdingsrede van het Waalsche Kerkje te Voorburg (69). „Het doel, dat ons heden te zamen brengt, broeders, is een van de treffendste blijken der hooge bescherming, door God verleend aan die ballingen, die deze Provinciën in haren schoot hebben opgenomen. Het is zoo, sinds den noodlottigen tijd, die ons den grond onzer geboorte verlaten zag, zijn wij overladen met hemelsche gunstbewijzen. Sommigen van ons hebben geleefd in den overvloed, anderen hebben de zoetheden van den middelbaren stand mogen smaken, die

vaak boven den overvloed de voorkeur verdienen. Allen zagen het vertrouwen bekroonen, dat hen, ook te midden van volslagen hulpeloosheid deed spreken: op den berg des Heeren zal het voorzien worden; de Heer zal voorzien! Maar wat troost ons in deze onze verstrooijing de gedachte aan eene goede Voorzienigheid geve, zij is thans de voornaamste stof onzer dankbaarheid niet. Op meer regtstreeksche wijze heeft God aan de bedoeling beantwoord, die ons deed besluiten, om mogelijk voor altijd den Vaderlandschen grond te verlaten. Wat ons daartoe dreef, het was niet de hoop om elders zachter zeden, aangenamer luchtstreek, zekerder verzorging te vinden. Wij werden aangespoord door beweegredenen van geheel anderen aard. Wij hadden onze heiligdommen gezien, waar wij gewoon waren den lof van God te verheffen, in puin en assche verkeerd, door den haat van hardnekkige vijanden! Moogt gij, inboorlingen dezer gewesten, in wier midden het den Heer heeft behaagd ons te leiden, nooit met de verschrikkingen van zulk een toestand bekend worden, dan alleen door de ervaring van hen, die gij geholpen hebt om daaronder staande te blijven! Wij konden de vrijheid des gewetens niet overleven; wij zijn haar gaan zoeken, des noods in spelonk en woestijnen. De Godsdienstijver gaf vlugheid aan den ouden van dagen, dien de jaren reeds stram deden neêrzitten. Vaders en moeders droegen op hunne schouders de kinderen, die nog de grootheid van het gevaar niet beseften, waaraan men hen wilde ontrukken, en tevreden met „zijne ziel tot een buit te hebben" vroeg niemand meer dan alleen die kostbare vrijheid, die hij elders verloren had. Wij vonden haar in uw midden, edelmoedige weldoeners;

gij hebt ons als uwe broeders, als uwe kinderen opgenomen en in uwe tempelen toegelaten. Wij begonnen met u aan te zitten aan dezelfde heilige tafel, en thans vergunt gij aan een handvol dier ballingen, hier zelve een huis te stichten voor dien God, dien wij te zamen met u aanbidden. Zelfs wilt gij met ons onze dankbaarheid deelen, en uwe dankoffers paren met die, welke wij Gode in dit nieuwe bedehuis wijden! O, ongetwijfeld zal de vreugde niet onvermengd zijn van hen, die nog die kerken zich voorstellen kunnen, wier verlies zooveel tranen gekost heeft; ongetwijfeld zal er eenige overeenkomst zijn op te merken tusschen de plegtigheid van dezen dag, en wat eenmaal onder Israël bij de herstelling van den tweeden tempel geschied is. Wel woonden de Priesteren haar in heilig feestgewaad bij; wel deden de Levieten het geklank hunner Godgewijde speeltuigen hooren; wel verhief het gansche volk eene stem des gejuichs, omdat wederom het Huis des Heeren gegrond werd. Maar de ouderen, de vaders, die den eersten tempel gezien hadden, weenden met luider stem, zoodat de stem des gejuichs niet te onderscheiden was van de stem des geweens. Nogtans, mijne geliefde Broeders, prijzen we te zamen dien God, die, te midden van den toorn, nog des ontfermens gedenkt! Overpeinzen wij met dankbaarheid de nieuwe vervulling van het oude orakel, dat wij ten tekst voor u kozen: „hoewel Ik hen ver onder de volken weggedaan heb, en hoewel Ik hen in de landen verstrooid heb, nogtans zal Ik hun een weinig tijds tot een heiligdom zijn, in landen, waarin zij gekomen zijn (70)."

Hoe treffend is de aanvang van de eerste leerrede

tegen het uitstel der bekeering met den ontzaggelijken eed, dien de Engel in de Apocalypse laat hooren: „dat er na dezen tijd geen tijd meer zal zijn!" Of de inleiding tot het verklaren van SIMEONS lofzang, ontleend uit de schoone ontmoeting tusschen JACOB en JOZEF en den zielroerenden kreet van den eersten: „dat ik nu sterve, mijn Zoon, omdat ik uw aangezigt zag!" En hoe schoon wordt de opzettelijke waarschnwing tegen het verkoopen der waarheid (71) voorbereid door de herinnering aan het woord van den raadselachtigen BILEAM: „al bood BALAK mij zijn huis vol goud en zilver, zoo vermogt ik niet het bevel des Heeren mijns Gods te overtreden, om te doen, klein of groot!"

Niet zelden gebeurt het, bij de intrede in een of andere woning, dat wij ons op onaangename wijze teleurgesteld vinden. De weidsche vestibule deed ons een ruim en smaakvol verblijf te gemoet zien, en wij komen in kamers en gangen, volstrekt niet in overeenstemming met het prachtige voorportaal. Is het geen dergelijk gevoel, dat ons aangrijpt, wanneer wij na eene hooggestemde inleiding eene schrale verhandeling; na een' nitstekenden aanhef een middelmatige prediking hooren? Het strekt tot lof van SAURIN, dat hij die min aangename ervaring zijnen talrijken toehoorders spaarde. De plannen zijner leerrede zijn in hunne soort meestal even voortreffelijk, als wij de inleiding vonden. Men bemerkt het gedurig, de redenaar heeft een blik op de zaak, die nn van zijn scheppend vernuft, en dan weder van zijne gelukkige gave getuigt, om te spreken naar de behoeften des oogenbliks. Ongetwijfeld, er zijn ook plannen in de leerredenen van

SAURIN, die wij niet gaarne voor onze rekening nemen; wat meer zegt, die wij bescheidenlijk afkeuren zouden. Maar ook afwijkingen, uitweidingen, misgrepen zelfs, waarbij wij thans een bescheiden vraagteeken plaatsen moeten, dragen nog den stempel van een uitstekenden geest, die zich alleen zulke vrijheden veroorloven, zulke ongebaande wegen openen kon. En staan daartegenover geen schetsen en plannen, met wier vinding welligt menig voortreffelijk Prediker onzer eeuw zichzelven niet zonder reden geluk wenschen zou? Uit vele proeven slechts eenigen. De diepte van Gods wezen wordt gestaafd door een blik op het begrip van de Godheid, de natuur, de Voorzienigheid, de openbaring der Schrift (72). — In de Apostolische vermaning, ten aanzien van de loopbaan des Christens (HEBR. XII: 1) vindt hij, met strenge aansluiting aan den tekst, gelegenheid om over de hooge pligten, de schoone voorbeelden, de wijze bedachtzaamheid van het Christelijk leven te spreken (73). — Om aan te toonen, hoeveel voortreffelijker de man is, die zijn' geest beheerscht, dan die eene stad overwint, vergelijkt hij beide helden ten aanzien van de beginselen, die hen bewegen; de krijgsdaden, die zij verrigten; de vijanden, die zij bestrijden; de kroonen, die zij behalen. — Of stelt hij de spreuk in het licht: „rijken en armen ontmoeten elkander, de Heer heeft die beiden gemaakt," terstond grijpt hij de gelegenheid aan om te spreken, eerst over de gelijkheid van natuur; dan over die van voorregten; voorts over die van bestemming; eindelijk over die van levenseinde, welke tusschen die verschillende rangen en standen der maatschappij wordt aangetroffen (74). — Niet minder welge-

slaagd mag het heeten, wanneer hij in geleidelijke orde de oorzaken, de snoodheid, de rampzalige gevolgen der verachtering in Godzaligheid schetst, of naar aanleiding van het bekende woord des Heeren aangaande zijne verwantschap met allen, die den wil des Vaders volbrengen, eerst over de vleeschelijke, dan over de geestelijke maagschap van den CHRISTUS op aarde gaat spreken (75). — Er is vinding in de wijze, waarop de aard, de omvang, de voorkenr, de duur, de drang der Christelijke liefdebetooning uit ééne Apostolische vermaning te dezen aanzien wordt afgeleid (76). Er is vinding in de wijze, waarop in eene leerrede over Gods vaderlijke ontferming, die gezindheid in dier voege geschetst en bepaald wordt, dat zij niet strijdt met de geestelijkheid van zijn wezen, met de ondoorgrondelijkheid zijner natuur, met de heiligheid zijner bedoelingen, met de onveranderlijkheid zijner besluiten, met de kracht van zijn' wil, met de waarheid van zijn woord (77). Er is — maar reeds genoeg van eene optelling, die uit haren aard onvolledig moet blijven, en onvoldoende is, om de verdiensten des Redenaars te dezen aanzien in het volle daglicht te plaatsen. Even weinig als een scelet de volle schoonheid van het menschelijk ligchaam, kan een dor schema de schoonheid eener leerrede staven. Alleen bedenke men, dat zulke plannen in een tijdvak vervaardigd zijn, waarin de kunst ten dezen aanzien nog in hare kindschheid verkeerde, terwijl de meeste predikers, door eindelooze onder- en onderverdeelingen met tallooze Hebreeuwsche en Grieksche letters, zichzelven en hunne hoorders vermoeiden; en men zal aan den prediker, die met zooveel gemakkelijkheid zijne zaken wist aan te vatten,

den naam van Christelijk genie niet ontzeggen. Nog eens, terwijl bij andere predikers alles op dezelfde leest was geschoeid, schiep SAURIN voor iedere stof een daaraan passenden vorm. Alleen van de Christelijke homilie, waarin ongedwongen vrijheid met onverstoorde eenheid zich paart — de schoonste welligt en meest gepaste der predikvormen — hebben wij bij hem geene zuivere proeven gevonden. Zijne preeken zijn, met naauwelijks noemenswaardige uitzondering, allen synthetisch.

Het slot der preeken van SAURIN verdient nog een oogenblik onze aandacht. Verlangt men, niet ten onregte, dat de redenaar geleidelijk klimme, en den indruk van al het ontwikkelde trachte zamen te vatten en te bestendigen tevens door een kort en krachtig woord aan het einde, ook aan dien eisch heeft hij niet zelden voldaan. Wel worden — wij durven het niet onvoorwaardelijk goedkeuren — velen der leerredenen van SAURIN op dezelfde of gelijksoortige wijze besloten. Zeer dikwijls is het „God schenke ons die genade. Hem zij eer en heerlijkheid tot in eeuwigheid," en straks weder sluit de redenaar met eene doxologie aan den Vader, den Zoon en den heiligen Geest. Ook zou men kunnen wenschen, dat hij niet zoozeer dikwijls eindigde met den schrik des doods en der eenwigheid, en hierover het geheel de wet der verscheidenheid sterker in het oog had gehonden. Maar daarom is echter het bekende „exitus alget," (het einde is kond) nog niet op zijne stukken toepasselijk, en te krachtig waren de trouwe vermaningen, waarmede hij de gepredikte waarheid zocht vruchtbaar te maken voor het hart en leven der toehoorders, dan dat het gemis van eene enkele, pikante of

schitterende slotphrase eenige wezenlijke schade zou aanbrengen. Men verneme slechts, ten bewijze van het tegendeel, hoe hij, na de indrukwekkende voorstelling der prediking van PAULUS voor FELIX en DRUSILLA, der vergadering toespreekt. Hij heeft pas aangewezen, hoe gevaarlijk het is te zeggen: Voor ditmaal ga henen!

„Mijne broeders, gij zijt niet genoeg door deze gedachten getroffen. Maar wij, aan wie God de leiding eener zoo groote schare heeft toevertronwd; wij, die het nitoefenen onzer bediening, indien wij zoo spreken mogen, gedurig in eene wereld van dooden en stervenden roept; wij, die als het ware één voor één de leden onzer kudde voor ons oog zien voorbijgaan, wij worden ontroerd, wanneer wij denken aan dien geest van uitstel, die in het gedrag van zoovele Christenen doorstraalt. Telkens, als wij den leerstoel bestijgen, is het ons, of wij voor de laatste maal zouden spreken. Het is ons, als moesten wij alle Godsdienstige drangredenen uitputten, om hen, die ons hooren, aan de wereld te ontrukken en hen niet te verlaten, voor wij hen in de armen van CHRISTUS gebragt hebben. Het is ons, alsof wij een eeuwig vaarwel moesten toeroepen; alsof wij reeds op ons sterfbed lagen, of — gij op het uwe!

„Ja, Christenen, het tegenwoordig oogenblik is het éénige, waarop wij vast kunnen rekenen. Het is mogelijk de éénige tijd der genade, misschien de laatste dag onzer bezoeking. Maken wij dan gebruik van den zoo kostbaren tijd, en zeggen wij niet: Straks, een andere maal; zeggen wij: thans, aanstonds nog, heden! Dat de prediker zegge: ik ben koud in mijne prediking geworden en verslapt in mijn wandel; ik heb meer gezorgd om mijn eigen huis, dan om dat des Heeren te

bouwen. Ik zal voortaan prediken met opgewektheid en kracht; ik zal waakzaam, ernstig, streng, belangeloos zijn! Dat de gierigaard spreke: ik heb onregtvaardig verkregen goed. Ik zal in mijn hart het altaar van den Mammon omverwerpen, en er een voor den Almagtige oprigten. Dat de onmatige roepe: ik wil die rampzalige vlammen, die mij verteren, verdooven, en daarbinnen het vuur der Goddelijke liefde ontsteken. Rampzalige hartstogten, die krijg voert tegen mijne ziele, onreine verbindtenissen, ongeregelde lusten, bewegingen der begeerlijkheid, wet in mijne leden, ik ken u niet meer, ik breke voor eeuwig met u! Van nu af aan ontsluit ik mijn hart voor de eeuwige Wijsheid, die zich verwaardigt, het op te vragen!

„Wanneer wij zoo gelukkig gestemd zijn en aldus ons bekeeren, van stonden aan zullen wij den voorsmaak genieten van het heil, dat God ons bereidt; van stonden aan zullen de waarheden van de Godsdienst, wel verre van angst en schrik in onze zielen te storten, die met troost en vreugde vervullen; van stonden aan zal de hemel voor deze schare zich openen, Paradijsgeluk zal in onze harten ter neêr dalen, de heilige Geest zal daarbinnen woninge maken! Hij zal dien vrede, die verrukking er brengen, die alle verstand overtreft, en terwijl Hij aanvankelijk reeds op aarde ons zaligheid schenkt, zal Hij het onderpand harer voltooijing ons geven. Die genade schenke ons God! Aan Hem, den Vader, den Zoon en den heiligen Geest zij eer en heerlijkheid, van nu aan tot in eeuwigheid!" (78)

Op deze hoogte onzer beschouwing genaderd, zien wij ons van zelve geleid, om van den stijl van SAURIN te gewagen. Nadat wij daarvan reeds zoovele proeven

hebben medegedeeld, kunnen wij ten dezen aanzien met weinige woorden volstaan. Voorzeker, niemand is ooit een voortreffelijk redenaar geweest alleen door zijn stijl, maar niemand was ook immer een voortreffelijk redenaar, die den stijl als bijzaak beschouwde. Ook SAURIN is blijkbaar van die gedachte doordrongen geweest, en aan menige bladzijde zijner werken is het aan te zien, dat de beschavende hand daaraan met groote zorg is gelegd. Zelfs zouden wij bijna beweren, dat die zorg zich rijkelijk ver genoeg uitgestrekt heeft, indien althans de opmerking waarheid bevat, die wij bij de vergelijking gemaakt hebben tusschen de bundels, die bij zijn leven, en die, welke na zijnen dood zijn verschenen, dat de eersten rijker zijn aan kunstsieraden, de tweede meer natuurlijke schoonheden vertoonen in toon en dictie der rede. Onberispelijk in ieder opzigt, wij weten het, is volgens de getuigenis van volkomen bevoegden, de stijl van SAURIN niet geweest. Het was de zoogenaamde style réfugié, een Fransche stijl, die in het land der ballingschap zich onder uitheemschen invloed ontwikkeld heeft. „Men voelt meer dan eens bij het lezen — zoo spreekt een onpartijdig beoordeelaar — dat zijne preeken in den vreemde zijn opgesteld. Oneigenlijke of verouderde woorden spellen reeds den style réfugié, die weldra onder de Ballingen heerschen zal. SAURIN zelf ontkende deze zijne betrekkelijke minderheid niet. „Het is moeijelijk, zegt hij, dat zij, die hun vaderland aan hunne Godsdienst hebben ten offer gebragt, hunne taal met zuiverheid spreken. Sinds dertig jaren, dat wij uit de plaats onzer geboorte verwijderd zijn, hebben wij ongetwijfeld enkele uitdrukkingen aan die volken ontleend, die herbergzaam ons

opnamen." Die bekentenis toont, dat hij het gevaar kende, en dat hij het heeft getracht te bestrijden. Zoo hij niet ten volle geslaagd is, en de zoon van den oud-secretaris der academie van Nismes, dien men te Genève gewoon was als een orakel, ten aanzien der Fransche taal raad te plegen, reeds niet meer die uitgelezen netheid van vorm heeft, die de klassische eeuw onzer nationale litteratuur onderscheidde, de fout ligt aan den kring, waarin hij genoopt was te leven, en onbillijk zou het zijn, haar te streng aan den gebannen schrijver te wijten (79)".

Dit neemt evenwel niet weg, dat de stijl van SAURIN van onmiskenbare schoonheden schittert, en dat menig middelmatig spreker of schrijver van die of latere tijden wenschen mogt eenige zijner zwakke zijden te hebben, zoo hij tot dien prijs eenige zijner sterke kon overnemen. Ook hier is de stijl het beeld van den mensch, en wat wij van SAURIN's karakter uit zijn leven en daden vernemen, wij vinden het zonder groote moeite in de wijze, waarop hij zich uitdrukt, terug. Kloek en krachtig spreekt hij uit, wat er in zijn binnenste omgaat, en geheel vervuld met wat hij te zeggen heeft, schijnt hij niet bovenmate bekommerd, hoe hij het zeggen zal. Hij versmaadt die sieraden eener ijdele kunst, die van alle kanten veelkleurige bloemekens op een schrale weide bijeenscharrelt, om zich bonte kransen te vlechten. Hij heeft niets van die opgesmukte phraseologie, waarop welligt eenmaal PASCAL heeft gedoeld, toen hij schreef: „la vraie éloquence se moque de l'éloquence." En toch spreekt hij goed, dikwijls schoon, altijd doelmatig, omdat hij zelf de beschaafde man, de veelzijdige Godgeleerde, de uitnemend gevormde Prediker is. Zijn

stijl wisselt zich aanmerkelijk af, naar gelang der onderwerpen, die hij op den kansel bespreekt. Wanneer men hoort op wat kalmen, vaak droogen en dorre trant hij uitlegkundige bezwaren behandelt, of wijsgeerige sophismen ontzenuwt, men zou naauwelijks meenen, dat dezelfde redenaar zoo breede vleugelen kan uitslaan, om zichzelven en zijne hoorders tot de verhevenste sfeeren te voeren en in zijn Kondorsvaart de aarde met hare kleine zaken en zorgen ver beneden zijnen blik te zien wegzinken. Maar telkens ontdekt men, vooral wanneer men hem nevens anderen plaatst, den man, die zich ook in dit opzigt zijn eigen weg heeft gekozen, en het woord van PLINIUS: „nec sum contentus eloquentia saeculi nostri (80)" tot het zijne kan maken. Kalme, vaak diepzinnige redenering heeft dikwijls den boventoon, schoon hij straks wederom onbeschroomd de teugels laat schieten. Maar het is er echter verre van daan, dat SAURIN zich het wetwoord „gij zult u geen beeld of gelijkenis maken" tot homiletischen regel gekozen heeft. Menige keurige vergelijking ware in zijne redenen aan te wijzen: menige opeenstapeling zelfs van het ééne beeld op het ander.

Treffend weet hij te schilderen, zoodat hij zijne hoorders geheel en al op het tooneel der gebeurtenissen verplaatst. Onderscheiden gelukkige proeven van regt plastische voorstelling zal men bijv. in zijne leerrede over de boetvaardige zondares, of over PAULUS voor FELIX ontmoeten. Zelfs slaagt hij, onzes inziens, oneindig beter in het uitspreken van hoog verhevene, dan van zachter en fijnere aandoeningen. Trouwens, in geheel zijne persoonlijkheid valt ons de kracht van den geest althans niet minder dan de diepte des gemoeds in het oog. Maar op wat toon en in wat vorm

hij ook spreke, aan niets is zijne rede armer dan aan zwakke gemeenplaatsen. De bekende eisch van DEMOSTHENES, dat de redenaar niet slechts zijne denkbeelden opschrijven, maar die tevens in marmer beitelen moet, schijnt zijne pen bestuurd te hebben, waar hij met groote naauwgezetheid — zijne homiletische nalatenschap tuigt het — zijne opstellen voor den kansel bearbeidde. In één woord, heeft een der eerste kanselredenaars dezer eeuw (81) in Duitschland eenmaal geëischt van den prediker, dat hij op een drietal w's zich zou toeleggen: „Waar, Waardig, Welgekruid," wij voor ons gelooven niet, dat SAURIN zichzelven in éénig opzigt een minderen eisch heeft gedaan.

Hoe hoog hij zelf de roeping van den Prediker plaatste, het blijkt uit zijn woord, tot de hofpredikers van LODEWIJK den Groote gerigt: „Predikers van het hof, biechtvaders onzer vorsten, pesten der maatschappij, die thans voornamelijk de bliksems smeedt, waardoor wij worden getroffen, ach, waarom kan ik u niet door het voorbeeld van PAULUS bezielen, en u doen blozen over uwe lafheid en laagheid! Mijne broeders, gij kent een vorst.... gave God, dat wij hem minder kenden! Maar laat ons den glans der diadeemen eerbiedigen, en in den persoon van onzen vijand den Gezalfde des Heeren ontzien! Welnu, onderzoekt de redevoeringen, in zijne tegenwoordigheid uitgesproken; leest die preeken, met zooveel ophef betiteld: „gehouden in het bijzijn des konings," ziet die andere geschriften, die aan den nimmer rustenden overwinnaar zijn opgedragen, „wiens veldslagen zoovele overwinningen waren, vreeselijk in den krijg, aanbiddelijk groot in den vrede."

Gij zult er niets dan lof en vleitaal in vinden! Wie heeft ooit in zijne tegenwoordigheid de eerzucht en den wellust verpletterd? Wie heeft ooit de regten durven bepleiten van weduw of wees? Wie hunner integendeel heeft niet de grootste misdaden als deugden vereerd, en door eene nieuwe soort van afgoderij den CHRISTUS zelven dienstbaar gemaakt aan de ijdelheid van een sterfelijk mensch? O, op hoe geheel andere wijze zou PAULUS gepredikt hebben (82)!"

Ongetwijfeld, hij had regt, M. H., maar wij mogen in éénen adem er bijvoegen: op hoe geheel andere wijze predikte de groote SAURIN! In waarheid, welke andere eigenschap men ook aan zijnen arbeid betwiste, gewis niet dien zedelijken moed, die niet voldaan met ten aanhoore van zondaars te spreken, zich regtstreeks tot hunne conscientiën rigt en zonder eenig aanzien van menschen de zonde als zonde veroordeelt. Prediker ten deele voor hovelingen, is hij zelf niets minder dan hoveling. Hij boeleert niet met een bedorven' tijdgeest, maar bestrijdt hem met open visier. Duidelijk kan men het hem aanhooren, dat het hem niet in de eerste plaats om den lof of de goedkeuring, maar om de eeuwige behoudenis zijner hoorders te doen is. Gelijk men het noemt, predikt SAURIN op den man af, en stormt in enkele gevallen, men vergeve ons de uitdrukking, zonder omwegen op zijne toehoorders los, hun geen rust latende, tot hij hen in het diepst der ziel heéft gegrepen. Nog een voorbeeld? Men hoore, hoe hij antwoordt op de vraag, die hij bij de handhaving van Gods Majesteit meent te vernemen: wie dan eigenlijk deze Majesteit miskent of betwijfelt (83).

„Wie? Het is die krijgsman, die in dolle vermetel-

heid gevaren trotseert, den dood ligtzinnig bespot, en met opgeheven hoofde voorttreedt in het midden des vuurs, ofschoon hij niet gezorgd heeft, dat hij den Heer der Heirscharen tot bondgenoot heeft, noch zijne ziele Hem aanvertrouwt!

Wie? Het is die staatsman, die zich door vleeschelijke wijsheid laat leiden en met den raad van Christelijke bedachtzaamheid spot; die zich niet schaamt te bedrijven, wat men staatkundige misdaden noemen mag; die u met medelijdende oogen beschouwt, wanneer gij hem durft herinneren, dat het volk, waarvan God de Heer is, juist daardoor het gelukkigste volk is!

Wie? Het is die wijsgeer, die zich toerust met ik weet niet, welke stoïsche hardheid; die zich ontrefbaar noemt door de hevigste slagen; die zich beroemt, dat hij gerust den dood kan verbeiden, ja er zelfs naar schijnt te verlangen, ten einde den man te beschamen, die voorspelde, dat hij voor zijn sterven zou beven!

Wie? Het is die wellusteling, die tegenover onze vermaningen, onze bedreigingen, onze aankondigingen der ontzettendste oordeelen Gods, aan de voorstelling van een oordeel, van een hel, van een eeuwigheid, in de ontzettendste omgeving gesleten, die tegenover dat alles niets plaatst, dan vermaak, dan geruisch, dan tooneelkunst, dan spel."

Zoo ontziet de spreker de hoogstgeplaatste zondaren niet, maar eer iemand kon wanen, dat zijne vermaning slechts enkele diepgezonkenen gold, strekt hij die weldra tot allen uit op een wijze, die ofschoon minder plegtig van toon, echter niet nalaten kon na al het gezegde den gewenschten indruk te maken.

De toon van SAURIN zou dikwijls al te streng zijn, indien hij niet straks wederom door zachtheid getemperd werd, maar, gelukkig, ook hij verstond de kunst, om beurtelings bij den schrik des Heeren te dreigen, en door de liefde van CHRISTUS te dringen. Hoort, hoe krachtig, en toch hoe vrij van eenige overdrijving hij het sterfbed van een ongeloovigen twijfelaar teekent. „ Alles werkt mede, om zijne ziel te ontroeren. Zietdaar mij dan op mijn doodbed gekomen; zietdaar mij van alle hoop verstoken om tot de wereld terug te keeren; mijne artsen geven mij op; mijne vrienden hebben mij slechts magtelooze tranen en nuttelooze zuchten te bieden; al wat ik bezit, al wat de aarde oplevert kan mij uit dezen toestand niet redden: ik moet sterven! Het is geen leeraar meer, die het preêkt; het is geen boek dat het spreekt; het is geen redenaar, die het opzegt, het is de dood zelf, die mij toeroept. Reeds voel ik, ik weet niet wat ijs in mijn bloed; reeds dekt het kille zweet mij het ligchaam; reeds hebben mijne voeten, mijne handen, mijne leden meer van dood dan van leven: ik moet sterven! Waar ga ik heên, en wat moet ik worden? Sla ik het oog op mijn ligchaam, wat vreeselijk schouwspel, mijn God! Lijktoortsen, rouwkleeden, treurzangen, een graf, een lijk, gewormte, verrotting! En denk ik aan mijne ziel, ik ken hare bestemming niet, en met gebogen hoofde werp ik mij een eeuwigen nacht in den schoot. Mijn ongeloof zegt mij, dat de ziel slechts het fijnste deel van de stof; dat een andere wereld een visioen; dat een toekomend leven een schrikbeeld is. Maar toch, ik weet niet, wat mijn twijfelzucht al weder ontrust! De gedachte aan vernietiging, hoe verschrikkelijk ook,

zou mij verdragelijk toeschijnen, zoo niet telkens weder, mijns ondanks, die aan hemel en hel voor mijnen geest zich kwam plaatsen. Ik zie" — doch de plaats is te uitvoerig, om voort te gaan. Aan het einde van zijn betoog over de genoegzaamheid der Openbaring, voorgedragen met een klem en kracht als de zijne, moet de voorstelling van SAURIN den diepsten indrnk gemaakt hebben. Te meer verrast het ons, als wij hem, na het schetsen van welligt nog ernstiger schrikbeelden, op eenmaal verteederd aan zijn gehoor hooren toeroepen: „ Mijne broeders, wij hebbeu geene uitdrukking teeder, geen bede dringend genoeg, om u tot deze pligten te wekken! Laat uw ijver onzer zwakheid te hulp komen! Hebben wij voor nw oog het zwaard van Gods gerigt laten blinken, het was niet om u te verderven, maar om u te behouden; niet om u tot wanhoop te leiden, maar tot die droefheid naar God, die eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid werkt! — — Bedenkt, dat uwe denkwijze over deze dingen geen de minste verandering in den aard der dingen zelve te weeg brengt! Gij kunt deze groote waarheden vergeten, maar gij kunt ze nooit doen veranderen! Gij kunt uw oog voor den afgrond aan uwe voeten wel sluiten, maar gij kunt hem evenmin dempen als mijden, zoolang gij niet naar onze vermaningen hoort! Zoo u dan uwe behoudenis dierbaar is; zoo er nog een vonk der liefde Gods in u tintelt; zoo gij uw verderf en ondergang niet bij eede besloten hebt, komt van heden af aan tot u zelven! Verlaat dit heiligdom niet, zonder vast besloten te zijn, om uw leven geheel te veranderen (84)"!

Te treffender is zulk een moed en trouw, niet slechts

omdat SAURIN in stoffelijk opzigt geheel afhankelijk was van hen, wier geweten hij alzoo met kracht zocht wakker te schudden, en dus vreezen kon zichzelf te benadeelen, wanneer hij onbedekt de waarheid verkondigde, maar ook omdat de redenaar, wel verre van zich illusiën aangaande eene zigtbare uitwerking zijner woorden te maken, integendeel toonde van de betrekkelijke onvruchtbaarheid zijns arbeids slechts al te zeer overtuigd te zijn. Hoe roerend spreekt hij die overtuiging uit in de weemoedige taal: „Geen week gaat voorbij, zonder dat eenige zonde wordt aangetast; geen week, dat er niet iemand van verbeterd moest worden; geen week, die niet eenige zigtbare verandering in de Maatschappij en de Kerk moest te weeg brengen. Wordt zij gezien? Ik beroep mij op uw eigen geweten. Gij beschouwt ons als redenaars, geroepen om gedurende één uur u genoegelijk bezig te houden, of om u op den eersten dag der week te ontspannen van de bezigheden, die gij waarneemt gedurende de andere dagen. Het is, als betreden wij den kansel, om u te vermaken met een genoegelijk schouwspel, ten hoogste om een wetenschappelijke verhandeling aan uw oordeel te onderwerpen, en om u te zeggen: komt, komt, ziet of wij een vruchtbare verbeelding, een schoone stem, een onberispelijk gebaar, een voordragt hebben naar uwen bijzonderen smaak! In die ellendige vooronderstelling spant gij voor een groot gedeelte de vierschaar, waar gij als magt hebbende over onze prediking oordeelt, en vindt ons nu te lang, dan te kort; nu te zwak, dan te sterk, en straks wederom te hartstogtelijk. Bijna niemand bezigt deze Godsdienstoefeningen tot hun waarachtig doel, tot be-

vrediging des harten en herstelling des wandels. Zietdaar de gewone vrucht van het u gepredikte woord. Zou het onze gelukkiger zijn? Wij zijn niet zoo ligtgeloovig, om het ons te durven belooven (85)"! Dat alles klaar te gevoelen, en dan toch, gedurende het vierde eener eeuw, met onvermoeiden ijver van den Heer te getuigen, zou het mogelijk zijn, indien men niet naar een hoogere kroon dan die des redenaars joeg?

Menige opmerking, die wij tot dus verre maakten, was nitnemend geschikt, om SAURIN in ons oog te doen rijzen. Maar zoeken wij, na al het gezegde, het eigenaardige van zijnen prediktrant zooveel mogelijk met algemeene trekken te schetsen; vóór alle dingen treft een rijkdom van zaken ons oog, zoo als wij die niet dikwijls ontmoeten. Heeft men niet te onregt in DEMOSTHENES opgemerkt, dat hij gewoon was, zijn onderwerp zooveel mogelijk van alle kanten te beschouwen, en, zoo men wil, het zelfs uit te putten, iets dergelijks mag van den Haagschen kerkredenaar vrijmoedig verzekerd worden. Men ontdekt het gemakkelijk, SAURIN vergenoegt zich niet met een' oppervlakkigen blik op de gekozene stof, zoodat hij die telkens wederom uit een geheel ander oogpunt had kunnen behandelen: veeleer gelooven wij, dat bij zijne methode niets moeijelijker zou geweest zijn, dan met eenige afwisseling meer- of veelmalen dezelfde stof te bespreken Hij gaat eerst aan den arbeid, wanneer hij den rijkdom van zaken, die voor zijn scherpen blik zich vertoont, overzien, geordend, bemagtigd heeft. En toch is die rijkdom weder iets geheel anders dan overlading, die opzettelijk is ingerigt, om op eenmaal, zoo veel

mogelijk, alles te geven. Veeleer maakt hij een weldadigen indruk, niet slechts omdat elke gedachte op hare juiste plaats is gesteld, maar ook omdat al wat SAURIN zegt, gewoonlijk in het onderwerp ligt, daaruit voortvloeit, of daarbij behoort. De strenge eenheid der rede vergoedt, wat er in de vol- en veelheid vermoeijends mogt zijn. — Bij dien rijkdom mogen de kanselredenen van SAURIN op den lof van diepte en grondigheid bogen. Doorbladeren wij al die boekdeelen, naauwelijks zult gij er een enkel opstel in aantreffen, dat u het „weinig, maar uit een goed hart" op de lippen doet nemen, en een schraal of arm product is te noemen, des noods door eene enkele fraaije passage of effectbejagende phrase versierd. SAURIN vordert den geheelen mensch zijner hoorders, omdat hij zich, naar den aard des onderwerps, nu tot het verstand, straks tot het gemoed, weldra tot den wil, dikwijls tot het geweten, maar zooveel mogelijk tot den geheelen mensch zoekt te rigten. Nu verheft hij zich tot de hoogten eener bijna speculatieve wereldaanschouwing; dan daalt hij naar de diepten van het menschelijk hart of het Goddelijk raadsbesluit af, en vooronderstelt niet weinig bij zijne gemeente, waar hij haar, in waarheid, veel zoekt te geven. Wij voor ons moeten althans bekennen, zeer hooge gedachten te koesteren van een gehoor, dat zijne kanselvoordragt, ten allen tijde en in al zijne deelen kon vatten, maar even daarom zouden wij bijna betwijfelen, of het getal der begrijpenden wel even groot als dat der hoorenden was. Soms is het ons bij het lezen, als ontmoeten wij PAULUS op de marktplaats te Athene, redetwistende met Epicurische en Stoïsche wijsgeeren, die hij, ja

verwint, maar tevens door zijne zeldzame schranderheid tot hooge verwondering stemt. Wat wel eens spreekwoordelijk van menigen geleerden arbeid gezegd wordt, dat hij „riekt naar de lamp," het kan, meenen wij, ook van menige leerrede van SAURIN worden opgemerkt, en vaak is het ons, als óf de frischheid, nergens zoo wenschelijk als bij eene homiletische nitstrooming van geest en gemoed, door dat letterkundig-wetenschappelijk be- en overarbeiden wel eenigzins is verloren gegaan. Zeker is het, dat door meer wijsgeerigen aanleg de stukken van SAURIN voor een gemengd en minontwikkeld gehoor althans ten deele minder geschikt waren, schoon wij er dadelijk bijvoegen, dat zulk een gehoor welligt minder in de Fransche kerk bij den Ministre des Nobles zal zijn te vinden geweest. Wat zullen wij zeggen? Zullen wij hem prijzen? In dezen prijzen wij niet, schoon wij het nog veel minder wagen op hoogen toon te veroordeelen. Immers, het moet in éénen adem aan al het gezegde toegevoegd worden, hoe bedwelmend rijk ook somwijlen en diep wijsgeerig van gang, de preeken van SAURIN zijn in den uitgestrektsten zin des woords Bijbelsch, Christelijk, praktisch. Het Schriftwoord is hem niet alleen een spijker, om zijne eigene gedachten en beschonwingen daaraan voor anderen op te hangen, maar een gondmijn, waaruit hij telkens nieuwe schatten te voorschijn brengt; een zee, waarin hij neêrbukt om kostbare parels te vinden; een zon, tegenover welke alle vleeschelijke wijsheid straks als een bedriegelijk dwaallicht verduisterd wordt. CHRISTUS in al zijne betrekkingen en in geheel zijne volheid wordt door dezen prediker erkend, geëerbiedigd,

gedurig wederom op den voorgrond geplaatst, ook bij znlke onderwerpen, die met den hoofdinhoud des Evangelies in geene regtstreeksche betrekking staan. En waar hij spreekt, het is zooveel mogelijk praktisch. Zelfs aan onderwerpen, die specnlatief zijn van aard, bijv. de gelnkzalige aanschouwing der Godheid, of de eeuwigheid Gods, weet hij eene praktikale wending te geven. Zigtbaar geen vriend van toepasselijke vermaningen, die altijd in hetzelfde aantal loketten naar hetzelfde aantal verschillende behoeften verdeeld zijn, onderscheidt hij echter, met wijsheid en in liefde, tusschen menschen en menschen, en spreekt de ééne soort anders dan de andere toe. Het wezenlijk onderscheid tusschen den mensch in en buiten CHRISTUS, het moge niet altijd even scherp op den voorgrond treden, het wordt nergens in de schaduw geplaatst, veelmin met opzet verloochend. Zelfs schijnt hij hier en daar niet vreemd te zijn van die overnaauwkenrige splitsing van onderscheiden gemoeds- of geestesgesteldheden, waardoor in zijnen tijd in onze vaderlandsche Kerk de zoogenaamde Lampeanen zich kenmerkten. Zoo onderscheidt hij ergens vijf soorten van ongeloovigen die het namelijk uit domheid, uit traagheid, nit overbeschaving, uit zondigen hartstogt of uit gewaande wijsbegeerte zijn (86), en geeft aan ieder van hen zijn' zeer uiteenloopenden eisch. Nooit schroomt hij daarbij, wij konden het een en andermaal opmerken, zijn kiesch gehoor te mishagen, waar hij begrijpt, dat het noodzakelijk is: den wijzen wondheeler niet ongelijk, die niet slechts zachte balsems, maar scherpe insnijdingen, waar hij het heilzaam acht, aanwendt. Nog meer BOANERGES dan BARNABAS, ijvert hij met grooten

ijver tegen al wat onrein is en zondig, schoon hij ook elders de opbeuring van het verslagen hart niet vergeet. Waartoe meer? Het is, als hooren wij in SAURIN gedurig den weêrklank van het gevoel, dat eenmaal een DEMOSTHENES zeggen deed: „Gij mannen van Athene, gij zult mij tot uwen raadsman hebben, ondanks uwen wil, maar nooit tot uwen vleijer, ofschoon gij 't ook wenschtet!"

Wil men nog eene proeve van den uitnemend praktischen geest, die SAURIN op den kansel bezielde, en van de eigenaardige wijze, waarop hij zijne hoorders wist aan te grijpen? Op Nieuwejaarsdag van 1727 trad hij in de Waalsche kerk van Rotterdam voor eene talrijke vergadering op en stemde haar tot de bede van MOZES: „leer ons alzoo onze dagen tellen, opdat wij een wijs harte bekomen (87)." Hij tracht bij dat tellen hun een vasten maatstaf in handen te geven, en vergelijkt daartoe vooreerst den geheel verloren' tijd met dien, welke iets, van wat aard ook, heeft aangebragt; ten tweede, de dagen des tegenspoeds met de dagen van voorspoed; ten derde, de dagen van verveling en walging met die van waarachtige vreugd en genot; ten vierde, de dagen, die aan de wereld gewijd zijn, met die, welke aan den Heer zijn gegeven. Zoo valt de kortstondigheid en ijdelheid des levens met telkens nieuwe kracht in het oog, en waar bij eene gelegenheid als deze de vraag als van zelve gehoord wordt: „hoevelen zullen de dagen der jaren mijns levens zijn," daar rekent hij zijnen hoorders het vermoedelijk antwoord voor. „Ik vooronderstel — zegt hij — dat de plegtigheid van dezen dag achttienhonderd personen aan deze plaats heeft vereenigd. (Een groote schare, voor-

waar, in een niet bijzonder groot bedehuis op een zoo afleidenden dag!) „Ik onderscheid die in zes soorten, van tien tot twintig, van twintig tot dertig, van dertig tot veertig, van veertig tot vijftig, van vijftig tot zestig, van zestig en meerdere jaren." Van iedere soort bepaalt nu de spreker het vermoedelijk getal zijner hoorders; hij zegt, dat volgens de regelen der stastistiek elke klasse in dit ééne jaar tien offers aan den dood zal moeten afstaan, en dat er alzoo ten minste zestig der hier aanwezigen, vòòr den eerstvolgenden Nieuwejaarsdag tot het stof zullen zijn wedergekeerd, en binnen tien jaren zeshonderd. Zoo toont hij, als het ware, aan ieder hunner het zwaard, dat dreigend boven zijn hoofd is gehangen. Zouden er, na zulke détails, niet velen in het opgevulde gebouw zijn geweest, in dubbele mate gestemd, om naar de stem der wijsheid te hooren, die nu verder, als resultaat der volbragte berekening, met nadruk werd aangeprezen (88)?

Een laatste staal. SAURIN spreekt over het ongunstig onthaal van den Heer bij zijne ongeloovige tijdgenooten (89). Hij antwoordt op de bedenking van sommigen: „indien wij geleefd hadden in den tijd der Joden, die zijne teekenen zagen en zijne redenen hoorden, wij zouden hunne medepligtigen in den Profetenmoord niet zijn geweest." „Helaas, — roept hij uit — mijne broeders, wat kennen wij ons zelven toch weinig! Wat valt het koesteren van edele voornemens ligt, zoolang men niet geroepen is, die werkelijk uit te voeren! Maar hoe, zoudt gij den Heer waarlijk hebben geloofd en gevolgd, gij?

„Welaan, verplaatst u dan in de eeuw van den CHRIS-

TUS. Stel een oogenblik den Haag in de plaats van Jeruzalem! Stel JEZUS CHRISTUS zelven, in de plaats van die nietige stervelingen, die u het Evangelie verkondigen! En wij, vooronderstellen we deze toehoorders in de plaats der Joden, tot wie de Heer sprak en voor wie Hij wonderen deed! Gij zoudt in CHRISTUS geloofd hebben, gij? — Gij zoudt den CHRISTUS gevolgd hebben, gij?

„Hoe, gij, trage geest en onverschillig voor al wat de Godsdienst betreft; gij, die meent, dat men te veel van u eischt, als men u dringt om de gronden voor het Christendom te onderzoeken of zedekundige Schriften te lezen! Hoe, gij zoudt traagheid en onverschilligheid verzaakt hebben, als gij in de eeuw van den CHRISTUS geleefd hadt? Gij zoudt uwen geest hebben ingespannen om de bewijzen voor de Goddelijkheid zijner zending te toetsen, om de spitsvondigheën zijner vijanden uit te spinnen, om de profetiën te vergelijken, die in zijnen Persoon zich vervulden?

„Hoe, gij, ijdele ziel, die altijd den hoogsten rang in de zamenleving wilt innemen; die altijd spreekt van uwe geboorte, van uwe voorouders, van uwen rang; gij, die zoudt willen, dat uw toon, dat uw voorkomen, dat uw stap, dat uw rijtuig, dat uw geraamte, dat uw lijk, dat alles uwe voornaamheid verkondigde; gij zoudt u bij die schare gevoegd hebben, die den CHRISTUS overal volgde; bij die arme visschers en tollenaars, die den Apostelkring uitmaakten; gij zoudt dien JEZUS gevolgd zijn?

„Hoe, gij, gierigaard, die in goud en zilver u baadt, die van uwe schatten afgoden maakt, en uw hart, aan den Mammon in plaats van aan den heiligen Geest tot

een heiligdom wijdt; gij, die weêrstand knnt bieden aan de gebeden en tranen, waarmede de dienaars des Heeren u om een enkele gave voor armen en ellendigen vragen, gij zondt in CHRISTUS geloofd en zijne roepstem gehoord hebben: Ga heên, verkoop al wat gij hebt, en kom dan, en volg Mij?

„O, wee u, gij Schriftgeleerden en Phariseën, want gij bouwt de graven der Profeten op en versiert de grafteekenen der regtvaardigen, en zegt: waren wij in de tijden onzer vaderen geweest, wij zouden met hen geene gemeenschap gehad hebben aan het bloed der Profeten! Ach, ik heb maar al te veel reden, om tot sommigen van u ook de straks volgende woorden te rigten: „Ziet, ik zende tot u Profeten, en Wijzen, en Schriftgeleerden, en uit dezelven zult gij sommigen dooden, en kruisigen, en znlt hen vervolgen van stad tot stad. Opdat over u kome al het regtvaardige bloed, dat vergoten is op aarde, van den regtvaardigen ABEL af, tot op ZACHARIA, den zoon van BERECHJA." Ziet, God zendt n dienaren, die hetzelfde woord tot u spreken, dat JEZUS CHRISTUS in zijnen tijd heeft gesproken! Weêrstaat hen, gelijk de Joden den CHRISTUS weêrstonden; verhardt u tegen hunne prediking, gelijk zij zich tegen de zijne verhardden; maakt hen bespottelijk, gelijk de Joden CHRISTUS bespottelijk maakten; zegt, dat zij „vraten en wijnzuipers" zijn, gelijk men het van den CHRISTUS gezegd heeft; braveert de oordeelen, die zij u aankondigen, gelijk de Joden de oordeelen, hun door den CHRISTUS gespeld, opdat al de Godsgerigten, die dit volk verdient om al den weêrstand, dien het sinds zijne vestiging tot heden toe aan de Evangelieprediking bood, eindelijk op zijn hoofd komen neêr-

dalen! Maar beschouwt dan toch niet langer het ongeloof der Joden als iets buitengewoons; besluit uit hunne verwerping van JEZUS' wonderen niet, dat de Heer geene wonderen deed; zegt niet, „ de Godsdienst heeft slechts weinig Discipelen, daarom moet de Godsdienst onvoldoende bewezen zijn!" Want gij zelven zijt voor een groot deel de wederlegging van uw eigen Sophisme! Gij zelf strekt ten bewijze, dat er eene soort van ongeloof en verharding bestaat, die weêrstand biedt aan de kragtigste drangredenen en aan de tastbaarste gronden!" Straks gaat de redenaar nog ééne schrede verder en toont, dat de thans levende Christenheid niet slechts in die dagen den Heer hetzelfde onthaal zou bereid hebben, maar werkelijk Hem, voor een groot deel op soortgelijke wijze, als Israël zijn' Messias bejegent!

Wanneer wij den kanselarbeid van SAURIN nogmaals in zijn geheel overzien, wij mogen aan den prediker den eernaam niet weigeren van een wetenschappelijk gevormd Godgeleerde. Wel zouden wij niet durven beweren, dat hij onder de geleerden der achttiende eeuw even hoog als onder hare predikers staat. Meer dan één vak van Theologische studie, wij noemen slechts gewijde taal- en oordeelkunde en denken aan anderen, waarin SAURIN geene proeven van uitstekend meesterschap gaf. De theorie der Christelijke zedekunde schijnt vooral het onderwerp te hebben uitgemaakt van zijn opzettelijk en gedurig voortgezet onderzoek. Dit neemt echter niet weg, dat zijne schriften gedurig, op ongezochte wijze, de veelzijdigheid zijner kennis doen uitkomen. Wat CICERO ergens van den

redenaar eischt, dat hij op geen grondgebied van menschelijke kennis, dat met zijne stof in verband staat, geheel en al vreemdeling zij, het was ook door SAURIN bedacht en begrepen. In ruime mate ontvangt zijn predikwerk dienst van de geleerdheid, die hij zich van lieverlede heeft opgegaard. Men merke bijv. op, met hoeveel gemakkelijkheid hij, tot bewijs zijner stelling, zich bewegen kan op het gebied ook van ongewijde geschiedenis, meer zelfs, dan wij in den regel goed of noodzakelijk keuren kunnen, en hoe weinig moeite het hem kost, wijsgeerige bestrijders van het Christendom op de baan der meest afgetrokken' beschouwingen en redeneringen te volgen (90). Aan die mate van SAURIN'S ontwikkeling is het dan ook gewis, althans ten deele te danken, dat hij, gedurende het vierde eener eeuw in dezelfde gemeente geplaatst, zichzelven zoo weinig herhaalt, en zoo zelden sporen van daling of afmatting toont. Het is zoo, enkele plaatsen, met zigtbare zorge bewerkt, komen bij gepaste gelegenheid nu en dan ten tweeden male terug (91). Maar, om niet te zeggen, dat wie zooveel geeft als SAURIN, het vroeger gezegde ook onwetend en onwillekeurig herhalen kan, doen wij nogmaals opmerken, dat niet al, wat wij bezitten, door hem zelven voor de pers bestemd of gereed gemaakt is, en dat zijne eigene hand welligt zou doorgehaald hebben, wat later uitgevers ons nogmaals te lezen gaven. Wij zullen elken prediker roemen, wiens nagelaten kanselwerk, oorspronkelijk slechts voor ééne ure bestemd, zooveel billijke aanspraak op blijvende waardering kan maken, als wat van SAURIN, na zijn verscheiden het licht zag!

De hoogste lofspraak op inhoud en vorm beide

de prediking van SAURIN bleef tot het laatst bewaard. Wij durven hem met vrijmoedigheid, een Christelijk, een geloovig prediker noemen. Wel komt het ons niet toe, over de verborgene geschiedenis van zijn inwendig leven te oordeelen, voor welke het bovendien aan genoegzame bronnen ontbreekt. Maar toch, mogen wij uit den nagelaten arbeid tot den arbeider zelven besluiten, wij aarzelen niet te verklaren, dat de zinspreuk des grooten Apostels: „wij gelooven, daarom spreken wij," in wat mate dan ook, de zijne geweest is. Wie ook de heiligste bediening verlagen mogt tot een winstgevend beroep, dat hij alleen om des broods wil vervult; wie ook immer waarheden verkondigde, met stalen vlijt in het hoofd geprent, maar nimmer in het hart gegraveerd, bij SAURIN was, in den volsten zin des woords, het hart de bron der welsprekendheid. Ja, wij durven het vrijmoedig beweren, zoo krachtig en wegslepend had hij niet kunnen spreken, waren niet Christelijk geloof en Christelijke liefde in het binnenst heiligdom van zijn harte gezeteld geweest. Er is in zijne prediking iets verheffends, als ademde men een zuivere, krachtige Alpenlucht in, neen, als werd men opgetrokken in de atmospheer van een hooger, geestelijk leven. Het is welligt ook daaraan toe te schrijven, dat vooral zijne openbare gebeden geroemd worden, als zoo bijzonder in staat om de ziel aan het stof te ontvoeren. Dat Christelijk beginsel, het gaf aan zijne woorden eene hoogere wijding, waardoor zij zoo diepen indruk op menig harte te weeg bragten; het schonk hem dat zedelijk overwigt, dat alleen een geloovig prediker uitoefent, omdat hij spreekt, wat hem zelf,

bij eigen ervaring, bekend is; het deed hem al zijne schitterende talenten heiligen aan de heiligste zaak, en boven allen aardschen roem den eertitel schatten van getrouwen getuige der waarheid! Daarom leeft zijn naam met eere onder de Nederlandsche Christenheid voort, schoon de grafzerk reeds sinds meer dan honderdtwintig jaren boven zijn hoofd werd gesloten. En al zoekt men vruchteloos naar een zigtbaar gedenkteeken, dat zijne verdiensten vereeuwigt, zijne geschriften zelve mogen het schoonst monument zijner Christelijke welsprekendheid heeten!

M. H. Naarmate wij vroeger den grooten SAURIN beter leerden kennen en schatten, hebben wij ons wel eens sterker verwonderd, dat de uitstekendste prediker, waarop zich ons Vaderland in de vorige eeuw mogt beroemen, zoo weinig zigtbaren invloed op de vorming van anderen had. Oppervlakkig beschouwd schijnt het vreemd, dat de verdienstelijke TILLOTSON in dit opzigt zooveel vruchtbaarder gewerkt heeft, dan de toch veel meer begaafde SAURIN. Maar thans, aan het einde van ons overzigt gekomen, is ons het raadsel geen raadsel meer. Wij behoeven ons niet eenmaal op sommiger gebrekkige kennis van de Fransche taal te beroepen, of te herinneren, hoe vaak geheel vreemde invloed ten onzent op allerlei grondgebied, veel sterker dan de beste inheemsche gewerkt heeft. De rede is

veel dieper te zoeken; zij ligt in de genialiteit van den Réfugié, die ons niet langer een vreemdeling bleef. Zie, groote talenten kunnen dikwijls een sluimerend talent in anderen wakker roepen, en bestaat er eenige overeenkomst van aanleg, zij zullen, met meer of minder goed gevolg, worden nagestreefd. Maar groote geniën kan men bewonderen, benijden, bedillen, maar navolgen niet, of men moest zelf een even rijke maat van genie bezitten, en was men met deze begaafd, men zou zeker het liefst van allen geheel oorspronkelijk zijn. Om dezelfde reden heeft welligt in onze eeuw, op hetzelfde grondgebied, VAN DER PALM veel meer gelukkige navolgers kunnen vinden dan BORGER, hoeveel genialer de laatste ook zonder tegenspraak was. Tact laat zich afzien; talent laat zich opwekken en modelleren naar een ander talent: maar genie wordt niet nagebootst, zonder dat men zich in waarheid bespottelijk maakt.

Zulk een homiletisch genie — de stelling zal thans wel bij niemand uwer meer met een magtspreuk gelijk staan — was onze Haagsche SAURIN. Wie wil kan zich door eigen lezing van zijn werk overtuigen, en zonder groote moeite geen' minder aantal van schoone plaatsen bijeenbrengen, dan wij uit den overgrooten voorraad verzamelden. Het is een bewijs te meer van den rijkdom dier bundels, dat gewis, ook na onzen overvloedigen oogst, nog een milde nalezing overblijft. Ongetwijfeld was SAURIN geboren met den gunstigsten aanleg tot gewijde welsprekendheid, zonder dat hij, gelijk een DEMOSTHENES of anderen, natuurlijke hinderpalen te overwinnen gehad heeft. Maar dien aanleg heeft hij dan toch met zooveel kracht en tot zulk eene hoogte

ontwikkeld, dat wij, indien het niet al te zonderling klonk, hem een HERCULES van den predikstoel noemen zouden. Beproeven wij intusschen, nog nader de plaats te bepalen, die hem onder de Fransche kanselredenaars toekomt, wij hopen, dat niemand uwer voortaan aarzelen zal zijnen naam in éénen adem met dien van BOURDALOUE, BOSSUET en MASSILLON te vermelden. Wij weten, wat wij wagen, waar wij de schaal in de handen nemen om zoo schitterende verdiensten te wegen, en wenschen met bescheidenheid te regten tusschen zoo roemruchtige dooden. Wat vermeten wij ons, bij een' blik op den starrenhemel, met een enkel woord te beslissen, of de Wagen dan wel de Orion, de Melkweg of het Zuiderkruis in luister allen te boven streeft! Nogtans, de lichten, die aan den hemel van Staat en Kerk, van kunst en wetenschap gloren, wij kunnen ze niet opmerkzaam beschouwen, zonder alras te beseffen, hoezeer de ééne ster verschilt in heerlijkheid van de andere ster. En plaatsen wij dan SAURIN tegenover die roemruchtige landgenooten, die sinds meer dan een eeuw in duizender schatting als toon- en wetgevers op het gebied der gewijde welsprekendheid gelden, wij vinden, voorwaar, geene aanleiding om voor hun beeld het licht, voor het zijne de schaduw te vragen. Heeft men niet te onregt BOURDALOUE den scherpzinnigsten, BOSSUET den schitterendsten, MASSILLON den gevoeligsten der groote kanselredenaars van Frankrijk genoemd, SAURIN verdient, vergelijkender wijze, de meest praktikale te heeten. BOSSUET spreekt als een bisschop van zijn zetel, BOURDALOUE als een hoogleeraar van den katheder in zijn Jezuiten-collegie, maar SAURIN staat op den kansel als een vredebode, uit vreemde landen ge-

komen om het volk, waaronder hij optreedt, een blijde boodschap te brengen en tevens tot den heiligsten kampstrijd te wekken. Schoon nog eene naschemering der luistervolle eeuw van LODEWIJK de Veertiende over zijnen arbeid verspreid ligt, van vele gebreken dier eeuw, die op het werk van anderen kleven, bleef hij, deels ook ten gevolge zijner plaatsing in den vreemde bewaard. Is de letterkundige voortreffelijkheid ongetwijfeld aan den kant zijner mededingers, de Theologische voorrang daarentegen schijnt ons toe, aan SAURIN naauwelijks te kunnen betwist worden. Wij spreken thans niet van enkele stukken over gelijksoortige onderwerpen, maar wanneer wij over het algemeen aller arbeid in zijn geheel overzien, dan geven wij, indien ook niet als redenaar, zeker als prediker de eerste plaats aan SAURIN. Vergelijk eens de scholastieke Moraal van BOURDALOUE met de Christelijke ascetiek van SAURIN, en zie, of het onderscheid niet in zijn voordeel zal uitvallen! Vergelijk de strenge orde, die in zijne opstellen heerscht, met de, wel is waar, schitterende, maar niet altijd noodige uitweidingen en afwijkingen, die BOSSUET zich veroorlooft, en zie, wien gij ligter kunt volgen! Het is zoo, al geven wij den laatstgenoemden Redenaar ook den vleijenden eernaam van laatsten der kerkvaders niet, zijne kanselrede neemt vaak een vlugt en een vaart, die onnavolgbaar mag heeten, en ook door SAURIN niet geëvenaard is geworden. Maar toch, den adelaar van Meaux streeft hij op koene schachten, wel niet voorbij, maar toch hier en daar met goed geluk achterna, en tegelijk doet hij ons denken aan de meer vreedzame duive, die waar zij broedend zich neêrzet, onder hare uitgestrekte vlerken vruchtbaarheid en leven te

voorschijn roept. En wat betreft MASSILLON, ongetwijfeld was SAURIN grooter Godgeleerde, hoezeer ook geen fijner menschenkenner, dan hij. In het eigenlijk gezegde technische der welsprekendheid komt het ons, wel is waar, voor, dat MASSILLON niet weinig boven hem staat. Maar omgekeerd, wat gelukkig gebruik maken van en strenge aansluiting aan den gekozen' tekst; wat vindingrijkheid in onderwerpen en plannen; wat eigenlijke gespierde zeggingskracht aangaat, geven wij aan SAURIN weêr den voorrang. Doet MASSILLON ons denken aan een heldere beek, die tusschen bloemrijke oevers daarheên ruischt, slechts zelden gerimpeld en voortgezweept door den adem der stormen, de welsprekendheid van SAURIN is aan den breeden bergstroom gelijk, die met donderend geklater ter neêrstort en alles mederukt in zijne onweêrstaanbare vaart. Ja, gaat het anderen als ons, zij zullen het een lofspraak te meer noemen, dat VOLTAIRE, die met MASSILLON zoo hooge ingenomenheid toonde, aan SAURIN veel schraler hulde gewijd heeft, welligt omdat zijn wufte geest zich aan den ernst en de trouw dezer Evangelieprediking stootte (92). Wij weten niet, of SAURIN, gelijk MASSILLON, tien of twaalf dagen gebruikte om zijne preêken te schrijven; een tijd, die door sommigen zijner lofredenaars bijzonder kort wordt gekeurd. Maar wij kunnen de gedachte niet weren, dat indien hij onder zoo gunstige levensomstandigheden als zijne mededingers in Frankrijk zelf zich had kunnen ontwikkelen, zijn roem den hunnen overschaduwd en overschitterd zou hebben. Van al, wat hun naam heeft vereeuwigd, vindt men iets, betrekkelijk veel zelfs bij hem: nu wordt men, bij de lezing zijner werken, aan het schit-

terende van BOSSUET, dan aan het gevoelige (93) van MASSILLON; straks aan het streng logische en dialectische van BOURDALOUE herinnerd, maar geen van deze verdiensten munt bij hem zoozeer boven de anderen uit, dat zij zijne groote, veelmin zijne éénige heeten mag. En slaan wij op die zedelijke vereischten het oog, die bepaaldelijk in den gewijden Redenaar boven alle anderen gaan, opregtheid en waarheid, hooge ernst en kloekmoedige trouw, dan wijze men ons een' tweeden in het vermaarde driemanschap aan, die zonder bloozen naast SAURIN geplaatst worden kan! In alle hunne stukken, helaas, waait niet zelden een bedwelmende hoflucht, in plaats van den zuiveren adem des heiligen Geestes ons tegen (94). Een BOSSUET, een MASSILLON, een FLÉCHIER zwaaijen digte wolken van wierook aan LODEWIJK de Veertiende toe, omdat hij honderdduizende Protestanten van den vaderlandschen bodem verdreven, en wie zegt hoevelen, door list en geweld in de armen der heerschende Kerk teruggevoerd had (95). Zelfs bij het graf des Geweldenaars verlagen zich de beide laatsten, om de stem der vleijerij te doen klinken. Maar hoeveel hooger staat dan de Réfugié, die bidden kan voor den vervolger zijner eigene onderdanen en zegenen, wie hen vloekte, doch zonder te zijnen aanzien de strenge stem der waarheid te smoren! Hoeveel achtingswaardiger, dan die schitterende hofpredikers, de lager geplaatste predikant in den Haag, die aan vreemde grooten de waarheid in het aangezigt zegt, al weet hij ook, dat hun misnoegen hem op het verlies van ambt of brood kan te staan komen!

Of wij dan SAURIN voor zoo volmaakt houden, dat wij in hem gansch geene gebreken ontdekken? Al ware niet van iederen mensch het werk onvolkomen, dat van ieder genie zou het zijn. Waar schitterend licht is, daar is gewoonlijk de schaduw in geen geringe mate aanwezig, en na zoovele jaren van ontwikkeling en vooruitgang ook op dit gebied, als er tusschen onzen tijd en den zijnen verloopen zijn, kan het niet moeijelijk vallen, eene breede lijst van bedenkingen op te sommen. Indien wij er enkele uitspreken, het is om aan onzen hooggestemden lof het karakter van meerder onpartijdigheid bij te zetten, en tevens aan onze rede eenige niet overbodige afwisseling (96). Het spreekt overigens van zelf, dat die bedenkingen slechts zijnen arbeid in het algemeen, geene bijzondere opstellen of deelen van één opstel betreffen.

En dan, hoe vreemd het klinke, is een der grootste verdiensten van SAURIN juist aan een zijner grootste gebreken verwant. Zijne grondigheid ontaardt niet zelden in zeker vertoon van geleerdheid, dat aan de ware welsprekendheid meer hinderlijk, dan bevorderlijk is. Te ver laat hij zich van tijd tot tijd medeslepen door de zucht om allerlei uitlegkundige, leerstellige, zedekundige, wijsgeerige twistvragen, veel meer dan op den kansel noodig is, uit te pluizen, en den tegenstander ook op het verst afgelegen dwaalspoor te volgen (97). Ongetwijfeld, ook wanneer SAURIN napluist, doet hij het niet alledaags, en de vergelijking met veel erger zonden, in zijnen tijd te dien aanzien op onze Hollandsche kansels bedreven, moet ons tot dubbele toegevendheid stemmen. Maar toch, wij gelooven, dat onder zijne hoorders menige FESTUS van tijd tot tijd in stilte

gezegd heeft: „gij raast, PAULUS, de groote geleerdheid brengt u tot razernij," en wij zelven, hadden wij het voorregt gehad ons enkele malen onder zijn gehoor te bevinden, wij hadden hem welligt nu en dan, gelijk de priester te Rome aan den de mis lezenden LUTHER een passa, passa (maak voort) in het oor willen fluisteren. Het is een vooruitgang onzer eeuw bij de vorige, dat de grenzen tusschen populaire en wetenschappelijke Theologie op den kansel scherper getrokken worden, en de gemeente in den regel, wel de slotsommen, maar niet geheel den gang van het opzettelijk onderzoek des sprekers verneemt.

Naauw hangt met het genoemde gebrek van SAURIN een ander te zamen. Wij bedoelen zekere dorheid van voorstelling en stijfheid van vormen, die door hooge vlugt op andere plaatsen niet geheel wordt vergoed, en welligt beter in de Academische gehoorzaal, dan in het Christelijk bedehuis voegen zou. Wij beslissen thans niet, in hoever de eisch kan gebillijkt worden, dat eene geheele leerrede door alle hoorders ten volle moet kunnen begrepen worden. Maar zeker, zoo er op de populariteit van SAURIN vaak niet weinig valt af te dingen, het is niet, omdat hij op de klip van platte plébéiteit, maar integendeel op die van drooge scholasticiteit is vervallen. Van den anderen kant echter mogen wij niet onopgemerkt laten, dat hier en daar in zijne latere opstellen, meer dan in zijne eerstelingen, een streven naar eenvoudigheid doorstraalt, dat ons aan het bekende zeggen van CICERO denken doet: „hoe goed het is, als er iets in den jeugdigen redenaar wordt gevonden, dat later besnoeid worden kan" (98). Die als jongeling te veel geeft, geeft mogelijk als man

juist genoeg; die in zijne jeugd slechts even genoeg kon geven, komt later waarschijnlijk te kort!

Aan de gemaakte opmerkingen zouden wij zonder moeite nog andere toevoegen kunnen. Ongetwijfeld wordt vooral in den arbeid zijner jeugd de hooge déclameertoon te veel en te luide vernomen. Is de stijl vaak dramatisch en boeijend, zoodat de prediker in voortdurend rapport met zijne hoorders blijft staan, hij heeft ook zwakkere zijden. Om slechts van ééne te spreken, volzinnen van twee bladzijden lang, gelijk hier en daar, en dat nog wel bij vrij ingewikkelde redeneringen voorkomen, zal niemand als modellen beschouwen. Soms is het ons, als of de donkere onweêrswolken, die zich aan den kerkelijken en staatkundigen hemel zijner dagen vertoonden, een somberen tint over den toon van enkelen zijner stukken verspreiden. Ook de doorgaande methode van SAURIN om altijd op het hart te werken door het kanaal des verstands, in plaats van zich althans nu en dan regtstreeks tot hart en geweten te rigten, kan de onze niet onvoorwaardelijk zijn (99). Hier en daar hebben wij toe te zien, dat wij enkele zonderlingheden — wij noemen slechts de bovenvermelde arithmétische opgave — niet onvoorwaardelijk onder de schoonheden tellen. Eu hoezeer wij, eindelijk, hulde doen aan zijne, bij uitnemendheid praktische rigting, het is gewis niet te prijzen, dat hij dikwijls meer op de leiding van het uitwendig levensgedrag, dan op de rigting, ontwikkeling en loutering van het innerlijk gemoedsleven werkt. Nog meer dan het hart, vindt de geest bij het lezen zijner schriften bevrediging. Maar alle deze en andere opmerkingen kunnen hem toch den hoogen rang niet ontrooven, dien SAURIN in de geschie-

denis der kanselwelsprekendheid inneemt. ACHILLES bleef niet minder de uitstekendste onder alle helden der Grieken, al had hij aan de hiel eene enkele kwetsbare plek. SAURIN blijft bewondering wekken, al is het ook spoedig bewijsbaar, dat menig ander de klippen ontweken heeft, waarop hij soms heeft schipbreuk geleden!

Wij staan gereed te besluiten. Wij doen het met eene enkele opmerking, aangaande de waarde van dit en soortgelijke modellen van kanselwelsprekendheid, in verband met het hooge ideaal, dat den Christen-prediker gedurig voor oogen moet staan. Wij meenen namelijk op sommiger lippen de niet onnatuurlijke vraag te zien zweven: of en in hoever wij een SAURIN als modèl-prediker ook voor onzen tijd zouden aanbevelen? Het is niet moeijelijk zulk eene vraag te beantwoorden (100). „Bestudeer u zelven", zoo sprak onze groote VAN DER PALM eenmaal tot een jongeling, die vroeg, wien hij bovenal bestuderen zou, en eerst toen de vrager met den veelbeteekenenden raad niet voldaan was, was de tweede: „welnu, MASSILLON"! Niets anders is in den grond der zaak op alle soortgelijke vragen te zeggen. Het ware dwaas, zelfs een SAURIN als model aan anderen voor te stellen, om de eenvoudige reden, dat niemand als SAURIN prediken kan, zonder eerst een SAURIN geworden te zijn (101). Hebt gij werkelijk vleugelen van het genie, gij kunt vliegen, ook zonder een' anderen na te streven, doch zoolang gij nog geen vleugelen hebt, leer eerst zoo goed mogelijk loopen! Maar nu, om zoo te leeren loopen, kan de blik op uitstekende voorgangers, gelijk wij er heden één leerden kennen, van uitstekende nuttigheid zijn. Het nevelig

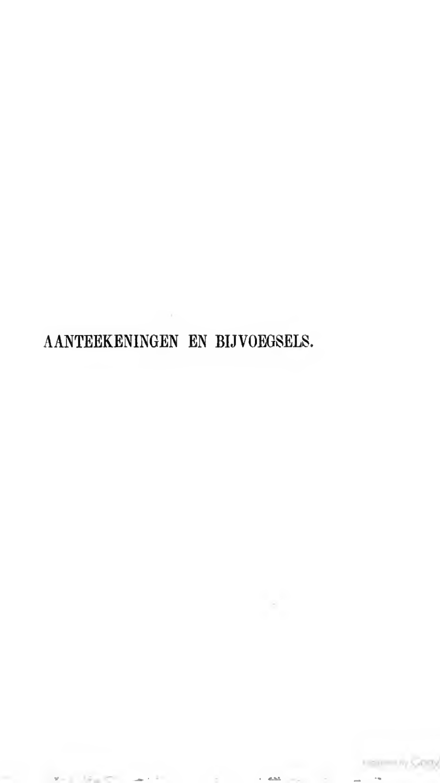
en onbestemd ideaal der ware welsprekendheid, het treedt, als het ware, in vormen van vleesch en bloed voor ons oog, wanneer wij letten op een man, die in hare geheimen, gelijk weinig anderen, ingewijd was. Uit de lezing zijner geschriften is voor den toekomstigen kanselredenaar meer dan uit menig Academisch handboek te leeren. Zelfs zouden wij onzen leeftijd geluk wenschen, wanneer wij op vele mannen als SAURIN konden bogen, gelijk wij niet zonder stille schaamte den blik op zijne beeldtenis sloegen. Maar op de vraag, of gelijkvormigheid aan hem of eenigen anderen rijkbegaafde het ideaal der idealen voor den Christenprediker heeten mag, antwoorden wij onvoorwaardelijk: neen! Niet een tweede, zelfs een geïllustreerde SAURIN op den kansel te wezen: zijne Fransche vormen zijn niet onbepaald voor ònzen landaard berekend; — zelfs niet de Demosthenes van den kansel te zijn: de Grieksche welsprekendheid kan onmogelijk in alles tot modèl der gewijde verstrekken, en reeds zucht de laatste, om van het knellend juk ontslagen te worden, waaronder in menig opzigt de navolging der Ouden haar bragt (102), — maar hooger, eindeloos hooger staat het wit, dat de prediker van het Evangelie beoogen moet! Zelfstandig, ook als leeraar, het beeld te vertoonen van Hem, van Wien zelfs zijne vijanden uitriepen: „nooit heeft een mensch gesproken als deze mensch"! — zietdaar zijne hoogste bestemming! Op dit standpunt, gij gevoelt het, M. H., vervullen mannen als SAURIN, als CHRYSOSTOMUS, als PAULUS zelfs, de ondergeschikte, schoon altijd eervolle taak om niets minder, maar ook niets meer te zijn, dan voorgangers op een baan, die ieder voor zichzelven betreden moet, het oog, niet uitsluitend op

hen, maar onophoudelijk op den volmaakten Leidsman geslagen! Op dit standpunt wordt het de grondwet op het gebied der gewijde welsprekendheid: „ken, ontwikkel, volmaak u zelven met alle hulpmiddelen, door God u ter beschikking gesteld! Niet nadoen, wat anderen deden; maar worden, wat gij zelf kunt en moet wezen, zietdaar, waarop het voor een iegelijk aankomt. En dan geopenbaard, uitgesproken, uitgestort, wat er leeft en werkt in uw binnenste, op dien toon, op dien trant, met die kracht of die zachtheid, die de eigenaardige uitdrukking eener geheiligde persoonlijkheid is"! Maar op dit standpunt, gij gevoelt het tevens, valt het verschil niet moeijelijk uit te maken, of de welsprekendheid eene kunst, of eene gaaf, of wel eene deugd is te achten, en wat het hoogste doel, bepaaldelijk der Christelijke welsprekendheid is. Als natuurlijke openbaring eener Christelijke individualiteit kàn zij niet in de scholen van alle Redenaars te zamen geleerd worden, of afgezien zelfs uit het loffelijkst voorbeeld. Zij is eene hemelgave, waarvan de ontwikkeling door de kunst geleid en bevorderd, maar ook belemmerd kan worden. Zij is, waar zij alzoo behoorlijk ontwikkeld is, tegelijk eene deugd, omdat zij onmogelijk uit een harte kan wellen, waarin de zonde op den troon is gezeten (103). En haar hoogste doel, het wordt bereikt, waar niet slechts het gevoel geroerd, of het verstand overtuigd, of de wil overreed, maar waar de geheele mensch zoo krachtig wordt overmeesterd en aangegrepen, dat hij in waarheid gewonnen wordt voor al wat heilig en goed is, en alzoo van datzelfde leven doorstroomd, dat de prediker persoonlijk en zelfstandig in zich mag dragen. Tot bereiking van dat einddoel

kunnen verschillende wegen, ieder in zijne soort, even goed zijn: maar de beste is zeker die, welke met ieders individualiteit, het zij die al of niet aan een SAURIN of wien ook verwant zij, het meest overeen komt!

Heil hem, die alzoo, in wat kring ook geplaatst, en met hoeveel of hoe weinig talenten ook toegerust, de Goddelijke gave der taal heiligt aan Dien, die haar schonk! Hier blijve hij, al mogt hij zelfs een SAURIN kunnen nastreven, ver beneden zijn schoonst ideaal, niet vruchteloos heeft hij op aarde geleefd. En eens, als het Volmaakte gekomen is, spreekt hij van het Hoogste, dat wij kennen, met hier nog onuitsprekelijke woorden en op onnavolgbaren toon (104)!

Digitized by Google

AANTEEKENINGEN EN BIJVOEGSELS.

Digitized by Google

(1) Als bronnen voor het medegedeelde aangaande de lotgevallen van SAURIN, door ons onderling vergeleken en zelfstandig gebezigd, vermelden wij: het Artikel SAURIN (JACQUES) in het Supplement op de Dictionaire Historique et Critique van BAYLE, door CHAUFEPIÉ. De levensbeschrijving van beroemde en geleerde mannen, met hedendaagsche sterfgevallen en andere merkwaardigheden, Amsterd. 1731, D. IV, bl. 221—260. YPEY EN DERMOUT, Geschiedenis der Ned. Herv. Kerk, III, bl. 373—375 en de daarbij behoorende aanteekeningen. B. GLASIUS, Godgel. Nederland, 9de aflev. bl. 270—274. H. J. KOENEN, Geschiedenis van de vestiging en den invloed der Fransche vlugtelingen in Nederland, Leiden, 1846, bl. 171—175, 222—225, en eenige anderen, die later zullen aangehaald worden. — Voorts bevat de Leidsche Acad. Bibliotheek eenige zeldzame stukken uit den tijd en betreffende den persoon van SAURIN, afkomstig uit de handschriften van den geletterden boekhandelaar PROSPER MARCHAND, gecatalogiseerd onder N°. 636 en 637, en ons vriendelijk ter inzage toegestaan. Wat wij daaruit ontleenden is geteekend L. MS.

(2) Er zijn onderscheiden afbeeldsels van SAURIN vervaardigd, in vroegeren en lateren tijd. Het tegenover den titel geplaatste is gevolgd naar het bekende van B. PICART,

Digitized by Google

ten jare 1712, naar het leven gegraveerd, en SAURIN voorstellende in den ouderdom van 35 jaren. Weinig verschilde daarvan een ander door F. CHEVEAU, in 8°., versierd met drie regelen onderschrift, ofschoon overigens zonder bijzondere kunstwaarde. Aan de heuschheid van den Heer Mr. J. VAN DAM VAN NOORDELOOS alhier dank ik de mededeeling, dat er bovendien nog een portret bestaat uit eenigzins lateren leeftijd, met het onderschrift: Revd. J. SAURIN, engraved for the universal Magasine en Printed for J. HINTON. Het is regts geplaatst en schijnt overigens vrij gevolgd naar dat van PICART. Eindelijk, een van DEROCHERS, vermeld bij LELONG. Biblioth. Hist. de la France. — Beiden waren mij onbekend. Over de gelijkenis wordt zeer verschillend geoordeeld.

(3) Wij bedoelen hier voornamelijk het geschrevene door CH. WEISS in zijne voortreffelijke Histoire des Réfugiés Protest. de France, ten jare 1853 verschenen, en later tot onze blijdschap door de Fransche Academie met denzelfden eerprijs bekroond, die vroeger aan het klassiek geschrift van VILLERS over de Hervorming was toegekend. Tom. II, p. 63—76 spreekt hij met hoogen lof van SAURIN. Iets later gaf hij uit: Sermons choisis de SAURIN avec une notice sur sa vie et des notes, Paris, 1854, met het doel om hem onder zijne Protestantsche landgenooten beter bekend te maken. Trouwens, ook hij zegt: „les Sermons de SAURIN ne sont pas encore suffisamment appréciés en France, et, nous le disons avec regret, ils ne sont pas même généralement connus." De hier bovengenoemde Notice van WEISS is overigens, met geringe verandering, grootendeels uit zijn hoofdwerk ontleend. Reeds vóór WEISS had CH. COQUEREL eene betamende hulde gebragt aan SAURIN in zijne Hist. des Eglises du Désert, Tom. I, p. 239 en verv. Ook vergelijke men M. DE SAYOUS, Histoire de la Litt. Franc. à l'étranger. Paris, 1853, Tom. II, p. 106—124.

(4) Bijv. MOSHEIM, Predikkunde, I, bl. 104—107. L. HUFFELL, het Christelijk Leeraarsambt, vertaald door J. BUSCH KEIZER, Deel I, 200. — Nog altijd zien wij tot ons leedwezen te vergeefs de Geschiedenis der Kanselwelsprekendheid te gemoet, die de Hoogl. VAN DER HOEVEN reeds voor geruimen tijd heeft beloofd. Mogt zij,

Digitized by Google

al ware het ook slechts gedeeltelijk, ons niet duurzaam onthouden blijven!

(5) Zoo meldt N. G. VAN KAMPEN met een woord, waar hij in zijne Gesch. der nieuwere Letterk. D. II bl. 486, in korte trekken de verdiensten van SAURIN in het licht stelt.

(6) De leerredenen van SAURIN zijn meermalen uitgegeven. Tien deelen dragen den titel van Sermons sur divers textes de l'Ecriture Sainte, de twee anderen heeten Nouveaux Sermons sur l'histoire de la Passion de nôtre Seigneur JESUS CHRIST et sur des sujets, qui y ont du rapport, uitgegeven door den Eerw. DUMONT, Predikant en Hoogl. der Waalsche Gemeente te Rotterdam, aan wien SAURIN die uitgaaf bij testamentaire aanwijzing had opgedragen. Zijne andere nagelaten' leerredenen waren ter perse gelegd door zijnen zoon PHILIPPE SAURIN. Het is niet te ontkennen, dat er eenig onderscheid is tusschen de vijf deelen, door SAURIN zelven in het licht gezonden, en de zeven anderen, eerst na zijn sterven verschenen, en dat de eersten in meer dan een opzigt de schoonsten zijn. Er bestaat ook eene zeer slechte Hollandsche vertaling door J. SCHOOLHOUDER, 1713 en verv.

(7) Men zie het treffend tooneel, door WEISS beschreven, Tom. I, p. 102 en elders.

(8) Zie over beiden CHAUFEPIÉ, op het art. SAURIN.

(9) Men vergelijke het medegedeelde in de Lettres sérieuses et badines sur les ouvrages des savans, Tom. IV, p. 605, waar aan SAURIN door een' zijner tijdgenooten een warme hulde wordt toegebragt.

(10) Het was waarschijnlijk dit bedrijf van LODEWIJK XIV, waarom na zijn dood het volgende Quatrain onder sommige zijner portretten gelezen werd:

Entouré de flatteurs, tant que je fus en vie,
Ma gloire, ma grandeur fut mon unique loi.
Je voulus tout régler au gré de mon envie,
Et je connus trop tard les devoirs d'un bon Roi.

9*

(11) Uitsluitend wordt deze trek medegedeeld, onder al de ons bekende Schrijvers, door WEISS in de straks genoemde Notice, zonder dat hij evenwel opgeeft, van waar. Wij hebben te veel krediet voor den verdienstelijken geschiedvorscher, om haar niet met vertrouwen over te nemen.

(12) THOLUCK.

(13) Volgens WEISS, Tom I, p. 275, in de kerk van Leicesterfields, gesticht in 1688. Volgens anderen in die van Thread-needle Street. Het zal overigens wel niet noodig zijn, het verzinsel van een' ongenoemden Roomsch-Katholieken schrijver tegen te spreken, dat SAURIN vroeger tot zijne kerk behoord, en daar zelfs in de eerste jaren gepredikt zou hebben. Het is, zoowel op chronologische als op psychologische gronden, ondenkbaar. Ten overvloede vergelijke men het opgemerkte in de Biographie anc. et moderne, Tom. XL, Paris, 1825, p. 461 en verv.

(14) P. BAYLE.

(15) Wie hiervan meer verlangt te weten, raadplege vooral de reeds genoemde, hoogst belangrijke verhandeling van Mr. H. J. KOENEN, ten jare 1845 door de Maatschappij van Nederl. Letterk. te Leiden bekroond, en vergelijke voorts het medegedeelde door WEISS in het vijfde boek der aangehaalde histoire.

(16) Men zie BERNARD in de Nouvelles de la République des lettres, 1708, Février, p. 191, 192. — Ook VAN EINEM, Kerkel. Geschied. III, 2, bl. 492 zegt, dat hij „te 's Hage zulk een ongemeenen toeloop had, dat hem niet slechts alles hoorde, maar ook vreemdelingen hem opzettelijk kwamen hooren." Te opmerkelijker was dit, daar hij te 's Hage weldra geroepen was om de plaats te vervangen, niet van een minverdienstelijk Prediker, maar van den beroemden ISAäC JAQUELOT, vroeger Predikant te Vossy in Champagne, later te 's Hage, maar van daar op verzoek van den koning van Pruissen ontslagen, en als zijn hofprediker te Berlijn aangesteld, waar hij overleed in 1708; een man, van wien de brieven van den Burgemeester GISBERT CUPER uit Deventer, zijn tijdgenoot,

met grooten lof gewagen. Over dezen JAQUELOT vergelijke men CHAUFEPIÉ in voce

Over het geheel konden de Réfugiés op meer dan éénen uitstekenden kanselredenaar roem dragen. Reeds voor SAURIN had te Rotterdam PIERRE DU BOSC († 1692) een verbazenden opgang gemaakt. Vroeger Predikant te Caen, was hij bij LODEWIJK den XIVen ten gehoore toegelaten, om voor de belangen der bedreigde Hugenooten te spreken, en schoon overigens de uitkomst niet aan zijne verwachting beantwoordde, verwierf hij de lofspraak des konings: „je viens d'entendre l'homme de mon royaume, qui parle le mieux. Il est certain, que je n'avais jamais oui si bien parler." — Men leze over hem DE SAYOUS, a. w. Tom. II, pag. 77 en verv.

(17) Wij ontleenen deze woorden aan de aangehaalde Levensbeschrijving van beroemde mannen, bl. 232. Ook YPEY en DERMOUT, t. a. p., bl. 373 en verv. hebben die als de hunnen overgenomen Voorts verdient vergeleken te worden de getuigenis van COLLOT D'ESCURY, Holl. Roem, IV, 2e Stuk, bl. 408, 409. Nog wordt SAURIN met hoogen lof vermeld in de Bibliothèque d'un homme de goût in Parijs, ten jare 1777 uitgekomen.

(18) Geheel deze twist gaf aanleiding tot een Réponse au Factum du Sieur VINCENT LAMBERT, par J. SAURIN, 122 bladzijden groot en ten jare 1726 te Rotterdam, ten tweedenmale in 1727 te 's Hage verschenen. Het is belangrijk tot nadere kennis, niet slechts van den loop dezer lastige procedure, maar ook van den geest en het karakter des felbeleedigden mans. Het eindigt, na eene voldoende beantwoording van alle beschuldigingen, met deze waardige taal: „eindelijk, opdat ik mijzelven niet vergete, waar ik lessen aan anderen geve; Evangeliedienaren mogen uit al het verbandelde leeren, hoe onberispelijk een wandel moet zijn, die men zoo ligt geneigd is, op de hatelijkste wijs te verdenken. Zij zullen vooral er uit zien, hoezeer hun edele en belangelooze beginselen voegen. Hoe zou ik mij voor de oogen van weldenkenden kunnen vertoonen, indien men mij had kunnen overtuigen van een dier helsche bedrijven, die mij mijn aanklager aanwrijft, en bij mij had kunnen rangschikken onder die onwaardige Evangeliedienaren, die handel drijven met hunne bediening, waarover zich reeds PAULUS

beklaagde (1 TIM. VI: 5), en die in alle eeuwen der kerk slechts al te veel navolging vinden? Wel is waar, hoe lofwaardig zich ook menschen gedragen, die waarheid en Godzaligheid voorstaan, zij mogen er op rekenen, dat zij even zoovele vijanden, als de waarheid en Godzaligheid tegenstanders, hebben zullen. Maar wat deert het, of ons de wereld veroordeelt, wanneer ons geweten ons vrijspreekt? Mogen wij ons dan met het voorbeeld van onzen grooten Meester niet troosten, en ons dekken met het schild, dat Hij zelf zijnen Apostelen aanbood: „ indien zij den Heer des huizes Beëlzebul genoemd hebben, hoeveel te meer zijne huisgenooten?"

Intusschen kon SAURIN, aan het eind der tweede uitgaaf berigten, dat zijn brutale aanvaller, VINCENT LAMBERT, amende honorable gedaan had. Eene belangrijke verzameling stukken, betreffende specialiteiten van dit befaamde proces, is grootendeels in handschrift aanwezig onder de genoemde collectie der Leidsche Bibliotheek.

(19) Wij ontleenen deze woorden uit de voorrede van den pasgenoemden Catechîme, p. XXX.

(20) De genoemde brieven zijn verdeeld in drie deelen. Lettres aux Catholiques Romains, aux Protestants temporiseurs, anx Déistes; de eersten vooral merkwaardig door des Schrijvers schrandere opmerkingen, betreffende de Transsubstantiatie, en het voorgewende wonder, aan zekere Mevrouw DE LA FOSSE verrigt. Het min gunstig onthaal, aan dezen arbeid van verschillende zijden ten deel gevallen, schijnt de staking der uitgaaf veroorzaakt te hebben.

(21) Onder den titel van Discours Historiques, Critiques, Théologiques et Moraux sur les Évènements les plus remarquables du V. et N. T. Tom I et II.

(22) Men leze de Voorrede voor het derde Deel der Discours, verschenen kort na den dood van SAURIN, die daartoe zelf nog de eerste hoofdstukken leverde.

(23) In een der Leidsche HSS., waarvan breedere inhoudsopgave door de kieschheid verboden wordt, wordt SAU-

RIN, in een uitvoerig stuk van ongeveer twintig folio bladzijden door zekeren J. VERNET te 's Hage, in Februarij 1728, op reeds twee en vijftigjarigen leeftijd aangeklaagd van de grofste onzedelijkheid; eene aanklagt, gelijk bij de inzage blijkt, op dienstbodenpraatjes en burengeruchten gebouwd. Voor ons ligt tevens een onuitgegeven stuk, dat hoogstwaarschijnlijk uit denzelfden tijd afkomstig is, eene soort van parodie op OPENB. III: 1—6, van den volgenden inhoud.

„ Ecris aussi a l'ange, prédicateur des États à la Haye, et dis: Je connais ton train, c'est que tu as le bruit de vivre, et tu es mort; tu affectes un zèle extraordinaire, quand tu annonçes ma parole, mais tu n'en crois rien; tu cries contre l'impureté et tu t'abondonnes à l'adultère et à la paillardise; je connais le nombre des femmes, que tn as débauché, et je sais tes menées. Tu fais parade d'une grande charité, mais tu n'en as point; tu fulmines contre le bien, mal acquis, et tu gardes des successions, que tu as volées; tu bois la flatterie, comme le poisson boit l'eau; tu es vindicatif, fourbe, orgueilleux et menteur; tu fais l'homme de bien et tu es plein de vices. Si tu ne te repens, je viendrai contre toi comme le larron. Je t'ôterai tes pensions, je te dégraderai, afin que tu ne montes plus dans la chaire de vérité, et je te démasquerai, afin que chacun te puisse connaître, et je te retrancherai du milieu de mon peuple, ainsi que tes adorateurs, afin qu'ils n'habitent plus avec mes fidèles, qui ont en abomination tes crimes. L'heure est à la porte et le coup est près, car tu as abusé, dès ta jeunesse, de ma patience et de ma longue attente; tu n'as jamais rien valu, je n'ai rien de bon à dire de toi, ainsi je me vengerai, dit le Seigneur; qui a des oreilles pour ouir, qu'il oye. Amen.

(24) Zie zijne naamlooze beoordeeling der Discours van SAURIN, voorkomende in de toen ten tijde veel gelezene Bibliothèque Raisonnée, Tom II, p. 181—183.

(25) Breeder berigt kan men, des verkiezende vinden, behalve bij de reeds genoemde Schrijvers, in de Bibliothèque Raisonnée, 1728, p. 400—416; 1729, p. 177—219, 278—335; en 1730, p. 206—226. Voorts bij YPEIJ in de Geschied. der Christ. Kerk in de 18e eeuw, D. VII, bl. 368 en verv., bij KIST en ROYAARDS, Archief, bl. 291, 296, en bij MOSHEIM in Dissert. ad Hist. Eccl.

pertin. Tom. II, p. 417 over de quaestie de falsiloquio.

(26) Hunne zamenspanning werd bezongen in het volgende, in handschrift door ons gevondene lied: Sur la Conspiration faite par les 4 Ministres ordinaires de la Haye, chez Mr. CHION, contre Mr. SAURIN, avant l'ouverture du Synode, 4 Sept. 1730.

Certains docteurs, rendus chez leur Doyen (1),
Déliberaient pour trouver le moyen,
De traduire au prochain Synode,
Certain homme trop à la mode.

Les triumvirs en un point s'accordaient (2):
À le haïr, à lui porter envie,
Les deux jeunes le déchiraient
A belles dents et montraient leur envie.

Pour le doyen, il s'en tenait
À dire: „cependant, néanmoins, oui, voire"
Ce discours concluant tendait à faire croire
Que de même avis il était.

Sur ce, voyez, quelle mésavanture,
On aperçoit la femme du doyen (3),
Qui les écoute et ne perd rien,
De cette belle procédure.

„Fi, dit-elle, qu'il est honteux
D'avoir une haine implacable
Et d'acabler un malheureux:
Est ce ainsi qu'on est charitable?"

(1) Mr. CHION.
(2) Mr. HOËT, CHAY et DE LA CHAPELLE
(3) Mad. CHION.

Le doyen tout ému dit: femme, taisez-vous,
Ne venoz pas ici nous échauffer la rate:
„ Bon hon," dit en riant le plus malin de tous, (1):
„ C'est ainsi, qu'autrofois dit la femme à PILATE,
„ Et le CHRIST malgré sa pitié,
N'en fut pas moins crucifié."

Van de zijdon hunner vrionden werd later vervaardigd het volgendo grafschrift:

Passant, si tu sais lire,
Ci gît celui, qui fit son Dieu menteur,
Il mentit et mourût de peur,
D'être forcé de se dédire.

Hoezeer de strijd tusschen SAURIN en dit viertal de algemeene opmerkzaamheid trok, bleek ons ook nit eene geprojecteerde satyrieke catalogus (onuitgegeven) van boeken, die eerlang te Parijs zouden gedrukt worden — natuurlijk geheel phantasie. Wij noteerden de volgende nommers:

1. La vie et le portrait de M^r. SAURIN, par l'auteur de la Bibl. Rais., dédié a Mr. CHION.

2. Histoire des Saurinistes, par l'auteur des lettres badines, dédié à Mr. Lo Comto D'OBDAM.

4. Discours sur la charité et l'amour du prochain, dédié à Mr. HUËT.

14. Question, si un pasteur, quelque éloquent qu'il soit, peut bien édifier ses ouailles, quand on est convaincu qu'il possède lui-même tous les défauts et tous les vices, contre lesquels il déclame en chaire, par A. DE LA CHAPELLE.

(27) Ten proevo van den toon, dien de woedende ambtgenoot als anonym recensent tegen den ambtgenoot aansloeg, diene het volgende nit de Bibl. Rais. „ Si j'avais eu la bassesse de l'encenser, j'aurais été le premier homme du

(1) Mr. DE LA CHAPELLE

monde. Mais je n'ai pas loué son ouvrage, et j'ai badiné sur le goût de ses Panégyristes. J'ai dit et prouvé invinciblement, que son savoir n'est pas du premier ordre, et je conçois que ce crime est un de ceux que les Auteurs, quelque saints qu'ils soyent, ne pardonnent jamais. Cependant, ma faute, si c'en est une, est d'avoir dit tout haut, ce que les Savants se disent tout bas, et de m'être hasardé à rompre la glace. Depuis 20 ans cet Écrivain se donne des airs de supériorité, qui ne lui appartiennent en aucune façon. Personne n'avait encore eu le courage, de le lui dire, enfin la patience m'a échappé, et je l'ai dit en Français. Voilà mon crime." — En weinige bladzijden verder verzekert hij: „dat SAURIN van de zaken, die hij bespreekt, geen flaauw denkbeeld heeft, en dat zijne ideeën als de atomen van DEMOCRITUS zijn, die in het wilde daarheên zweven en bij toeval aan elkander zich vasthechten, zoodat men hem dus leeren moet, wat hij had kunnen weten, zoo hij in staat ware, te overdenken hetgeen hij las." Wel mogt een ongenoemd tijdgenoot van dezen prediker zingen:

„En qualité de casuiste,
Le mensonge lui fait horreur,
En qualité de journaliste,
Il se fait calomniateur."

Nul hérétique à son instance
Ne sera jamais poursuivi;
Car il admet la tolérance,
Pourvu qu'on pense comme lui. L. M. S.

(28) Zie CHAUFEPIÉ, t. a. p. Vergelijk echter van de andere zijde de Verdediging der Waalsche Synoden en van den Heer SAURIN, enz. door J. FRESCARODE, Pred. en Prof. te Rotterdam, 1730.

(29) CHAUFEPIÉ, t. a. p.

(30) Vandaar enkele uitlatingen zijner levensbeschrijvers, zoo als die van VAN EINEM, t. a. p., „hij leidde geen ge-

strenge levenswijs." Ook de **Biographie ancienne et moderne**, t. a. p. spreekt, bij wijze van exceptie, van „quelques aventures galantes, où sa vertu s'était démentie." Na opmerkzame vergelijking van al de actestukken der zware beschuldiging, die wij in handschrift ontdekten, hebben wij ons van hare ongegrondheid kunnen overtuigen.

(31) Op zeer verschillende wijze zijn de omstandigheden van SAURIN'S sterven verhaald. Het strekt ons tot genoegen, twee onnitgegeven berigten onder het oog onzer lezers te kunnen brengen, volgens genoegzame in- en uitwendige bewijzen van ooggetuigen afkomstig. Het een behoort aan de Leidsche Bibliotheek, het ander hadden wij (gelijk ook het lijkdicht, dat wij mededeelen in de eerstvolgende noot) aan de verpligtende goedheid van onzen rustenden Waalschen ambtgenoot te dezer stede, den geleerden DELPRAT te danken. Wij deelen beide woordelijk mede. Men zal zien, dat zij, op kleine punten verschillende, elkander wezenlijk aanvullen.

FIDÈLE RAPPORT DE CE QUI S'EST PASSÉ CHEZ MR. SAURIN, LORS QU'IL AGONISAIT.

Mrs. CHION et CHAIS étant venus, Samedi le 30 Décembre, voir Mr. SAURIN, qui les en avait fait prier, lui demandaient, s'il voudrait bien voir Mrs. HUËT et DE LA CHAPELLE. Il répondit: très volontiers. Sur cela, on les envoya chercher. Quand ils furent entrés dans un cabinet, où Mr. SAURIN était à demi couché sur une grande chaise, Mr. DE LA CHAPELLE lui fit un compliment, convenable à son état, disant qu'il avait eu depuis longtemps envie de le voir et qu'il était faché de le trouver si mal. Mr. SAURIN lui répondit, qu'il le remerçiait; qu'il priait Dieu de bénir leur Ministère à tous; qu'il avait bien des graçes à rendre à Dieu des consolations, qu'il ressentait; qu'il avait fait sa paix avec Dieu, et qu'il mourrait content. Sur quoi Mr. HUËT lui dit: „que cela ne suffisait pas, qu'il fallait examiner sa consçience." „Je l'ai fait", répondit le malade. L'autre réplique: „il faut réparer les offenses, que vous avez

faites à vos frères." „Je n'en ai point fait", répondit Mr. SAURIN. „Ce n'est pas assez, reprit Mr. HUËT, de n'en avoir point fait. N'avez vous pas fait faire un livre, ou tenu la main, quand on l'a fait?" Le malade, qui avait déjà le ralement, et qui approchait de l'agonie, répondit pourtant avec force: „Mr. HUËT, je ne l'ai pas fait; ni directement, ni indirectement." „Mais" répondit l'autre, „il y a pourtant des présomptions." „Je n'ai jamais donné aucun mémoire", répliqua Mr. SAURIN. „Dieu m'en est témoin; ce Dieu, devant le quel je vais comparaître, est mon témoin, que je n'ai jamais fait, ni fait faire, ce dont on m'accuse: et que ce que j'ai déclaré là dessus est la pure vérité." — Une personne, qui était présente, indigné de la persécution, qu'on faisait ainsi à un pauvre mourant, dit: „peut on tant insister sur une chose, qui parait si claire"? „Quelle voix est cela", dit Mr. HUËT: — (on ne sait, si en effet il connut la personne, car il faisait obscur dans le cabinet) „peut on trop insister, quand il s'agit du Paradis ou de l'Enfer"? Le fils du mourant prit la parole et dit: „je sais parfaitement la vérité de ce que mon père a témoigné." — „C'est assez", dirent Mr. CHION et CHAIS, cela nous suffit Mr. HUËT répondit: „eh bien, supposant la vérité de ce que vous dites, je vous souhaite la graçe de Dieu et je vous pardonne." — Il sortit en même temps avec une brusquerie, proportionnée au reste de la scène, qui ne peut être bien dépeinte.

Men vergelijke het berigt van A. YPEY, Geschied. der Christel. Kerk in de 18de eeuw, Deel VII, bl 370 en de schrijvers daar aangehaald.

LES DERNIÈRES HEURES DE MR. JACQUES SAURIN, MINISTRE À LA HAYE.

Dès le Mercredi, 27 Decembre 1730, qui fut quatre jours avant la mort de Mr. SAURIN, on le vit plein des grandeurs de Dieu; résolu s'il revenait au monde, de se consacrer absolument à la Piété; et content de quitter la Terre pour aller au Ciel, si Dieu l'y appelait; faisant tous ses préparatifs pour ce grand voyage avec une paix parfaite: répétant plusieurs fois, „qu'il n'y avait point de bonheur" pour les hommes que dans la Piété:

que tout est vide, que tout est vanité. „Qu'est ce que la plus longue vie? à la lettre c'est un rien. Il n'y a de consolation pour les hommes que dans la Réligion." On lui dit: vous avez déjà une des choses necessaires pour vivre dans une grande retraite, c'est le dégoût du monde. „Oh, dit il, non: c'est que j'ai une grande idée de Dieu. Quel fond, quel abime de perfections et de bonté! Dieu aime ses créatures etc." Ce ne fut pas depuis ce jour là seulement, que Mr. SAURIN pensa à la mort. Il l'avait devant les yeux depuis longtemps. Il dit à Mr. DE BOETSELAAR longtemps avant, „qu'il se sentait brûler à petit feu; qu'il ne croyait pas vivre longtemps." Il témoigna une parfaite douceur pour ses ennemis. Il dit plusieurs fois, que s'il pouvait leur faire du bien sans qu'ils le sussent, ce serait le plus grand plaisir, qu'il put avoir. On lui dit, que cela était bien Chrétien: Oh! dit il, „cela ne me coute rien, je n'ai pas le moindre haine dans le coeur: je les aime; j'ai pitié de la misère humaine. Je n'ai pas plus de tort avec eux, qu'avec une personne indifferente." On ne vit point Mr. SAURIN le jeudi ni le vendredi suivant; quoique plusieurs personnes allassent à la porte, les médecins lui ayant défendu ce qui pouvait l'émouvoir et lui ayant ordonné le silence et le repos. D'ailleurs le jeudi il mit la dernière main à son Testament; nomma les Exécuteurs; brula des papiers qu'il avait mis à part à cette intention; et prépara tout ce qui regardait les affaires temporelles, pour ne s'occuper en suite que de son salut.

Il fut saigné le vendredi; ce qui arrêta un grand crachement qu'il avait. La fièvre augmenta: il fut fort mal la nuit du vendredi au samedi. Il sentit une révolution dans son cerveau, qui lui fit voir les objets avec une clarté extraordinaire. La cruche se rompait sur la fontaine. La poitrine commença alors à s'emplir, et il s'y fit un bruit violent le samedi matin Mr. SAURIN se trouva à l'extrémité; mais ayant toute sa connaissance. Il dit à ceux qui étaient présents, „ne pleurez point, la mort n'est rien; elle est désarmée à mes yeux, je n'ai que des grâces à rendre à mon Dieu; je suis heureux, je suis inondé des consolations divines. J'avais craint la mort, mais elle n'est rien. Bénissez Dieu des secours qu'il me donne." Il souhaita de voir les Ministres. On lui demanda si cela ne lui donnerait point d'émotion? „Rien," dit-il, „ne m'émeut que mon salut." Mrs. CHION et CHAIS y vinrent.

Digitized by Google

Il les avait voulu envoyer chercher la veille; mais les médecins l'en avaient empêché. Il dit à ces Messieurs le bon état où il se trouvait: il pria Dieu qu'il bénit leur ministère: leur dit qu'il leur demandait pardon s'il les avait offensé en quelque chose. Ils reçurent assez bien son compliment. Mr. CHION le pria aussi de lui pardonner s'il l'avait offensé: cela fut reçu avec tendresse. Mr. CHION lui fit la prière. Il réitéra ses mouvemens de dévotion, disant qu'il etait heureux, et qu'il benissait Dieu de ses grâces. On lui demanda, s'il voudrait voir Mrs. HUËT et DE LA CHAPELLE? Il repondit: très volontiers. Quand ils furent venus, ils leur réitéra la prière de lui pardonner s'il les avait offensé, et les témoignages des grâces dont Dien le comblait. Ce fut sur le mot de pardon général, que Mr. HUËT insista, lui disant d'examiner sa conscience, de ne se point faire d'illusion, point d'équivoque, point de sophisme. Le malade répondit tranquillement qu'il n'avait point diffamé la réputation de ses Frères: qu'il n'avait part directement ni indirectement aux libelles qui avaient paru; et qu'il n'avait fourni aucun mémoire. Mr. HUËT disait: ce n'est point assez de ne pas tenir la plume, si on fait agir les autres. Alors le malade s'efforçant dit bien haut: „ Mr. HUËT, Dieu m'est témoin, ce Dieu devant lequel je vais comparaître, que je n'ai rien fait de tout cela; et ce que j'ai déclaré est la pure vérité." À quoi Mr. HUËT répondit: je reçois cette espèce de satisfaction: je vous pardonne et je prie Dieu qu'il vous fasse miséricorde. Mr. SAURIN donna sa bénédiction à ceux qui étaient présents. Quelque temps après il vit Mad. VAN DER HULST: il la félicita d'être en pays de liberté: il l'exhorta à remplir tous les devoirs de Réfugiée. Il pria en suite qu'on le couchât: il revint dans sa chambre: on le coucha. Mr. CHION revint à une heure après midi. Il l'appela auprès de son lit et lui dit: „Mr. CHION, tout ce que j'ai déclaré sur ce livre, qu'on m'accuse d'avoir fait, ou fait faire, tout ce que j'ai dit est vrai: je vais mourir: je vous proteste que je n'y ai aucune part." Mr. CHION lui dit, que cela suffisait, qu'ils étaient contents. Il demanda en suite qui était là dans la chambre, on lui nomma Mr. DE LA RIVIÈRE. Il le fit approcher; le félicita des sacrifices qu'il avait fait à la Vérité, l'exhorta à persévérer; lui dit: „vous trouverez bien des croix et des amertumes; mais ne vous rebutez pas, l'Éternité est au bout." Après quelques moments de

repos, Mr. SAURIN dit, qui est ce qui est là? qu'on me parle: car je crains que ma tête se brouille. Mr. CHION approcha, lui dit de suite dix ou douze passages de l'Écriture, et lui demanda: m'entendez-vous? il répoudit: en partie, On le laissa quelques moments: Après quoi ayant demandé qu'on lui reparlât, quelqu'un s'approcha, et lui dit qu'il le croyait bien près de la Félicité; il répondit, je l'espère. On lui dit: vous avez un rude combat. Je ne suis pas seul, répondit il, JESUS CHRIST me soutient. On le fit souvenir d'un de ses amis qui disait en mouraut, que quand on allait avec celui qu'on avait toujours aimé, on ne craignait rien. Non, non, dit-il, je suis heureux! Il ajouta: que de gloire! que de grandeur! Viens Seigneur JESUS, viens. Il parla ensuite à son fils et lui dit: Mon fils, mon fils, aimez Dieu, aimez la Piété: il n'y a que cela de bon: m'entendez-vous, mon Fils? Le Fils ayant répondu qu'oui: Il s'écria, ô Dieu, fais moi voir ta Gloire, montre moi ta Face.... Mr. DE LA CHAPELLE y vint alors, et lui dit quelques mots, que peut-être le malade n'entendit pas. Il répondit simplement, je vous remercie. La connaissance diminuait de moment en moment. Mr. CHION fit la prière assez belle et convénable. Il ne parut pas l'enteudre: Il expira un moment après sans convulsions, ni grimaces, mais en soupirant.

(32) Een, zoover wij hebben kunnen nagaan, nog onuitgegeven lijkdicht, verdient te dezer plaatse vermelding.

MORT, ENTERREMENT ET ÉLOGE DE FEU MONSIEUR JACQUES SAURIN (1). MINISTRE DES NOBLES À LA HAYE.

Le corps du grand SAURIN, que tout le monde pleure,
Occupe maintenant sa dernière demeure,
Dans ce lieu respectable, où jadis tant de fois,
Il a fait retentir son éloquente voix.
D'abord on vit former sou lugubre Cortège
Et de ses chers Enfans (2) et du sacré Collège (3),

(1) Né à Nismes en 1677: décédé à la Haye le 30 Decembre 1730 et enterré le 5 Janvier 1731, âgé de 54 ans, ou environ.

(2) Il n'a laissé que deux fils.

(3) Les 4 Ministres suivaient le corps: et 3 Anciens et 9 Diacres le portaient.

Dont l'aspect affligeant et son triste cercueil
Redoublait en chemin les larmes et le deuil.
Pour augmenter l'éclat de la Pompe funèbre
De ce digne Pasteur, de ce Savant célèbre,
Des Nobles du Pays (1) avec un Professeur (2),
Furent de son Convoi, tous navrés de douleur.
Après eux un concours de monde de tout ordre
Suivait en sanglotant, dans un fort grand désordre;
Qui par mille soupirs et par cent autres traits,
Signalèrent leur zèle et leurs tendres regrets.
Content de ce récit d'un si pompeux Cortège,
Pour venir au défunt, à dessein je l'abrège (3).
SAURIN avait l'esprit naturel et sans fard,
Embelli, cultivé des richesses de l'art!
Brillant dans ses sermons comme dans ses ouvrages,
Il forçait la Nature à rendre ses hommages
A ses soins assidus, à l'erudition,
Qu'il acquit par sa rare et noble ambition.
L'Auditeur enchanté de sa voix, de son geste,
Sentait ses sens épris d'une joie céleste.
Pathétique et touchant au suprême degré,
Il refondait le coeur du plus dissimulé.
Bon et compatissant il ne pensait sans cesse
Qu'à donner en silence, et même avec largesse.
Ce fonds de Charité (4), ce noble monument,
Dont il a le premier jeté le fondement,
Le rendront immortel dans toute âme bien née,
A la postérité, oui, la plus reculée:
Chacun dira de lui qu'agissant selon Dieu,
Il fut un bon exemple en cet aimable lieu (5).

---

(1) Mr. le Comte D'OBDAM, Mr. le Comte DE BENTINK, Mr. le Wald-Grave DE WELDEREN, Mr. DE SOMMELSDYCK, Vice-Amiral, Le jeune Comte DE BENTINK et Mr. VAN DER HAAS, Greffier du Haut Cons.

(2) Mr. 'S GRAVESANDE, Professeur à Leyde.

(3) A l'entrée de l'Eglise il y avait encore une Garde de soldats au travers des quels le Corps fut porté dans la Tombe.

(4) La Société charitable, établie par lui à la Haye et dans la quelle il interressa les riches et les Grands pour l'instruction et le soulagement des Pauvres.

(5) La Haye.

Ses Ennemis jaloux (mais oh Ciel, j'en frissonne!)
De voir que tant de dons inondent sa Personne,
Tachèrent de flétrir par mille efforts divers,
Ce grand Prédicateur chéri dans l'Univers.
À leurs coups redoublés enfin il fut sensible.
Et ce poison fatal lui devint si nuisible,
Que forcé de plier sous le poids du chagrin,
Il vit trancher ses jours par une heureuse fin.
Ses ennemis pouvaient, avec tout assurance,
L'attaquer à leur gré sans craindre sa vengeance;
Ne daignant même pas, à son devoir soumis,
Dire le moindre mot contre ses ennemis.
Rempli de cet esprit il finit sa carrière,
Bénissant ses rivaux (1) dans leur saint Ministère,
Leur affirmant trois fois que comme Dieu vivait,
Il déclarait très faux ce dont on l'accusait,
Et qu'ayant avec Dieu fait sa paix consolente,
Son âme se trouvait satisfaite et contente.
Puis tournant ses regards vers ceux de sa maison,
Les combla de souhaits de bénédiction.
Enfin quelques soupirs poussés par ce fidèle,
Séparèrent son corps de son âme immortelle.
Pleurez, Pauvres, pleurez: sur de pareils malheurs,
On peut toujours verser de légitimes pleurs.
Or qui pourrait blâmer des larmes si sensées?
Non, non donnez l'essor à vos tristes pensées:
JESUS pleura LAZARE et non pas son destin:
Imitant le Sauveur, pleurez aussi SAURIN.
Les plus famenx Auteurs admirant son génie,
En ont fait mention pour illustrer sa vie:
Toutes sortes de Sectes et de Religion
Ont loué ses talens, son érudition.
En effect ses écrits aux âmes penitentes
Serviront à jamais de leçons consolantes

(1) Ses 4 Collègues.

Ses sermons imprimés déjà jusqu'à cinq fois (1)
Traduits et contrefaits en grand nombre d'endroits,
Avec ses beaux Discours (2) et ses deux Catéchîmes (3)
Qui contiennent partout d'excellentes Maximes,
Le rendront Immortel, car pour notre bonheur
S'il se taît dans la Chaire, il parle dans le coeur.

FIN.

---

(33) Voor ons ligt het uittreksel eener onuitgegevene leerrede van den Rotterdamscheu prediker DUMONT (L. M. S.), den dag na het sterven van SAURIN, 31 December 1730 gehouden, waarin met kennelijke toespeling op de kerkelijke twisteu, waarvan SAURIN het slagtoffer was, het volgende voorkomt. Na gesproken te hebben, van „ innoceus, condamnés, opprimés, poursuivis par ceux même, qui auraient dû être les défenseurs zélés de leur innocence, ou les juges équitables de leur erreur, vervolgt hij: „o Éternel, déjà Tu as témoigné ton indignation contre nos Églises, et après avoir attendu vainement toute l'année, si elles se réuniraient en favour de la vérité, de l'équité, de la justice, Tu viens de leur enlever, par un tourbillon subit, celui qui, par ses talens extraordinaires, était devenu le sujet de leur désuniou et de leur haine mutuelle.... Ne savez-vous pas, s'entredisent les fidèles adorateurs, qu'un Capitaine, un grand Capitaine mourut hier en Israël? (2 SAMUEL III: 38) Ce vaillant soldat de JESUS CHRIST déployait la force de son bras contre les erreurs, contre les vices, tant par ses écrits que par ses sermons; il amenait les âmes captives à l'obéissance de ton Fils; détruisait toute hauteur et toute forteresse, qui s'élevaient contre la connaissance de son Évangile, soutenait les travaux et les injures avec une modération peu commune, et imitait la douceur, le sincérité, la candeur, la charité et le zèle de JESUS CHRIST son Chef."

---

(1) Chez PIERRE HUSSON, à la Haye.

(2) Discours sur la Sainte Écriture chez PIERRE DE HOND, à la Haye et chez H. DU SAURET, à Amsterdam.

(3) Un grand et un petit. Nous avons aussi diverses brochures sur l'État du Christianisme en France etc.

Bij den reuk van ketterij, waarin SAURIN is gestorven, en den naijver, die ten zijnen aanzien onder de Hollandsche predikanten schijnt bestaan te hebben, kon hem natuurlijk na zijn' dood geen onverdeelde hulde gebragt worden. Veelbeteekenend is het schrale berigt in de Boekzaal, Jan. 1731, bl. 108:

„ 's Hage, Waalsche Kerk. Hier is den 30sten Dec. 1730 overleden D. JACQUES SAURIN, extraordinair Waalsch Predikant alhier."

Zelfs na zijn' dood zweeg de laster niet stil. Sommigen zeiden, dat hij vergif had ingenomen, anderen, dat hij van angst was gestorven. „Ci gît," zoo wilden zijne vijanden op zijn graf schrijven:

„Ci gît, qui fit son Dieu menteur,
„Qui mentit, qui mourut de peur."

Maar de eerstgenoemden ontvingen van zijne vrienden ten antwoord:

„Non, SAURIN, n'est pas mort de sa mort naturelle"!
S'écriaient lâchement ses odieux riveaux.
„Il est vrai, leur dit-on, „o l'affreuse nouvelle,
„Il eut quatre bourreaux."

Ook ontbrak het niet aan vereerende grafschriften. Uit twintig, die wij er leerden kennen, deelen wij de merkwaardigste en zeldzaamste mede:

Ci gît SAURIN, qu'un corps inique
Y conduisit perfidement;
Ciel, quel horrible monument,
De la haine théologique!

Ci gît des Protestants l'éloquent CHRYSOSTÔME,
L'angelique THOMAS, le fervent AUGUSTIN,
Le prudent ATHANASE et le docte JERÔME,
Dont des frères jaloux chacun fut l'assassin.

Jusque chez nos neveux la chaire de ce temple
Aigrira chaque jour les douleurs de Sion.
Et sa mort aujourd'hui nous fournit un exemple
Des funestes effets de la diffusion.
Passants, apprens à redouter l'envie
Des gens à trocs et à rabats,
Leur fureur peut t'ôter la vie,
Et l'honneur, s'ils ne t'aiment pas.

SAURIN n'est plus! Quelle heureuse nouvelle,
Que ton bonheur, HUËT, est sans égal!
SAURIN n'est plus, tu n'as plus de modèle,
Tu vas passer pour un original.

SAURIN n'est plus! LA CHAPELLE, courage,
Ranime-toi, redouble ton effort:
Il ne saurait s'opposer à ta rage,
Un chien vivant vaut mieux qu'un lion mort.

SAURIN, doux et bénin, imita son Sauveur;
Il devint comme lui des méchants la victime:
S'il sentit en mourant quelque ombre de frayeur,
Ce fut de voir des gens, noircis de tant de crime.

Ici repose en pleine paix
L'infortuné SAURIN, qu'on n'y laissa jamais.

EEN LATIJNSCH.

Hic candor, probitas, virtus, pietasque quiescit,
Sacri SAURINUS arbiter eloqnii.
Vivere dignus erat longinquos Nestoris annos,
Haec a pacificis laus ei pulchra datur.
Is tamen, invidiae deflendo victima fato,
Horrendis Fratrum fraudibus occubuit.
Hunc cecidisse dolet plangens Plebs indiga Rerum:
Perfida Mystarum ridet at inde Cohors.

Terwijl een ander in dezelfde taal, met de voorspelling aangaande SAURIN en zijne vijanden eindigt:

— — — Aeternum vivet SAURINUS, at illis
Post spatium vitae mors breve semper erit.

SAURIN, cet homme illustré, à qui la noire envie,
Fit un crime d'avoir des talens admirés,
Au gré des ennemis, contre lui conjurés,
Sous leur conps redonblés vient de perdre la vie.
Détestables auteurs d'un si funeste sort,
Vous osez célébrer votre indigne victoire,
Mais malgré vos fureurs, ses écrits et sa mort,
Publieront à jamais votre honte et sa gloire.

SAURIN n'est plus! par lui l'éloquence Chrétienne,
Brisait, attendrissait, désarmait tous les coeurs.
Il prêchait comme PAUL, il mourut comme ÉTIENNE,
Sans fiel, en pardonnant à ses persécuteurs.

SAURIN, tu rends ton âme à Dieu,
Il te reçoit dans sa gloire immortelle:
Tu peux t'y reposer: CHION, HUËT, CHAIS, LA CHAPELLE,
Ne te suivront point en ce lieu.

SONNET SUR LA MORT DE MONSIEUR SAURIN.

„Si ma mort, chers amis, vous fait verser des larmes,
„Arrêtez en le cours, pleurez mes envieux,
Leur haine n'est plus rien, ni leurs complots affreux,
La bonté de mon Dieu m'a soustrait à leurs armes.

Le juste est exposé ici bas aux alarmes,
Et pour les éviter, je suis monté aux cieux,
Où mon âme jouit d'un sort plus glorieux,
Que celui que le monde étale par ses charmes.

Heureux, cent fois heureux et béni soit le jour,
Où mon divin Sauveur, par un excès d'amour,
A daigné me tirer de cette triste vie,
Pour me faire goûter les doux fruits de ma foi,
Dans le sein de la Paix, au dessus de l'envie!
Dieu veuille, chers amis, bientôt vous joindre à moi!

Eindelijk vonden wij nog in kreupeldicht een Epitaphe des vingt Epitaphes de Monsieur SAURIN, door een ongenoemde; door plaatsgebrek niet mede te deelen.

(34) Volgens CH. COQUEREL, t. a. p. werden te Beaucaire in Languedoc, anno 1735, 225 deelen der preeken van SAURIN, te gelijk met een menigte Bijbels en Nieuwe Tes-

tamenten door de vervolgers der Hugenooten verbrand. Een geruimen tijd zijn zijne werken uit Godsdiensthaat in Frankrijk verboden geweest.

(35) De abt PICHON gaf in 1768 een boekje uit: Principes de la morale et de la Religion, extraits des Sermons de SAURIN, en GAUCHET, een jaar later: extraits de la morale de SAURIN. Minder billijk wees de kardinaal MAURY, in zijn Essai sur l'Éloquence de la Chaire aan den Protestantschen prediker slechts een plaats van den tweeden rang, terwijl de eerste onvoorwaardelijk aan de beroemde trits werd toegekend, waarop de R. K. Kerk in Frankrijk zich niet zonder reden verheft.

(36) Een zeer merkwaardig voorbeeld daarvan is de beroemde Haagsche kerkleeraar PETRUS NIEUWLAND. Naar zijne eigene mededeeling had hem een lasteraar beschuldigd, „dat hij eene geheele leerrede van SAURIN woordelijk zou hebben overgenomen." Werkelijk had hij, op verzoek van een ander, die twijfelde of zulk een sierlijke stijl wèl van een Nederduitschen kansel zou klinken, een gedeelte van SAURIN vertaald en voorgedragen. Maar om nu zijne eer te handhaven, en te toonen, dat hij óók oorspronkelijk zijn kon, bewandelde NIEUWLAND een weg, dien men wel mogt wenschen, dat allen, die ooit in zijn geval kwamen, insloegen. Op raad van een' vriend leidde hij zich met verdubbelden ijver op zijne studiën toe, en schreef — de vier lijvige deelen Letter- en Oudheidkundige verlustigingen, nog heden teregt gewaardeerd. Zoo heeft een lastertong, die in NIEUWLAND slechts de echo van SAURIN zag, aanleiding gegeven, dat de wetenschap uitgebreid en de eer des miskenden leeraars hersteld werd. Men leze het naïf verhaal van NIEUWLAND zelven in de voorrede van het eerste Deel, waaruit wij het volgende overnemen. „Toon" (zoo schreef mijn vriend) „dat hij, die zich tot zulke laagheden gebruiken laat, zijn oogmerk mist, ('t welk enkel is, om u of boos of neêrslagtig te maken). Dat het u in het minst niet zeer doet, en dat integendeel uwe vijanden u dat nut, bij toeval en buiten hun doelwit, toebrengen, dat ze u en ijveriger en gemoedigder maken, ja, dus nog meer volk dan voorheen bij u in de kerk brengen: dus verandert de kans, en gij maakt hen boos, omdat zij beginnen te zien, dat hunne poging mislukt is, en de schuld daarvan in hun,

op den een of anderen tijd ontwakend geweten, overig blijft. Dat zal u oneindig meer satisfactie geven, dan dat gij aan uwen competenten Regter klaagdet, over het ongelijk, aan een dienaar van het Evangelie onder hnn oog geschied. — Wat zou UEerw. daaraan hebben? Gij zoudt u aan een vuigen paskwilmaker meer laten gelegen zijn, dan het voorwerp verdient; de eer, welke gij den eerdief zoudt aandoen, zou te groot voor hem zijn; een paskwilmaker is toch per se infaam, en alle eerlijke gemoederen zien hem met indignatie aan. — — Hebt gij nooit gelezen, dat DIOGENES het bassen van den bandrekel niet hoorde? 't Is nijd, amice, die er onder speelt: men kan niet velen, dat de lieden van uwe denkwijze veld winnen en een grooten opgang maken: men moet een stok in het wiel werpen, en toch vooral daarop toeleggen, dat die zoogenaamde denkwijs in het onderspit gerake: doch, mijn waarde vriend, men bast tegen de maan, en zal de dupe van het waarwoord worden: Vanae sine viribus irae! En dus, wilt gij een vriendenraad, prodi extra, toon, dat gij van der jeugd af aan, edeler en uitgestrekter gronden gelegd hebt, dan dat ge met SAURIN alleen behoeft te markten," enz. NIEUWLAND heeft den vriendenraad gevolgd en er zich uitnemend wel bij bevonden.

(37) In 1775—1784 werden o. a. de schoonste leerredenen van SAURIN in het Engelsch vertaald, door R. ROBERTSON, in vijf deelen, waaraan, ten jare 1796, door Dr. H. HUNTER een zesde werd toegevoegd. Ook bestaat er eene Duitsche vertaling, ons enkel bij name bekend. De Hollandsche werd reeds hierboven vermeld. En nog in 1824 gaf CHENEVIÈRE te Genève eenige Sermons choisis de SAURIN in het licht.

(38) In de Leerrede over JES. LV: 6, Tom. I, pag. 94. Uitgave van 1776.

(39) Men vergelijke ten overvloede de beide leerredenen over HEBR. X: 5—7 en GAL. VI; 14, waarmede het tweede Deel der Nouveaux Sermons wordt geopend, als ook de preek over HABAKUK II: 4. Tom IX, pag. 212, en verv. merkwaardig ook om de krachtige wijze, waarop de prediker den eisch der heiligmaking laat gelden, zonder aan de leer der vrije genade het minste te kort te doen.

(40) Zie de preek, sur les Profondeurs Divines, ROM. XI: 33 Tom. I, p. 204—207.

(41) Men vergelijke ook de onbewimpelde belijdenis van zijn geloof te dezen aanzien in de Nouv. Sermons, I, p. 98.

(42) Men vindt haar medegedeeld bij KOENEN, t. a. p. bl. 223—225.

(43) Met rede is dan ook aan deze leerrede de onderscheiding ten deel gevallen van opgenomen te worden in de keurige verzameling van WEISS, hier bovengenoemd, pag. 169—206.

(44) WEISS, t. a. p. pag. XIII.

(45) Leerrede over LUCAS VII: 36—50, T. III p. 49.

(46) Leerrede over MICHA VI: 9. Tom. V, p. 374.

(47) Leerrede over 2 SAM. XIX: 32—39. Tom III, p. 197 en verv.

(48) Zie de leerrede over MATTH XXIII: 23, Tom X, pag. 366 en elders. Vergelijk ook de wijze, waarop hij spreekt tot hen, die een vergelijk zoeken te treffen tusschen pligt en belang, ald. pag. 393.

(49) Leerrede over COLL. IV: 6. Tom IV, pag. 189 en verv., hier met eenige verkorting medegedeeld.

(50) Leerrede over LEVIT. XIX: 1, 2, Tom IV, pag. 134. Vergelijk ook de leerrede over de onafscheidelijke éénheid der Goddelijke wet, JAC. II: 10. Tom IV, pag. 264 en verv.

(51) De eerste, Tom III pag. 135 over HOOGL. VIII: 6—8. De andere over 1 JOH. III: 2, Tom IV pag. 219 en verv.

(52) Tom IV, pag. 48, over NEHEM. II: 3.

(53) Tom IX, pag. 323, over MATTH. XXII: 21.

Digitized by Google

(54) Nouv. Serm. II pag. 423 over PS. XC: 12, en Sermons, Tom VIII pag. 167 over EPHES. V: 16.

(55) Het eerste naar SPREUK. XVI: 32, Tom. IX pag. 132, het andere naar SPREUK. IV: 26. Tom. VII pag. 175.

(56) HAND. XXIV: 24, 25. Tom X, pag. 140.

(57) Tom IV, pag. 37 en verv.

(58) Op den Zondag Laetare van 1709, ten aanhoore, wel niet van het hof, maar toch van vele aanzienlijken, tijdens den hongersnood, gedurende den Spaanschen successie-oorlog ontstaan.

(59) Leerrede over NEHEMIA II: 3, Tom. IV, pag. 49—92.

(60) Leerrede over ROM. XI: 33, Tom. I, pag. 209.

(61) Over HOSEA VI: 4, II Deel, pag. 96 en verv.

(62) Zie de leerrede sur le Trafic de la Vérité, Tom. III, pag. 403 en verv.

(63) Zie bijv. in de leerrede over PETRUS' verloochening, Nouv. Serm. Tom. I, p. 151. Verg. Tom. II, p. 130.

(64) Derde leerrede over JES. LV: 6.

(65) Nouv. Serm. I, p. 157.

(66) Over MICHA VI: 1—3, voorkomende Deel I, p. 213 en verv.

(67) Sur les nouveaux malheurs de l'Europe, over OPENB. XIV: 12. Tom. II, p. 133 der Nouv. Serm.

(68) MOSHEIM.

(69) Ten jare 1726, Tom. VI, p. 415.

(70) Nog passender voor de gelegenheid des daags, in de Fransche vertaling: quoique je les aie éloigné parmi les

Digitized by Google

Nations, et que je les aie dispersé par les pays, je leur ai été comme un petit Sanctuaire, dans les pays, où ils sont venus.

(71) Spreuk. XXIII: 23, Tom III, p. 379.

(72) Leerrede over rom. XI: 33, Tom I, p. 167.

(73) Leerrede over hebr. XII, 1, Tom IX, p. 1 en verv.

(74) Leerrede over spreuken XXII: 2, Tom. VI, p. 265.

(75) Leerrede over openb. II: 4 en matth. XII: 46—50, Tom VI, p. 193 et 227.

(76) Leerrede over gal. VI: 9, Tom VIII, p. 133.

(77) Leerrede over psalm CIII: 13, Tom. VII, p. 93.

(78) Leerrede over hand. XXIV: 24, 25, voorkomende Tom. X, p. 218—220.

(79) Weiss, in de aangehaalde Notice, p. XXXI.

(80) „Ik ben met de welsprekendheid van deze onze eeuw niet te vreden."

(81) Claus harms in zijne Pastoraltheologie, vertaald door Ds. w. verwey.

(82) Zie de Leerrede over hand. XXIV: 24, 25. Tom. X, p. 188 et 189.

(83) Tom. VII, p. 89 en verv.

(84) Tom. I, p. 449 en elders.

(85) Tom. I, p. 154 en verv.

(86) Tom. I, p. 411.

(87) Zie Nouv. Serm. II, p. 443, 444.

(88) SAURIN heeft tweemalen te Rotterdam gepredikt, den 2[den] Januarij 1724, en den 1[sten] Januarij 1727. Volgens vriendelijke mededeeling van den Eerw. DELPRAT bedroeg de collecte, de eerstemaal *f* 106,90, de andere *f* 195,20.

(89) Nouv. Serm. II, p. 370.

(90) Zie bijv. de Leerrede over SPREUK. XIV: 34, Tom. III, p. 113—123, of over OPENB. XIV: 12. Nouv. Serm. II, p. 237.

(91) Zie bijv. Tom X, p. 218. Verg. met Tom. II, p. 54, en vergelijk de beide Leerredenen over GEN. XV: 16, en PRED. VIII: 11, 12 in Tom VII. Teregt wordt die klagt dan ook geuit door WEISS, Hist. d. Ref. II, p. 71 en — herhaald, Notice, p. XXXI.

(92) Eene breeder uitgewerkte, en over het geheel wel geslaagde vergelijking der twee, hier genoemde redenaars kan men vinden in DU VOISIN's Essai sur les Etudes et l'exercice du St. Ministère, Lausanne, 1795, Tom. I, p. 311. Reeds vermeldden wij het minder gunstig oordeel van den Kardinaal DE MAURY, die hem een plaats op den tweeden rang toekende. Maar ofschoon hij, t. a. p pag. 63 heeft gezegd, „que SAURIN est quelquefois très éloquent, mais qu'il ne se montre jamais un grand écrivain" kan hij echter niet loochenen: „il a le mérite oratoire, que donne la nature; il ne déploie presque jamais le charme, que l'art apprend à y ajouter." Ook VINET in zijne heerlijke Homiletiek zwaait gedurig weder den hoogsten lof aan SAURIN, als prediker toe.

(93) Onder de treffendste proeven van het pathetische in de welsprekendheid van SAURIN mag vermeld worden, de schoone plaats in de leerrede over PSALM CIII: 13, waar hij het magtelooze der menschelijke vriendschap in het uur van sterven beschrijft, Tom VII, p. 114. „Amis, empressez à me soulager dans mon agonie; famille pénetrée de douleur de me voir prêt à pousser le dernier soupir, vous m'aimez, et je vois que les larmes, dont vous êtes converts, ont leur source dans votre coeur: vous m'aimez, mais je meurs!"

(94) Men herinnert zich, ook zonder breede aanwijzing,

het ongunstig oordeel door BUNGENER te dezen aanzien geveld en gestaafd op onderscheiden' plaatsen zijner trois sermons sous LOUIS XV. Verg. un Sermon sous LOUIS XIV, p. 244, 281.

(95) Zonder dat wij het hier de plaats achten, om over de eigenlijke beweegredenen der herroeping van het Edikt van Nantes bij LODEWIJK XIV te spreken, mogen wij echter niet nalaten, als in het voorbijgaan te wijzen op het van de meerderheid afwijkend, maar naar het schijnt grondig oordeel, daarover geveld door ALEX. THOMAS in de Edinb. Review, bij gelegenheid der aankondiging van het bekroonde geschrift van WEISS. In dit artikel, ten deele vertaald door ST. MARC GIRARDIN in het Journal des Débats, en van daar overgenomen in de Revue Mensuelle van 1854, wordt met zoovele woorden ontkend, dat de koning zich in dezen zou hebben laten leiden door Mad. DE MAINTENON, en gezegd: il a révoqué l'édit de N. non par les suggestions de Mad. DE MAINTENON ou par quelque caprice de dévotion, „mais par son aversion constante pour une opposition réligieuse, qui lui paraissait une sorte d'insurrection."

(96) Tadel ist eine angenehme Citronensäure am Lobe, zegt zeker Duitsch schrijver teregt.

(97) Men zie, om alleen een voorbeeld van kluiverige exegese te noemen, de omslagtige wijze, waarop de Messiaansche betuiging: „ gij hebt mij de ooren doorboord", of het berigt aangaande den dood van JUDAS, MATTH. XXVII: 5, verg. met HAND. I: 18, 19, wordt verklaard, of de zorgvuldigheid, waarmede naar de misdaad van de moordenaars aan het kruis onderzocht wordt, terwijl toch aan het einde eener lange lijst van conjecturen, het vooraf te raden antwoord gegeven wordt: wij weten het niet, omdat er niets van beschreven is! Och of de redenaar, en zoo menigeen in dergelijke gevallen, dat maar wat vroeger gezegd had! — Men zie de voorbeelden, vooral in de twee deelen der Nouv. Serm. Mogen wij gissen, dan heeft welligt het langdurig verblijf van SAURIN hem van de zwakke zijden der oud-hollandsche methode meer doen overnemen, dan wenschelijk was.

(98) Ita volo esse in adolescente, unde aliquid amputem.

(99) Deze methode werd door CLAUS HARMS in zijn geschrift: mit Zungen reden, gelijk het ons voorkomt teregt eine tolle, alle Religion auf den Kopf stellende Methode genoemd.

(100) Den geletterden lezer, die verlangen mogt onze denkbeelden aangaande dit gewigtig onderwerp wat breeder ontvonwd te zien, verwijzen wij naar hetgeen wij schreven, in de Gids, 1844, bl. 255 en verv., verg. bl. 544 en verv. Jaarboeken voor Wetensch. Theol. 1849, bl. 568—572, 1851, bl. 556—567, 1852, bl. 345—391.

(101) Op wie het mogten willen beproeven, zou welligt het verwijt toepasselijk wezen, dat in het volgend bijschrift bij het portret van een der navolgers van SAURIN wordt gevonden:

„Si vous croyez d'après nature,
Voir paraître ici CHATELAIN,
Vous vous trompez; c'est la figure
D'un mauvais singe de SAURIN.

(102) Met weinig woorden, wij weten het, roeren wij hier een vraagstuk aan, overwaardig opzettelijk overwogen te worden. Het betreft niet minder, dan de verhouding, waarin de gewijde welsprekendheid tot de hooggeroemde modellen der ongewijde moet staan. Wij durven niet met een magtspreuk of een oppervlakkig daarheên geworpen oordeel beslissen. Maar veel stof tot nadenken geven ongetwijfeld de volgende woorden van MATTER in zijn hoogstbelangrijk geschrift: dn vrai type de l'éloquence sacrée, Paris, 1854, pag. 11. „Malgré que ce fut une chose aussi étrange dans l'application, que fausse en principe, de prendre les modèles de l'éloquence sacrée chez des nations, qni ne l'ont jamais connue, l'exemple des Saint BASILE, des St. CHRYSOSTOME et des St. AUGUSTIN, qui se faisaient applaudir avec enthousiasme, j'allais dire avec une sainte phrénesie, est devenu la leçon de tous, il a égaré jusqn'à l'austérité des BOSSUETS et la délicatesse des FÉNELONS. Toutefois, l'asservissement de la parole sacrée à la parole profane a fait son temps, et s'il est vrai, qu'il ait eu sa raison d'être au siècle de JULIEN et de LIBANIUS, soit même dans ceux de FRANÇOIS I et de LOUIS XIV, c'est

aujourd'hui une théorie vieillie. Or, il en est de ces théories surannées, comme des monnaies, qui ont perdu leur poids avec leur empreiute, il faut les retirer de la circulation. En effet, la doctrine, qui calquait l'éloqnence de la chaire chrétienue sur les chefs d'oeuvre de la tribune athénienne, doit être mise désormais hors de cour, bien franchement. Sans nul doute les deux paroles ont des analogies et une communauté de nature et de caractère, qui ont pu tromper même des esprits supérieurs: mais entre leur origiue, leur but et leurs moyens, il y a des différences esseutielles, sur lesquelles chacun doit onvrir les yeux. S'il est d'nn grand intérêt pour l'orateur sacré de prendre dans l'art et les chefs d'oeuvre de la parole profane tout ce qui est son hien légitime, il est pour lui d'un intérêt plus grand d'y discerner ce qu'il doit repousser, et de rompre une fois pour toutes avec les suhtilités de l'école, les raffinements du prétoire et les pompes de l'agora. Sa part légitime, trop sainte pour comporter de telles alliances, au lieu de s'enrichir par elles, ne peut, que s'y amoindrir et s'altérer profondement."

Geheel de redevoering van MATTER, waarvan het gezegde de hoofdstelling uitdrukt, verdient in haar geheel gelezen en overwogen te worden. Het is op dit standpunt ongetwijfeld een lofspraak te meer voor SAURIN, dat zijne welsprekendheid, minder dan die zijner geuoemde mededingers op de leest der oudheid geschoeid is, en meer een nitslnitend Christelijk karakter vertoont. Overigens vouden wij de hoofdgedachte van MATTER reeds vroeger aangeduid door G. BAUR, die in zijne Grundzüge der Homiletik. Giessen, 1848. s. 99 teregt heeft herinnerd: „die leider fast herrschend gewesene und noch immer weit verhreitete Predigtweise, welche mit den eiteln Redekünsten einer vom Boden der Sittlichkeit losgerissenen, weltlichen Rhetorik sich anfpntzen zn müssen meint, will nicht handeln durch Worte, sondern eben nur schön reden, und so wiederfahrt ihr auch ihr Recht nnd Gericht durch die Art, wie das Pnblikum üher sie urtheilt, welches aus der angehörten Predigt meist nichts mitnimmt, als höchstens die Ueberzeugung und die Versicherung „dasz es der Herr Pfarrer heute wieder gar schön gemacht."

(103) Zie A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, JOHANNES CHRYSOSTOMUS, hepaaldelijk heschonwd als eeu voorheeld van ware kanselwelsprekendheid, tweede uitgave, bl.

129—131, en THEREMIN, wiens belangrijk geschrift: die Beredsamkeit eine Tugend, gelijk ook zijne verhandeling over DEMOSTHENES en MASSILLON wel in de handen van velen onzer lezers zal zijn. Over de ontwikkeling en heiliging der individualiteit van den prediker is in romantischen vorm veel goeds gezegd door Dr. A. C. C. DE JONGH in zijne homiletische Novelle, Zaltb. 1854, bl. 103 en elders. Verg. de schoone brieven van STEENMEIJER over welsprekendheid, bl. 49 en verv., als ook VOORHOEVE, het beeld van J. A. D. MOLSTER als Evangelieprediker, bl. 2 en elders. Nog verdient gelezen te worden, wat ALEX. SCHWEIZER in zijne Homiletik, s. 272, § 152, over de „Subjective Bestimmung der jedenmaligen Stoffeswahl aus der Persönlichkeit des Predigers" zegt.

(104) Ten slotte moet nog worden opgemerkt, dat het den schrijver, niettegenstaande alle aangewende moeite, niet heeft mogen gelukken, eenige eigenhandige regelen schrifts van SAURIN, hetzij aan deze aanteekeningen, hetzij aan zijn afbeeldsel toe te voegen. Wat zijne handteekening betreft, die wij gewenscht hadden onder dit laatste te plaatsen: wel spreken de Notulen der Waalsche Synode van 1709, Art. 47, van „des signatures, qu'il a fait, et par lesquelles il a certifié son orthodoxie", terwijl die van 1710, Art. 62, melden: „que Mr. SAURIN avait signé depuis 5 ans nos formulaires ordinaires dans le consistoire de la Haye", waardoor de broeders zijn gerustgesteld geworden, maar de hier bedoelde stukken zelve schijnen te zijn verloren gegaan. Intusschen kan uit geheel deze opgave blijken, wat tot nog toe aan zijne levensbeschrijvers onbekend was gebleven, dat SAURIN niet minder in het eerste dan in het laatste tijdperk zijner bediening van heterodoxie verdacht is geworden, men weet niet op wat grond.

